MANECHINUL LUI IGOR ŞI ALTE POVESTIRI DE IUBIRE

FUNDAȚIA REGALĂ PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

FUNDAŢIA REGALĂ PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
Bucureşti, 1943

CUPRINS:

MANECHINUL LUI IGOR
SÂNGE STRĂIN
OCHIUL CU DOUĂ PUPILE
CREIERUL POETULUI
ÎN NOPŢI DE MAI...
PEDEAPSĂ
FEMEIA DIN ÎNTUNEREC
LACRIMA

MANECHINUL LUI IGOR

Toată lumea ştie că sunt profesor de anatomie, ca atare, om, în primul rând, cumpănit în judecată, bun observator şi conştiincios interpret al faptului de experienţă, pornind la lucru fără idei preconcepute sau preferinţe şi cu cele două însuşiri ale sufletului, imaginaţia şi simţirea, ţinute strâns în hăţurile raţionamentului. Deci, mare trebuie să fi fost mirarea elevilor mei văzându-mă, după o despărţire de trei luni, cu faţa ascunsă aproape în întregime de o barbă neagră şi deasă – eu, care mă purtam ras zilnic – cu ochelari rotunzi şi mari, de coloarea cernelii de sepie, deşi eram reputat pentru văzul meu excelent, şi cu părul căzut sălbatec până aproape de sprâncene.

S-a vorbit de un accident care mă desfigurase. Şi am lăsat să planeze această versiune, căci îmi era ruşine de adevăr. De fapt, îmi fusese frică, dar o frică groaznică, înnebunitoare, care mă făcea – ziua, noaptea – să mă ascund nu numai de oameni şi de umbre, dar chiar de

gândurile şi de visurile mele, şi mai ales de propria-mi figură... şi dacă n-ar fi fost piesele anatomice ca dovadă a celor petrecute, cu aceeaşi cinste m-aş fi declarat singur nebun şi m-aş fi internat într-un ospiciu.

Asta s-a petrecut cam la un an după congresul anatomiştilor, de la Moscova.

*
* *

La acest congres m-am întâlnit cu Igor Iarotzki Voroniuc, fostul meu camarad şi prieten din timpul războiului. Şi m-am trezit din nou camarad şi prieten cu el, deşi un răstimp de cincisprezece ani ne despărţise pe unul de celălalt. Căci războiul nu stabileşte numai relaţiuni, dar fixează ca pe o placă fotografică amintirile şi reţine, ca în borcane cu apă vie, sentimentele care la primul prilej se sudează între ele, cu puterea de atracţie a grefelor. Amândoi anatomişti, amândoi chirurgi, amândoi preocupaţi de structura şi funcţiunile creierului, era firesc ca într-un timp turbure ca cel de atunci, când totul era concentrat spre un rezultat practic dar redus ca perspectivă ştiinţifică, lungile noastre discuţiuni, observaţiunile făcute asupra răniţilor cu plăgi craniene, şi mai ales disecţiunile imediate ale organelor la hotarul dintre viaţă şi moarte, posibile numai în marile masacre omeneşti, să stabilească, în afară de elanul tinereţii şi voia bună atât de obişnuită timpurilor de război, una din acele prietenii durabile, întemeiată atât pe potrivirea de temperamente cât şi pe comunitatea de interese.

Şi totuşi, în şedinţa congresului rezervată exclusiv teoriei sale, nu am putut fi de partea lui; el, fără nicio ruşine, prezentând o concepţiune, nu numai cu neputinţă de demonstrat experimental, dar şi, prin originalitatea ei, în afară de cercul circumscris al logicei ştiinţifice. Nici măcar ipoteză gratuită ci, dacă vreţi, fantazie sau butadă de salon... şi dacă totul s-a terminat printr-o rezervă generală şi numai oarecare glasuri, foarte pe ocolite, şi-au exprimat nedumerirea, de bună seamă acest noroc trebuie să fi fost atribuit elementului politic. Era primul congres internaţional, de la revoluţie, în Rusia şi Sovietele ţinuseră să facă congresiştilor străini o primire strălucită, la care oaspeţii s-au simţit datori să răspundă cât mai amabil. Şi încă ceva: se zvonise că Igor Iarotzki Voroniuc era medicul oficial al Cekei[1]. Să fi fost la Bucureşti... Doamne, Doamne, ce scărmăneală!... Să susţii, în plin congres ştiinţific, că memoria nu e o funcţiune a creierului, ci a organelor de simţ, a ochiului, urechii, nasului, limbii şi pielii, este fără îndoială un curaj de poet sau de nebun. Şi cu ce patos vorbea... După el, imaginile vizuale erau reţinute în ochi (ca dispozitivele într-o casetă de proiecţiuni), cele auditive în urechi (ca melodiile într-un caiet de note), cele tactile în piele, şi aşa mai departe; iar creierul, organ motor, neavând alt rol decât să le schimbe cu instantaneitate şi după trebuinţă, ca jucătorul piesele de şah, însă în ritm de vârtej cosmic. Cu toată prietenia mea trebuie să recunosc

1 CEKA (ЧК - чрезвычайная комиссия) a fost prima dintre multele organizații ale poliției secrete sovietice, creată prin decret pe 20 decembrie 1917 de către Vladimir Ilici Lenin și condusă de Felix Edmundovici Dzerjinski.

că o atare ipoteză nu putea fi susţinută într-un congres internaţional. La Bucureşti, cu siguranţă, ipoteza lui ştiinţifică s-ar fi rezolvat umoristic, într-un cuplet de-al lui Tănase, la Cărăbuş.

*

* *

Tocmai ca să-i dovedesc prietenia, am refuzat onorurile unui banchet oficial, primindu-i invitaţia la masă. Igor locuia un apartament în institutul său cu nume atât de ciudat: Institutul de Anatomie Poliţistă. Pentru identificarea anatomică a condamnaţilor, pentru selectarea pe bază de constituţie a infractorilor simpli de eventualii recidivişti, pentru sterilizarea anormalilor... îmi înşiră el rosturile acestui institut şi informaţia lui, deşi cam neprecisă, constituia o explicaţie, dacă nu o justificare.

Ne găseam patru în severul prânzitor, alb ca o sală de operaţie, fără niciun ornament în afară de luciul majolicei, cu un mobilier şi mai ciudat de atâta curăţenie, tot în nichel şi sticlă. Igor făcuse prezentările: Tatiana Alexandrovna, prietena lui, şi elevul său favorit, Serghie Semenoff.

La început, bine înţeles, conversaţiunea tânja. Prin aceeaşi teamă nemărturisită, ne feream, Tatiana, Serghie şi cu mine, să aducem vorba de lucrarea ştiinţifică a amfitrionului. Dar, când se servi cafeaua – semn că masa era pe sfârşite – el nu se mai putu reţine.

— Înţeleg rezerva ta, scumpe prietene, ca şi a celor veniţi dinafară de Rusia. Aci, la noi însă, toată lumea e convinsă de adevărul teoriei mele...

Aş fi vrut să nu iau seama la spusele lui, ocupat fiind să evadez din ciudata atmosferă sufletească care se lăsase în prânzitor. Era o părere sau un adevăr? Nu băusem prea mult? Nu conţinea cafeaua vreun drog halucinant?...

Priveam la Tatiana. Rar mi se întâmplase să văd o femeie mai frumoasă ca ea. Numai blondele, când nu sunt fade sau greoaie, când ochii lor albaştri luminează părul şi totdeodată parcă-l buclează şi-l fac de mătase, ca în pastelurile englezeşti, când roşul buzelor rumeneşte pieliţa albă a obrajilor, iar ovalul feţei strânge gura şi ridică puţin nasul, reuşesc să fie atât de frumoase. Era îmbrăcată într-o tunică albastră ca de vânătoare, cu guler înalt, care îi ascundea gâtul, dar îi modula în schimb pieptul şi talia.

Şi elevul lui era un ins interesant, dacă nu chiar frumos. Farmecul lui se trăgea fără îndoială de la ochi, deşi celelalte însuşiri ale chipului erau mai arătoase: fruntea larg deschisă, părul negru aruncat spre ceafă, nasul fin cu aripile nărilor uşor tremurătoare, ca la oamenii foarte senzuali. Dar în ochi îi stătea toată puterea de atracţie. Fără să fie frumoşi – mici, de o coloare verzuie spălăcită, foarte agitaţi – ei nu căutau iscoditori şi cu neîncredere, ci, dimpotrivă, blajin, supus şi binevoitor, cu un surâs în colţul pleoapelor.

— Nu ipoteză, amicul meu, continuă Igor vorbind de concepţia sa asupra memoriei, ci adevăr ştiinţific, căci la baza lui stau demonstraţiuni experimentale.

O mişcare involuntară a lui Serghie Semenoff, o bâlbâială a ochilor

parcă, mă readuse din gândurile mele, şi atunci notai cu interes ceea ce la început considerasem ca o simplă coincidenţă: toţi trei purtau ochelari. Dar ce aparate complicate!... cu sticle mari, concave, mai mult nişte paveze de protecţie decât instrumente optice. Şi totuşi, prin ei se dovedeau irizările privirii Tatianei şi jocul neîncetat al ochilor de copil ai ucenicului Semenoff, şi chiar privirea prietenului meu, Igor... Aci, inima mi se opri deodată ca şi cum s-ar fi contractat în gol pe nişte cavităţi lipsite de sânge, şi apoi începu să se zbată neregulat, moale şi fleşcăit. Căci privirea lui, una de întunerec, se sparse deodată în două zigzaguri luminoase, ca un orizont înnourat prin două trăsnete...

— Halucinaţii vizuale, mă mustrai eu şi mă hotărâi să rămân stăpân pe simţurile mele.

— În laboratorul meu, din subsolul acestei locuinţe, am toate probele.

Ca să-mi dovedesc mie spirit critic şi siguranţă în judecată, îl întrebai:

— Ce probe, Igor?

— Fotografiile imaginilor luate din ochi de om...

Din nou crezui c-am căzut în plină fantasmagorie. Dar Tatiana se sculase de la masă.

— Nu voiţi să ascultaţi muzică? Prietenul nostru Semenoff e un minunat pianist, compozitor şi executant...

Igor râse. Ah, cum ajunsese să râdă omul ăsta!... Strâmb ca oamenii loviţi de dambla, şi cu multe schime[2], ca cei ce trag să moară.

— Ne supunem, Tatiana, fiindcă nimeni nu-ţi poate rezista... deşi pe prietenul meu, anatomist ca şi mine, mai mult îl interesează adevărul teoriei mele decât compoziţiile prietenului nostru.

— Aşa e... făcui eu şi, deşi tot gândul meu era să evadez din prinsoarea lui, rămăsei totuşi prosteşte locului.

Tatiana şi cu Serghie trecuseră alături în salon.

— Experienţele le-am făcut pe condamnaţii la moarte şi, slavă Domnului!... am avut îndeajuns.

Puterile îmi slăbiseră. Să fi fost un profan, aş fi zis ca mă suge de vlagă ca un vampir. Răspunsurile mele erau nişte sforţări penibile de a rezista, ca ale unui îngheţat ce încearcă a ţine ochii deschişi.

— Înţelegi acum de ce n-am putut expune niciuna din experienţele mele într-un congres internaţional, populat mai mult de Europeni... Voi, Europenii, aveţi o sensibilitate alunecoasă, n-o puteţi stăpâni de dragul unui interes ştiinţific...

Acum începuse altă tortură. Muzica lui Semenoff, stranie, aspră şi întunecată, muzică scrisă parcă pentru măduva oaselor, pulpa dinţilor şi substanţa albă a encefalului.

— Acest Serghie este nu numai un mare pianist, dar şi un adevărat om de ştiinţă...

De bună seamă aci era un complot. Maestrul cu teroarea vorbei, ucenicul cu cea a muzicii.

---

2 Schímă, schime, s. f. I. 1. Ordin călugăresc sau preoțesc; tagmă, cin. 2. Haină călugărească. II. Gest, mișcare prin care cineva vrea să exprime ceva. ♦ Mișcare a feței; grimasă, strâmbătură.

— El m-ajută în experienţele mele. Are o abilitate de drac... Operaţiunea nu e grea, dar cere repeziciune. Înţelegi bine, să enucleezi dintr-o singură mişcare amândoi ochii...

Simţeam cum mă înec. Nu mai puteam scoate o singură vorbă, sunetele se opreau în piept, horcăite, ca noaptea când ai vrea şi nu poţi rosti nimic.

— Principiul teoretic al experimentului e următorul: omul moare cu chipul cel mai drag în memorie. Memoria imaginilor, după cum ţi-am spus, îşi are sediul în ochi, şi cum chipul drag are o realitate materială, el poate fi fotografiat chiar pe retină. Am imaginat un aparat fotografic de o sensibilitate extraordinară, care, aplicat pe ochi în răstimpul dintre viaţă şi moarte, surprinde acest chip, făcând astfel dovada peremptorie a teoriei mele...

— Opreşte... făcui eu.

Viaţa îmi revenise parcă, şi odată cu ea şi vigoarea sufletului, deoarece în cadrul uşii salonului apăruse Tatiana. Dar prietenul meu nu se turbură de loc.

— Tatiana nu e sperioasă. Ea cunoaşte teoria mea... imaginată, ca un omagiu frumuseţii ei, tocmai în ziua în care am început s-o iubesc. De altfel nu există împerechere mai frumoasă ca cea dintre ştiinţă şi iubire...

— Dar pentru asta trebuie să ucizi... strigai eu desperat.

— Vrei să-ţi fac o demonstraţie?

— Nu, nu...

Şi parcă strigam în gol, căci Tatiana dispăruse din cadrul uşii şi odată cu ea, şi sprijinul meu.

— Linişteşte-te... n-am la îndemână niciun condamnat.

Şi, adresându-se ucenicului:

— Serghie, Serghie... o demonstraţie pe manechin...

Ucenicul întrerupse cântecul şi plecă. El se ridică şi mă ridicai după dânsul. Mă mai liniştisem, căci experienţa avea să fie pe manechin. Puteam gândi, puteam judeca. Scoborând prin scări în spirală, trecând prin coridoare, toate în fier şi majolică, eu nu luam seama la construcţia clădirii, mereu cu gândul la cele aflate şi la cele ce voi vedea.

— Ai putut într-adevăr fotografia chipuri omeneşti, pe ochii enucleaţi?

— Am dulapuri pline.

— Şi ce văd oamenii în clipa morţii?

— Îţi repet... chipul cel mai drag. Ofiţerii au murit cu chipul împăratului Niculae... călugării, cu cel al lui Isus Hristos... mamele, cu al copiilor... şi soţiile, cu al amanţilor.

Aci râse din nou şi din nou am cunoscut fulgerele de pe eşarfa privirii şi schimele de muribund ale feţei. Şi atunci îmi amintii că cea mai importantă operaţie, cea a sacrificării victimelor, îmi scăpase. Dar el îmi luă înainte:

— Moartea, în aceste experienţe, e cât se poate de blajină. Ştii că sunt umanitar. Li se promite graţierea, condamnaţii vin cu mari nădejdi, după cum vei vedea...

Deschise o uşă şi ne găsirăm într-o încăpere, parcă un amfiteatru, în care ochii mei se acomodau anevoie. Pe urmă, în faţa mea de cealaltă parte a amfiteatrului, se deschise o uşă prin care apăru un om slăbănog,

îmbrăcat soldăţeşte, dar fără tunică pe el, şi fără şapcă pe cap, ducând în mână o jalbă.

— E manechinul... îmi şopti Igor.

Acum ochii mei se obişnuiseră cu întunerecul. Manechinul înainta şovăielnic, adus din grumaz, mai, mai să se împleticească, trecând printre două bare de metal. Şi deodată un ţipăt groaznic, un ţipăt mai omenesc decât al femeii în facere, un ţipăt care parcă despica în două globul pământesc, se auzi şi manechinul se prăbuşi pe spate, horcăind îngrozitor. Apoi imediat, din întunerec, nu ştiu de unde, Serghie Semenoff se repezi la ochii lui. Auzii încă un strigăt, de data asta înfundat, şi puţin după aceea ucenicul se prezentă în faţa noastră, ducând pe o tavă doi ochi însângeraţi, prinşi într-un suport deasupra căruia se afla un mic aparat fotografic.

— Îmi închipui că ai înţeles tot, făcu Igor conducându-mă afară. Ai văzut cât e de bine calculată operaţia. Când manechinul sau condamnatul a ajuns la capătul coridorului, el apasă pe o trapă care pune în mişcare un ciocan curb astfel orânduit încât să-l lovească drept în frunte. Insist, lovitura e perfect dozată... răpune, dar nu omoară... dă răgazul necesar să-i scoatem ochii... Pe urmă, secţiunea carotidelor completează.

Dar eu nu mai auzeam nimic. Toată virtutea mea de fost ofiţer pe front, de anatomist, chirurg şi savant ateu, dispăruse. Mă urmărea ţipătul groaznic al manechinului, ţipăt mai omenesc decât al femeii în facere, ţipăt care părea că despică în două globul pământului.

II

Odată întors acasă, departe de ţara izolată de restul Europei şi trecută în mister şi legendă, scăpat de misticismul rus, care-ţi pătrunde toţi porii sufletului ca un abur narcotic, şi revenit la ocupaţiunile mele mărunte dar metodice şi precise, câteodată, gândind la cele întâmplate atunci la congresul de la Moscova, îmi venea să surâd de propria-mi naivitate. Nici halucinaţie la mine, nici cercetare ştiinţifică la Igor Voroniuc. Adevărul era cu mult mai simplu. Bietul meu prieten era nebun – îl păştea dorul genialităţii – şi cei doi tovarăşi credincioşi, amanta şi elevul, îi întreţineau, cu cine ştie ce sacrificii şi folosind toate împrejurările prilejuite de revoluţie, această credinţă. Pe urmă, întâmplarea s-a scufundat complet în adâncul sufletului, lăsând, ca de obicei, în amintire doar o dâră subţire ca un firicel de legătură cu toată literatura fantastico-umoristică, depozitată lăuntric din atâtea lecturi.

Când, într-o zi...

Uşa laboratorului în care lucram se deschise brusc şi, fără niciun anunţ prealabil, o doamnă apăru înaintea-mi. Imediat o recunoscui, era Tatiana... deşi, din cauza soarelui atât de viu de afară, purta încă o pereche de ochelari negri peste cei obişnuiţi ai ei. Îi alergai întru întâmpinare.

— Scapă-mă, te rog, scapă-mă... făcu ea.

Am înţeles numaidecât hotărârea luată. Biata femeie voia să scape de capriciile unui nebun.

— Îţi fac un mare neajuns, adăugă ea, amestecându-te în această tenebroasă întâmplare... căci acum, pe urma mea, în toate oraşele

universitare din Europa, sunt îndreptaţi sute de agenţi secreţi..

Începui, împotriva vrerii mele, să prind realitatea.

— Cum, Tatiana, tot ce am văzut acolo a fost adevărat?

— Da, da... adevărat...

— Demonstraţia n-a fost făcută pe manechin?

— Nu! Ci pe om viu...

Şi atunci mi-am adus aminte de ţipătul manechinului şi, oricât aş fi vrut, prin orice mijloc aş fi încercat, era cu neputinţă să-l şterg din sufletul meu.

— Am ales acest oraş universitar, pe de o parte ca să-i îngreunez urmărirea – el mă crede la Paris în cercul refugiaţilor de acolo – iar pe de altă parte, fiindcă am încredere în dumneata...

Nimic nu stimulează mai mult avântul şi puterea unui bărbat, ca sprijinul cerut de o femeie frumoasă, într-un greu impas al vieţii.

— Îţi mulţumesc, Tatiana, pentru încrederea arătată. Vei locui aici fără nicio grijă, fără nicio primejdie... beneficiind de ospitalitatea acestei ţări şi de ocrotirea mea directă.

Pe Tatiana Alexandrovna am numit-o asistentă la institutul meu. (Şi nu voi regreta niciodată că am învins proastele prejudecăţi, fireşti când e vorba de o femeie frumoasă, dar la încredere nu se poate răspunde decât tot prin încredere). Şi într-adevăr, rar mi s-a întâmplat să dau de un suflet atât de ales. Am cunoscut – în pofida tuturor psihologilor, romancierilor şi psihanaliştilor – adevărata prietenie, nici flirt, nici „*amitié amoureuse*”, care se poate stabili între un bărbat şi o femeie frumoasă, despărţiţi de-a pururi prin prăpastia nenorocirii, peste care doar spiritul poate dura punte. Am cunoscut de asemenea o perfecţionare a sufletului meu, descoperind în el însuşiri de care nu mă credeam capabil, şi am cunoscut, parcă tot sub imperiul ei, o voie bună la întreg personalul meu ştiinţific, o puritate de intenţii neobişnuită la tineri, şi o activitate ca niciodată de spornică.

Dar într-o noapte, întorcându-ne de la operă, pe o vreme întunecată ca o basma neagră, la grilajul unui colţ de stradă, am văzut dintr-odată sclipind în beznă două dungi în zigzag, ca două fulgere pe un orizont întunecat, şi apoi o umbră convulsiv tremurată, ca râsul strâmb al unui paralitic. Tatiana îmi şopti:

— E el...

Atunci eu mă repezii, dar acolo, nimic decât grilajul rece.

— A fost o părere, Tatiana...

Şi ca s-o liniştesc:

— Probabil vreo insectă luminoasă sau capriciul unei raze furişate pe subt perdeaua norilor...

Porniram mai departe spre locuinţa ei. Deşi hotărâsem, în mai multe rânduri să nu vorbim niciodată de el, în noaptea asta, parcă mai mult dintr-o trebuinţă a sufletului meu, nu mă putui reţine:

— Din ce cauză te-ar urmări?

— Din iubire... şi poate mai mult din gelozie...

— E atât de gelos?

— Groaznic... E adevărat, a imaginat teoria în clipa în care a început să mă iubească.

Amintirea mi se împrăştie, ca praful de sticlă pisată, până în fiecare

por al pielii.

— Nu ştiu cât e de adevărată teoria aceasta, dar sunt sigur că dacă altcineva ar fotografia ochii lui, nu chipul persoanei iubite s-ar vedea în ei, ci două zigzaguri luminoase pe o eşarfă de întunerec, schimele de damblagiu ale celor răpuşi de ciocanul curb şi poate... strigătul manechinului, mai omenesc decât al femeii în facere...

*

* *

Fie că a avut temei, fie că a fost doar simplă închipuire, din faptul de spaimă nu mi-a mai rămas după câtăva vreme în minte nici măcar o umbră. Îl uitasem cu adevărat sau îl trecusem pe linia moartă a conştiinţei? Nu ştiu ce să mai cred. Fiindcă, bun observator la lucrul meu – pot număra fără greş fibrele disociate dintr-un muşchi, sau să notez cu preciziune convulsiunile unui şobolan otrăvit – sunt cu totul incapabil să prind zbuciumul din sufletul unei femei, sau măcar să văd dacă nu o mistuie vreo suferinţă fizică. Azi îmi amintesc că Tatiana slăbise, că mergea şovăind, mai, mai să cadă, cu capul adus din grumaz. Ca manechinul lui Igor!... Dar atunci nu vedeam nimic, fiind ocupat cu o experienţă temerară.

În ziua când, după numeroase dibuiri şi încercări, dădusem ca sigur rezultatul, tot personalul era strâns în laboratorul meu. Tot personalul, afară de Tatiana. I-am observat lipsa numaidecât, căci în laborator, ca şi în teatru, există un cabotinaj al protagonistului; în laborator, ca şi pe scenă, sunt efecte.. . şi de când lumea, efectele vor să fie valorificate prin asistenţă, emoţii şi comentarii elogioase. Şi Tatiana era singura din personal, care nu-şi părăsise sala ei de lucru, deşi experienţa o interesa poate în primul rând. Încercam să transpunem ochii de şobolani la câine. Dacă reuşeam, întreaga concepţie a lui Igor se făcea praf. Căci raţionamentul meu, perfect logic, suna astfel: fiecare animal vede lumea în chip deosebit. Dacă imaginile sunt reţinute în ochi, cum crede Igor, şi creierul nu are alt rol decât să le joace după necesităţi, atunci câinele meu va trebui să vadă lumea cu ochi de şobolan şi ca atare, să se adapteze în întregime acestor noi condiţiuni de viaţă. Ipoteză plină de perspectivă. Dar trebuie să recunosc că mintea nebună a lui Igor conducea de la mii de kilometri distanţă, mintea mea de om sănătos. În cursul operaţiei mă găseam într-o dispoziţiune tehnică minunată. Artist şi prestidigitator! Îmi admiram singur abilitatea cu care suturam cap la cap organele cele mai fine ale organismului, artere cât băţul de chibrit şi nervi ca acele de cusut, şi în acelaşi timp gustam, din respiraţiile reţinute ale asistenţilor, succesul efectului, când deodată... un ţipăt înfiorător despică parcă în două întreg institutul.

— Ţipătul manechinului... strigai eu şi aruncând totul la pământ mă repezii la uşă.

Dar uşa era zăvorâtă.

— Spargeţi... poruncii.

Frenezia molipsi întreg personalul.

— Repede, repede...

Prin uşa spartă ca de răufăcători, ne repezirăm cu toţii pe coridor.

Aci, altă uşă baricadată.

— Repede... mai repede... N-auziţi horcăitul manechinului?...

Nu înţelegeau nimic din cuvintele mele, dar toţi îşi dădeau seama că ceva extraordinar se petrecuse în institut. Ajunserăm la laboratorul Tatianei. Aci, cum era de aşteptat, uşa tot baricadată. Dintr-o opintire generală ea se prăbuşi şi înaintea noastră ni se înfăţişă groaznicul spectacol. Tatiana zăcea la pământ. Obrazul stâng îi râdea, ca la cei loviţi de dambla, şi în cap, amândouă orbitele fuseseră golite de conţinut.

*

* *

Cele mai fantastice şi totdeodată mai copilăreşti interpretări au fost date de justiţie şi de medicii experţi, acestei crime. Tehnica ucigătoare o cunoşteam însă numai eu, – mai ales după ce s-a găsit sub masa ei de lucru, ciocanul curb. Dar m-am ferit să divulg ceva. Şi mărturisesc cinstit: din laşitate. Mi-a fost frică de răzbunarea lui Igor. Puterea acestui ins sinistru se difuza pe rază de mii de kilometri. Dar această reţinere forţată m-a turburat adânc; devenisem nervos, iritabil, tresăream de frica celor două lumini scăpărate în întunerec, fugeam de lume... Într-un cuvânt îmi pierdusem orice plăcere de viaţă. Mai ales din ziua în care am cetit în ziare şi numele lui Semenoff, printre cei condamnaţi la moarte, la Moscova, cu ocazia unui proces politic. Prin urmare, patru din cei invitaţi la masă de Igor, doi fuseseră ucişi, al treilea eram eu, al patrulea, Igor. Care la rând?... Acest gând, instalat ca un parazit în sufletul meu, îmi sugea toată vlaga. Decăzusem de tot, nu mai luam seama la nimic, devenisem apatic, lăsat în voia soartei. Mă vedeam slăbit, ofilit, mergând împleticit, cu capul adus din grumaz. Ca manechinul lui Igor...

Într-o zi, în laborator am găsit un pachet. Nu m-a interesat nici cine l-a adus, nici de unde venea. Era un pachet ca cel cu mostre medicale. L-am desfăcut cu indiferenţă. Înăuntru, în ambalaj, o cutie de lemn. Mă aşteptam să văd şi reclama obişnuită, când, ridicând capacul, am simţit că mă smuncesc din tot trupul. Mai era viaţă în mine de puteam să mă sperii în halul acesta! Patru ochi, doi câte doi fixaţi pe un suport, mă priveau... şi de fiecare suport se găsea prinsă fotografia respectivă. Doi erau ochii lui Semenoff cu fotografia ei, a Tatianei, şi ceilalţi doi, ochii Tatianei – aci am crezut că mă prăbuşesc la pământ – cu fotografia chipului meu.

*

* *

Atunci a început groaza. Nu puteam uita că omul acesta îşi omorâse iubita, ca să surprindă în ochii ei corpul delict al necredinţei. Cum să mai sper îndurare când proba lui, garantată de un adevărat măcel ştiinţific, mă arăta ca pe principalul vinovat?... De aceea fusesem redus la rolul de manechin, pentru ca într-o zi, fără să ştiu de unde, să mă izbească drept în frunte ciocanul şi să-mi aud singur ţipătul, mai omenesc decât al femeii în facere.

Şi totuşi ceva în adâncul sufletului nu voia să moară, încerca să

lupte. Îmi era groază de oameni, îmi era groază de umbre, îmi era groază de vise, şi mai ales îmi era groază de mine însumi, de mine ca manechin. Pe mine trebuia să mă feresc în primul rând de mine. Atunci, cu desperarea înecaţilor care se atârnă de un fir de pai, am recurs la mijlocul acesta pueril, la transfigurare: mi-am lăsat barbă şi mustăţi, mi-am pus ochelari negri şi mi-am coborât părul până pe sprâncene. Ca să nu mai fiu manechin! Şi m-am ascuns la o mănăstire părăsită din Mehedinţi. Dar după trei luni a trebuit să mă întorc. Mă chemau elevii, mă obligau cursurile. Sufletul meu era însă mai sleit decât acel al manechinului lui Igor. Cum să mai sper când, din clipă în clipă, mă aştepta lovitura de graţie a ciocanului?...

Există totuşi o îndurare a soartei. Altfel n-aş putea să-mi explic pentru ce împrejurări fără nicio însemnătate au putut căpăta sens hotărâtor, şi să conveargă toate către acelaşi ţel, al salvării mele.

Deci, într-o zi, întâmplător mi-am aruncat ochii pe un ziar. Se poate ceva mai banal?... Şi totuşi câte momente favorabile în acest fapt divers... Ziarul să fie uitat pe masa mea de lucru printre revistele şi cărţile de ştiinţă, să fie deschis la pagina cu evenimentele din Rusia, ochii mei să cadă tocmai asupra telegramelor venite de acolo, şi mai mult decât atât... mintea mea să vrea şi să prindă înţelesul celor cetite. Asta se cheamă, fără îndoială, îndurarea soartei!... Căci între numele celor condamnaţi la moarte pentru fascism şi troţkism, era şi numele blestemat al lui Igor Iarotzki Voroniuc.

Şi imediat am aruncat ochelarii cei întunecaţi şi m-am dus la bărbier.

*
* *

Devenisem omul cel mai fericit din lume, întinerisem fără îndoială prin sporul de viaţă comprimat atâta timp de frică. Căutam societatea oamenilor, mergeam regulat la club, făceam nebunii permise numai tinerilor, petrecând cu lăutari, încercând norocul la jocuri de cărţi şi în exuberanţa mea, uitasem că am fost iubit de o femeie frumoasă ca Tatiana. Iar în ziua de două August, tocmai la doi ani de la congresul de anatomie din Moscova, înadins ca să provoc soarta, am organizat o petrecere monstră la mine acasă. Şi când veselia era în toi, mi s-a adus un pachet la fel de misterios trimis, la fel de frumos ambalat ca şi cel găsit cândva în laborator. Am înţeles numaidecât. Era ultima răzbunare a lui Igor. Dar nu m-am mai temut, căci el devenise la rândul lui manechin. Imediat am strâns toţi oaspeţii şi, arătându-le pachetul, le-am spus următoarele:

— Prieteni, în acest pachet se află ultimul gând al unui ins, care a urât mii de oameni şi a iubit numai o singură fiinţă. Vă voi face dovada imediată, dacă ura sau iubirea precumpăneşte în viaţă. Părerea mea de om sceptic e că ura e mai puternică decât iubirea. Dacă e adevărat, atunci vom găsi doi ochi şi o fotografie a lor, arătând două străfulgerări în zigzag şi schima unui râs de paralitic.

— Deschide... Lasă discursurile... făcură nerăbdători oaspeţii.

Atunci, ca să le exercit curiozitatea şi să le prelungesc emoţia, am

desfăcut pe îndelete şi cu mare băgare de seamă pachetul. În cutie se găseau într-adevăr ochii lui Igor, dar pe suport niciun semn de ură, ci numai fotografia aşa cum o cunoscusem la Moscova, fotografia Tatianei Alexandrovna.

SÂNGE STRĂIN

Trecuseră două săptămâni de la înmormântarea mamei lor şi Milenka se căznea mereu să-şi recunoască fratele în omul ăsta străin, pe care-l găsise într-o dimineaţă aruncat tâlhăreşte peste pieptul uscat de boală şi suferinţă al bătrânei, vrând parcă să-l strivească.

— Cum te-ai schimbat, Marko...

— Tu de fel, Milenka... Şi în Urali să te fi întâlnit şi tot te-aş fi recunoscut...

Cât de străin îi suna glasul! Vorbea rar – parc-ar fi pierdut folosinţa limbii sârbeşti – şi de fiecare cuvânt i se lipise accentul rus ca un strat moale de cocă. Şi ochii lui frumoşi de odinioară, ochii aceia mari, rotunzi, negri şi focoşi – fala neamului Nedelkovici – trecuţi, odată cu ura împotriva Turcilor şi Bulgarilor, din tată în fiu, cătau acum anevoie prin două luminiţe subţiri cât firul de aţă. Şi faţa-i zdrelită de o parte, parcă numai carne vie, şi zbârcită de cealaltă ca de băbuţă; şi capul chel, lăsând să se vadă ceafa turtită; şi nasul atârnând peste mustaţa ruptă în mai multe locuri; şi ghebul din spate; şi...

Sora îşi întrerupse cercetarea.

— Mama te-a recunoscut numaidecât... fiindcă ea nu s-a îndoit nicio clipă, când noi cu toţii te-am crezut mort...

Marko îşi duse batista la ochi. O sută de vieţi să mai fi trăit şi niciodată n-ar fi putut uita întâlnirea cu mamă-sa. Încă din tren nerăbdarea s-a prefăcut în chin. În piept inima-i sfârâie ca un gogoloş de seu pe cărbuni aprinşi şi în praf de oţel magnetic îi joacă fiecare fibră a trupului. Prin faţa lui, peisaje diferite: munţi, dealuri şi văi aleargă, se încalecă în goană de herghelii despletite. Locurile astea le cunoaşte prea bine, doar la Timişoara şi-a făcut liceul şi din Lugoj a plecat pe front. Dar n-are răgaz să-şi cerceteze amintirile şi sufletul îi este prea chircit, să le preţuiască scumpătatea. Temeri prosteşti îl încearcă: să nu se aprindă osia vagonului; să nu sară – Doamne fereşte! — vreo roată din butuci; sau, la vreo cotitură de dâmb, garnitura smulsă de la maşină să nu fie aruncată ca un trup de şarpe decapitat, peste şini în prăpastie... Atunci, dintr-un îndemn al minţii, mai mult decât dintr-un imbold al inimii, el întoarce privirea spre Olenka, fiica-sa. Dar Olenka are aceeaşi neschimbată atitudine, răsturnată pe canapea, cu ochii aproape închişi, nările puţin dilatate parcă aspirând un parfum voluptos. Niciodată fata nu l-a înţeles, cu atât mai puţin acum. Şi e firesc. Sufletul ei a rămas în Siberia, în Urali, după cum sufletul lui e aici, în Banat şi în Serbia. De aceea în oraş a întârziat doar cât să-şi găzduiască fata la hotel şi apoi, în goană mare de automobil, a alergat la casa cumnatului său, unde bătrâna mamă îl aştepta cu sufletul în buze. Aci, poarta-i deschisă, uşile, ferestrele vraişte... Casă cu duhul morţii în ea! El n-a sunat, n-a strigat. Fiecare clipă întârzia, fiecare gest de prisos putea echivala cu nenorocirea inevitabilă. Acum el merge la sigur prin casa necunoscută, căci pribegia din Rusia i-a dezvoltat simţul orientării. Dintr-o ochire a

recunoscut biroul, salonul, apoi dormitorul şi lângă el, în dreptul unei uşi închise, camera bolnavei, unde a dat buzna. Ea odihnea cu trupul înălţat pe perne şi în atât spor de lumină, încât fiul a văzut-o ca pe un desen de icoană.

— Marko... a ţipat bătrâna.

Şi atunci băiatul s-a repezit tâlhăreşte ca pe o pradă. Milenka nu l-a recunoscut însă, atât de mult se schimbase. Ea îl aştepta, ca pe fotografia din album: chipiul pe o ureche şi uniforma de licean strânsă pe corp. Doar optsprezece ani avea când l-a luat în război...

— Mama niciodată nu te-a crezut mort, Marko...

Glasul soră-sei îl trezi parcă. Cât poate gândi un om în intervalul scurt dintre două replici. De fapt, parcă nici nu gândise, ci parcă îşi văzuse într-o clipă toate gândurile.

— Da, mama nu te-a crezut niciodată mort, ca noi ceilalţi. Din pensia ei ţi-a cumpărat, în Serbia, o casă şi o gradină... Asta, pentru Marko, pentru scumpul meu Marko, când se va întoarce din Rusia...

— Biata mama...

— Frate, când te vei înapoia în ţară, ai cu ce să începi o nouă viaţă. Fiindcă tot ce e acolo, e al tău... Eu nu pretind nimic din moştenire, nici bărbatul meu şi nici fiul meu, Traian.

— Îţi mulţumesc, Milenka...

Cei doi fraţi deteră să se îmbrăţişeze, dar deodată se auzi prin fereastra deschisă un râs de fată, un râs curat, sonor şi punctat, ca un pumn de perle rostogolite printr-o pâlnie.

— Olenka...

— Ce frumoasă-i fata ta...

— Seamănă la glas, la râs şi la fire cu Xenia, mamă-sa.

Sora închise vorba. Şi aci altă nenorocire. Nevasta lui Marko murise. Când şi cum, nu se putea şti... căci Marko ocolea mereu această dureroasă întâmplare.

Amândoi fraţii zâmbiră fericiţi, când pe uşă intră Olenka, însoţită de unchiu-său, locotenentul-colonel Mihai Cărăuş.

— Mi-a ieşit în cale, ştrengăriţa, aproape de cazarmă şi până aici numai româneşte am vorbit. Ce bine a învăţat, nici nu vă puteţi închipui...

— Are mare uşurinţă, făcu tatăl, mândru. Îmi seamănă. Ştie şi nemţeşte şi ungureşte... Erau, în Rusia, mulţi prizonieri din fosta monarhie. Adesea vorbeam cu ea şi câte un cuvânt, două româneşte, mai mult pentru mine, să nu uit limba cu care am copilărit aici, în Banat.

*

* *

Noaptea era liniştită. Un strat de abur uniform netezea toate zgrunţurile cerului şi pomii, în grădină, stăteau nemişcaţi în sacii lor de umbră. Nici fluturi, nici gâze, în noaptea încropită. Cu un ocol strâns, râul înconjura grădina adormită, ca pe o insulă şi, prin aleea dintre plopi, doar şoaptele lui se fugăreau, se prindeau, se încolăceau ca mii de şerpi aerieni.

Cei doi cumnaţi mergeau îngânduraţi, unul lângă celălalt, către fundul grădinii. Duhul umbrei copleşise parcă şi sufletele lor. În sfârşit,

Marko rupse tăcerea.

— Frate Mihai, vreau să-ţi vorbesc...

Colonelul avea o fire blajină şi simţitoare. Numai după vorba grea, ruptă cu caznă din cimentul sufletului, înţelese că nu despre vreo fericire avea să-i povestească acum cumnatu-său.

— Frate Marko, să ne bucurăm că ai scăpat sănătos din prinsoarea bolşevică şi că la tine, în Serbia, te aşteaptă o viaţă nouă...

Răspunsul lui Marko se alese ca un ecou:

— Sănătos... viaţă nouă...

Şi făcând o sforţare:

— Tu trebuie să cunoşti toată tragedia vieţii mele...

Şi fără să-i dea timp de răspuns:

— Fiindcă tu te-ai purtat mai mult decât frăţeşte cu mine... Pe soră-mea ai luat-o de nevastă, ca recunoştinţă pentru tatăl meu, colonelul tău din război, care te-a ocrotit şi a înţeles sufletul tău nedreptăţit... Şi ai făcut-o fericită, şi ţara ta a primit-o ca pe o fiică a ei...

— Dar şi ea m-a făcut fericit... Mi-a dat un copil frumos, deştept...

— Şi mama, care a strâns avere pentru mine, numai pentru mine, dincolo în Serbia, a murit în casa ta şi odihneşte în pământul ţării tale ospitaliere...

În pieptul lui Marko lovi un hohot. Colonelul prinse clipa.

— Marko, nu te lăsa pradă desnădejdei... Eşti încă tânăr... ai oarecare avere şi, mai mult decât atât, ai pe Olenka.

Acum Marko îi curmă vorba, parcă tăindu-i-o cu satârul.

— De aci se trage nenorocirea mea...

— Ce spui, frate?...

— Dacă fericirea ta e Traian, nefericirea vieţii mele e Olenka...

Colonelul se înfurie.

— Eşti un tată nerecunoscător... Nu eşti în stare să preţuieşti comoara dată de Dumnezeu...

Şi sentenţios:

— Nu copiii sunt azi nerecunoscători, ci părinţii...

Marko privea în sus, pe cărarea cerului dintre vârfurile plopilor. Într-o parte cerul se luminase puţin şi acolo frunzele pomilor începuseră să tremure, parcă să cureţe negurile.

— Fata ta e minunată... Are abia cincisprezece ani, dar după inteligenţă şi frumuseţe, ai şi putea-o mărita...

— Iată... arătă cu mâna Marko, vârful celui mai înalt plop, de el s-a prins o luminiţă ca o candelă, iar în jurul ei cerul s-a acoperit cu un covor verzui...

— Răspunde, Marko... Ce visezi...

— Voi răspunde, Mihai... Nu visez, ci dimpotrivă mă întăresc, că cele ce-ţi voi povesti, multă virtute necesită...

Colonelul, ca să abată convorbirea tristă, o luă în chip glumeţ:

— Păcatul vostru, al Slavilor, este această concepţie tristă a vieţii... cu toţii sunteţi eroi dostoiewskieni, cu toţii aveţi o misiune de îndeplinit, cu toţii sunteţi martiri, iluminaţi sau răzvrătiţi... În opoziţie cu voi, ce luminoasă, ce precisă apare mintea mea latină! Acolo sus e luna... înţelege... luna, care începe să apară... şi nu o candelă şi niciun covor verzui... Răspunde, Marko... nu visa...

Drept răspuns, Sârbul făcu o cruce.

— Marko...

— Frate Mihai, eu am rămas credincios...

— Dar nu te învinuiesc pentru asta, ci pentru confuzia, pentru haosul în care se zbate sufletul tău. Şi eu sunt credincios...

Marko continuă fără să ia seama la întrerupere:

— Şi credincios am rămas şi în cele mai cumplite nenorociri, după zdrobirea lui Vranghel cu care luptam... după ce am căzut prizonier în mâinile bolşevicilor... şi în tot timpul marei mele pribegii prin Siberia şi Rusia, când nu odată eram să mor de boale... şi minune că am scăpat să nu fiu ucis de fiare sau de oameni.

Colonelul nu-l mai întrerupse. Poate că cele întunecate din sufletul amărât, prin mărturisire să se desluşească şi astfel orice muncă lăuntrică şi orice întristare să dispară.

— Ascultă frate...

Se oprise din mers. Luna apăruse şi în bătaia ei, cum Marko ţinea ochii închişi, chipul lui părea o mască mortuară de bronz.

— Ascultă adevărul, frate... făcu el deschizând ochii. Xenia, nevasta mea, n-a murit...

— Cum?... se sperie colonelul.

— N-a murit... a fugit...

— Destul. Nu vreau să ştiu mai mult.

Dar Marko îi prinse mâna.

— Trebuie să ştii totul, trebuie... Fiindcă păcatul ei mă tem, că stăruie în Olenka... şi de e numai tu o poţi scăpa...

— Vorbeşte atunci, frate, vorbeşte... Sunt al tău până la moarte... făcu emoţionat colonelul.

— Îţi mulţămesc. Numai tu trebuie să ştii, nimeni altul...

Colonelul îl trase pe malul râului.

— Suntem singuri aici, doar Dumnezeu deasupra noastră...

— El... făcu Sârbul şi se închină încă odată.

Sufletul colonelului era plin de iubire pentru omul de lângă el, fratele său cu adevărat, frate nu numai după datinile rudeniei, dar după imboldul suferinţei. Îl simţea frate parcă şi cu sufletul şi cu mintea, desluşit, lămurit, gata să-l aline, gata să-l ajute. Cuvânt bun, sfat sau bani... orişice, orişicum...

— Cum ţi-am mai spus, frate... evadând din paza Roşiilor, am hoinărit în lung şi-n lat prin Rusia şi Siberia, trăind cum puteam, când muncitor, când slugă, când cerşetor. Am făcut de toate... Şi profesor de germană am fost şi cântăreţ din ghitară şi hamal în port şi dansator în taverne... până ce am ajuns la Ivan Porfir Pogorovici, viitorul meu socru...

— Tatăl Xeniei?...

— Da, tatăl ei...

— În Siberia, dacă nu mă înşel...

— În districtul Tobolsk... Acolo Ivan Porfir Pogorovici era încă un om bogat, care-şi păstrase toate proprietăţile şi bogăţiile...

— Şi tu?

— Eu am intrat slugă.

— Slugă?

— Da... Dar iute, Xenia, fata gazdei, m-a distins dintre cei mulţi şi m-

a făcut fecior în casă... Şi se găseau acolo, în acea casă, refugiaţi din toată Rusia... nobili, cinovici, tineri din inteligheţia... şi totuşi, ea pe mine m-a iubit...

— Te-a iubit cu adevărat?

— Cum numai Rusoaicele ştiu iubi pe pământ...

— Şi v-aţi luat, de bună seamă, contra voinţei părinteşti...

— Voinţa Xeniei era totul... tatăl său, omul cel puternic şi bogat, nu i se putea împotrivi cu nimic...

— Şi pe urmă?

— Ne-am iubit... şi am avut pe Olenka... şi am crezut că iubirea ei va fi fără sfârşit... până ce bolşevicii au auzit de isprăvile lui Porfir Pogorovici... căci el organizase o adevărată rezistenţă... În jurul lui erau Kulacii, erau mujicii... fiindcă ţăranul de pretutindeni şi din toate timpurile e acelaşi... El nu discută originea proprietăţii, el ştie că pământul e un drept... şi-l respectă şi în avutul altuia... Şi cum ţi-am spus, erau acei intelectuali, care credeau că apără independenţa spirituală a adevăratei Rusii, îndârjind poporul împotriva comuniştilor şi mergând la biserică în văzul autorităţilor locale...

— Ce are a face cu iubirea voastră?

— Are. Bolşevicii au trimis atunci o adevărată armată, comandată de un vestit căpitan, Vladimir Ivanovici Babac... Fusese, ce-i drept, tâlhar de drumul mare, dar avea omul geniu... Şi când a fost să dăm lupta, dintre atâţia oameni de soi, m-am ales, ca de la sine, eu... eu, care făcusem şcoala de cădeţi... eu, care făcusem atâtea războaie...

— Ei şi?...

— Asta a fost pierzania mea... Xenia a descoperit în mine alt om. A aflat că eram din viţă nobilă, că fusesem în armata austriacă, că învăţasem carte... şi această descoperire i-a ucis dragostea. Ea iubea sluga, vezi tu...

— Cu neputinţă...

— Am băgat de seamă, deşi eram atât de ocupat cu pregătirea luptei. Era un război de gherilă împotriva unei armate regulate... care, înţelegi cum s-a terminat...

— Cu zdrobirea rezistenţei.

— Exact... Dar ceea ce e groaznic, acuma vine. Când Babac a atacat castelul, servitorii au fugit, de asemeni intelectualii. Eu am rămas locului până ce am văzut pe duşmani intrând în curte, atunci am alergat la Xenia şi la Porfir. Dar pe Xenia n-am găsit-o şi Porfir n-a vrut să părăsească poziţia... Eu aveam o datorie: copilul... Deci, alergând în bucătărie, unde era închis, l-am luat în braţe şi am sărit pe fereastră fugind în pădure...

— Groaznic... făcu colonelul.

— A doua zi m-am întors pe furiş. Castelul era o ruină. Pe Porfir l-am găsit împuşcat. Xenia nicăiri... Şi am stat ascuns într-o izbă ţărănească timp de două luni, trimiţând o iscoadă credincioasă...

— Şi ai găsit-o?

— Nu, dar într-o noapte ca asta ea a venit la mine.

— Şi?

— A venit şi mi-a spus răspicat... «Marko,. ia pe Olenka şi pleacă la Smolensk. Te-am scăpat de la moarte ». — «Vii şi tu? »... — «Eu, nu... eu plec cu Vladimir Babac».

— Cu ucigaşul tatălui ei?

— Da, cu el.

— Ce monstru!...

— Să n-o condamnăm. Mi-a scăpat viaţa atunci, mi-a scăpat viaţa de mai multe ori şi mai târziu... şi m-a protejat de acolo de unde se găseşte...

— De unde?

— Asta nu ştiu şi nu voi şti vreodată... Dar ea ştie de mine. Ea mi-a permis să-mi duc traiul prin Rusia; ea mi-a ajutat să vă găsesc... Altcum, în Rusia, eşti pierdut prin atâta omenire, ca un ac în carul cu fân.

— Crezi că ea?...

— Da, ea... cu legăturile ei, cu puterea ei. Ea a trimis veşti despre mine în Serbia şi apoi în România... ea mi-a procurat paşaportul şi, deşi nu mai mă iubeşte, ea este îngerul meu protector care veghează de la mare distanţă...

— E de neînţeles...

Sârbul îşi opri mersul şi, cu ochii la luna din nou turbure ca şi sufletul său, rosti cu amar:

— Cum să înţelegi vreodată sufletul slav... Iată, eu mărturisesc că parcă îi dau dreptate, fiindcă şi în mine pulsează aceeaşi nebunie haotică a aceluiaşi suflet slav...

— Asta nu... făcu hotărât colonelul.

La vorba răstită, Marko se trezi din aţipire şi cu avânt se adresă cumnatului său:

— De aceea, frate, te rog pe tine să-mi stai într-ajutor. Voi latinii, ai spus-o adineaori, aveţi o minte limpede. Voi ştiţi ce vreţi, voi judecaţi înainte de a chibzui. Stai în ajutorul meu...

— Cu mare bucurie, frate...

— Tu ai făcut-o fericită pe soră-mea... fericeşte-mă şi pe mine...

— Cum?

— Iată cum... Mi-e teamă de Olenka...

— De copilul tău?

— Da.

Tatăl nenorocit cătă în lături, obicei căpătat în Rusia.

— Olenka m-a denunţat...

— Pe tine?

— Da... avea nouă ani. La vârsta asta un copil trebuie să creadă în Dumnezeu... Am pus-o deci să se roage. Ea n-a vrut, eu am silit-o... A doua zi m-a reclamat profesorului care, potrivit ordinelor, m-a denunţat.

— Şi?

— Am fost închis.

Colonelului nu-i venea să creadă urechilor.

— Închis?

— Da.

— Şi cum ai scăpat?

— Xenia, fosta mea nevastă... Ţi-am spus că ea veghează asupra-mi. Ea m-a scăpat.

— Extraordinar...

Sârbul deveni rugător.

— Frate Mihai, am o rugăminte...

— Vorbeşte, frate...

— Vreau să mai stau la voi încă o lună, două, trei.

— Cu cea mai mare bucurie.

— Am băgat de seamă marele ascendent pe care tu îl ai asupra Olenkăi...

— Asta-i adevărat.

— Tu poate o vindeci... tu poate îmi redai copila aşa cum am visat-o eu... fiică iubitoare şi cinstită...

— Îţi promit pe cuvântul meu de ostaş...

*

* *

Chiar de a doua zi colonelul începu, potrivit învoielii, să-şi înveţe nepoata cu deprinderea cea bună a unui cuget cinstit şi fără silnicia căinţei şi fără jignirea pocăinţei, să-i redea sănătatea sufletului şi mângâierea printr-un proces firesc ca de la sine. Poate să izbutească acolo unde tatăl nu putuse fi de vreun folos. Şi fiindcă avea să mânuiască un suflet slav, îşi zise să pună ca temei de învăţătură, frumosul, şi pe el să clădească ce avea de clădit. De aceea îşi chemă nepoata la o plimbare prin grădină, după masa de seară, când Traian cânta la vioară, acompaniat de mamă-sa şi Marko, în fotoliu, asculta fumând.

— Îţi place, Olenka, grădina noastră, noaptea?

— Da, unchiule... aşi trăi în ea toată viaţa.

— Vezi tu, frumuseţea ei e sporită prin faptul că este a mea, proprietatea mea... înţelegi?

Fata se opri din mers. Prin cărarea dintre cele două rânduri de plopi, luna plină se oprise parcă odată cu fata ca să asculte la consfătuire. Colonelul simţi un tremur ciudat sub piele, parcă un tremur luminos, dar repede se stăpâni.

— Să strângi din munca ta, zi cu zi, o agoniseală pe care să n-o cheltuieşti zadarnic, ci s-o prefaci în valori de frumuseţe...

— Frumuseţea, făcu Olenka gravă, este tocmai potrivnică posesiunii. Iată, pomii ăştia sunt frumoşi şi nu sunt ai mei... iată, luna, care ne ascultă şi ne ocroteşte, e frumoasă şi nu e a mea... Să te bucuri fără să stăpâneşti...

Colonelul îşi dete seama că lupta se arăta mai grea decât s-ar fi aşteptat. Se lăsase parcă prins şi de aceea încercă să fie tare şi chiar brutal.

— Nu, Olenka... nu este aşa. Iată, calul meu e tot proprietatea mea... şi de aceea îl iubesc. Sunt milioane de cai pe pământ, dar ăsta e fratele meu... nu l-aş da altuia pentru nimic în lume. Sunt bunuri care, fatal, te duc la proprietate... Casa mea e mai frumoasă ca toate casele, şi această grădină mai frumoasă ca toate grădinile, fiindcă în ea e dorul meu pus, sufletul meu...

Olenka tăcea. Tăcu şi colonelul. Merseră câtăva vreme aşa, unul lângă altul. Colonelul se simţea tot mai turburat de tăcerea asta gravă şi misterioasă, pe care o copilă încă putea s-o reverse împrejurul ei. El îşi dădea seama că convertirea nepoatei nu mergea precis ca demonstrarea unei teoreme.

— Unchiule, făcu într-un târziu fata, ţi-ar plăcea să cred în sfinţenia

proprietăţii?

— Da, se lăsă prins unchiul, aş fi foarte fericit.

— Bine... Şi acum la revedere, plec să mă gândesc...

În urma ei rămase un parfum tânăr de flori şi verdeaţă şi în fuga ei se alesese parcă un vânt uşor îngânând o melodie moale printre frunzele pomilor. Colonelul se simţi şi mai turburat. Tremurul luminos de adineaori îl pătrundea mai adânc, parcă prin toate fibrele muşchilor şi prin zvâcnirea capilarelor. O stea căzătoare, cu traiectoria precisă, îl chemă la realitate.

— Sunt nebun. Unde este luciditatea mea?

Peste câteva zile, Olenka veni la unchiul său.

— Unchiule, vino cu mine în grădină şi vorbeşte-mi de Dumnezeu...

Colonelul primi fericit. Planul lui se înfăptuia mai repede decât gândise. Era deci pe calea cea bună.

— Ideea de frumos ne duce fatal la Dumnezeu.

— Nu ideea de iubire?... îl întrerupse fata.

Colonelul se simţi din nou încurcat. Avea de ales, ca sprijin, două valori, asupra cărora nu meditase nicicând: frumosul şi iubirea. Dar frumosul cădea parcă mai mult în sistemul lui de geometrie sufletească.

— Frumosul e legat, cum ţi-am spus, de proprietate. El ne conduce în chip obligator, la Dumnezeu... şi prin Dumnezeu, la iubire.

Şi dintr-odată deveni discursiv, ca şi cum ar fi făcut o critică la un joc de război. Mintea tocmea o serie de silogisme ca să susţină tema propusă: filiaţiunea: proprietate, frumos, Dumnezeu, iubire... Dar de fapt îşi dădea seama că alta era judecata lui intimă, aceea a sufletului în care turburarea luminoasă agita simţurile. El nu voia să cedeze, trebuia să dea dreptate raţiunii.

— Crezi că Dumnezeu împlineşte toate faptele frumoase de pe pământ?... îl întrerupse Olenka.

— Nu există, făcu el exaltat, frumos în afară de Dumnezeu.

— Şi ţi-ar face plăcere să cred în Dumnezeu?

— Aş fi fericit.

— Bine... Mă duc să mă gândesc...

De bună seamă demonstraţia lui corectă o va convinge. Atunci pentru ce era trist? Pe cer, luna plină tăia drum printre grămezile de stele, care se dădeau parcă în lături la trecerea ei. Din spre casă venea un cântec de vioară. Traian cânta singur pe balconul dinspre grădină şi cântecul lui suna atât de dureros, încât, deodată, tatăl îşi simţi sufletul scăpat din ghearele voinţei şi repezit tot în ochi. Se trezi plângând. Oare de ce? De îmbunarea sigură a Olenkăi, sau de cântecul de jale al lui Traian?...

*

* *

După cină, Traian chemă pe vară-sa, Olenka:

— Nu vrei să te plimbi cu mine?

— Mâine ai două teze, Traiane...

Băiatul făcu un semn de dispreţ.

— Olenka, tezele nu contează. Pentru mine învăţătura e jucărie.

Şi devenind grav:

— Sunt alte datorii cu mult mai puternice în viaţă. Vino, Olenka...

— Nu, Traiane... În astă seară mă voi plimba cu unchiul Mihai. Vreau să-i vorbesc despre proprietate şi Dumnezeu.

— Olenka...

— Cântă la vioară... E aşa de bine să mă plimb cu unchiul Mihai şi când vorbeşte să privesc cerul înstelat şi să aud cântecul tău vrăjit...

— Nu, Olenka... eu pe vioară nu mai pun mâna până nu ţi-oi spune ce am de spus...

— Atunci rămâi cu tata. El îţi va vorbi despre războaie şi revoluţie... şi despre alte multe fapte eroice.

Şi intrând în casă, se adresă colonelului:

— Unchiule Mihai, vino în grădină să vorbim despre Dumnezeu...

Marko şi cu soră-sa schimbară o privire cu înţeles. Olenka era pe cărarea cea bună. Unchiul şi cu nepoata scoborâră terasa şi apoi porniră încet către grădină.

— Unchiule, îmi dai voie să-ţi iau mâna?

— Da, Olenka.

Din nou, colonelul simţi aceeaşi turburătoare lumină, la presiunea degetelor, în care deosebea şi moliciunea pielii şi nervozitatea falangelor lungi, subţiri şi tari. Dar numaidecât, aducându-şi aminte de hotărârea şi datoria sa, îşi lăsă mâna moale, pasivă şi indiferentă, în mâinile Olenkăi.

— Vorbeşte, unchiule... Aşa frumos povesteşti. Glasul tău e cald, să-l pui oblojală pe rană, şi vorba ta pătrunzătoare parc-ar împroşca numai praf de stele...

Dar colonelului îi pierise glasul. Se găsea în puterea a două vrăji, a Olenkăi şi a cerului. Era o noapte ca niciodată de frumoasă. Din calea lactee, aruncată ca un văl de fluturi, cădea ploaie de stele în leasa pomilor. Şi luna, ca o pecetie gata să sigileze orice zapis dintre om şi destin. Şi fata, care-i mângâia rotund fiecare deget, ca şi cum le-ar fi legat cu inele.

— Unchiule, cred în sfinţenia proprietăţii... fiindcă în clipa asta, tot ce mă înconjoară, pomi, cer, stele, luna, sunt numai ale mele... şi nu dau voie nimănui să se bucure de ele.

— Nu te înţeleg, Olenka...

Ea se strânse lângă el, ca şi cum i-ar fi fost frig, încât colonelul îi simţi umărul tremurând şi inima bătând cu putere în piept.

— Nu mă ’nţelegi, unchiule?

— Nu, Olenka.

Cu iuţeală de şarpe, ea îi trecu mâinile pe după talie şi-l prinse în braţe.

— Nu înţelegi că te iubesc?... că nu pot iubi pe nimeni în afară de tine?

— Taci, Olenka.

— Nu... făcu fata cu vocea tot mai aprinsă. Tu nu înţelegi că am venit din Rusia ca să te întâlnesc pe tine?... Tu nu înţelegi că am venit pe urma unui destin? Unchiule, prin tine înţeleg sfinţenia proprietăţii, căci vreau să fii al meu, numai al meu... Prin tine înţeleg glasul lui Dumnezeu, care m-a adus din mijlocul Rusiei, curată şi neîntinată, ca să mă dau ţie şi să mă robesc ţie pe viaţă...

El nu mai putea lupta, devenise rugător:

— Olenka, te rog, taci...

— Nu, unchiule... lasă-mă să cred că există Dumnezeu... lasă-mă să mă pocăiesc prin tine...

Din ce în ce mai slab el îşi amintea de datorie, de angajamentul luat. Pielea, apărătoarea trupului, era în fiece por pătrunsă de ţepuşele dorinţii. Ochii parcă se închideau, ducând înăuntru spre suflet toată imaginea cerului. Şi muşchii lui vânjoşi cedau unul câte unul.

Sunetul pianului îi veni în ajutor. Nevastă-sa cânta un cântec sârbesc fratelui ei. El îşi adună toate puterile.

— Gândeşte-te, Olenka, la tatăl tău... gândeşte-te la mătuşa ta...

Atunci fata se desprinse de el. N-o vedea bine, dar îi simţea faţa crispată şi oasele strânse în încheieturi de muşchii traşi ca pe gheare de oţel.

— Pe mătuşă-mea o urăsc şi aş vrea s-o văd moartă. Ea e piedeca fericirii mele... De-aş fi în Rusia, aş şti cum să procedez...

Colonelul îşi venise în fire.

— Olenka, eşti un copil ingrat.

— Sunt o femeie care iubeşte.

— Tatăl tău te-a încredinţat mie...

Olenka devenise fiară.

— Tata e un dobitoc... şi bine i-a făcut mama...

Colonelul se înfurie. Îi prinse mâna şi, răsucind-o, o obligă să îngenuncheze. Fata îngenunche cu supunere. Acum el îşi dădea seama că mai mult se apăra pe sine decât îşi apăra nevasta şi cumnatul.

— Nu vorbi aşa. Tu nu ştii tragedia tatălui tău...

Olenka râse în batjocoră.

— O ştiu... Mi-a scris mama...

— Eşti o infamă... şi tu şi mama ta... făcu colonelul răsucindu-i şi mai tare mâna din umăr.

Olenka îşi continua râsul înnebunit.

— Tata e un dobitoc... un dobitoc...

— Dac-aş avea cravaşa la mine, te-aş lovi ca pe-o ticăloasă...

Dar Olenka îi săruta genunchii, picioarele, cum putea, pe unde apuca...

— Încetează... Chem pe tată-tău...

— Tata e un dobitoc... un dobitoc... Bine i-a făcut mama.

Atunci colonelul o trânti la pământ. Câteva clipe se priviră prin întunerec. Deodată fata se repezi la el, îi prinse mâna şi înfipse dinţii tare adânc.

Colonelul nu simţi nicio durere, ci doar picături de sânge calde.

— Ai să fii al meu... ţi-o jur... făcu fata.

— Pleacă... se răsti el.

— Eşti prea cuminte... dar te voi înnebuni. Ţine minte: te voi înnebuni...

*

* *

A doua zi după amiază, Traian chemă pe vară-sa la plimbare şi

ajungând la podul cel mare, se opri să privească în apă.

— Olenka, făcu el într-un târziu, iată o hârtie de o mie de lei... voiam să-mi cumpăr cu ea un revolver...

Fata privea la peştişorii care se fugăreau în jurul razelor de lumină.

— Căci mă voi omorî, dacă tu nu mă iubeşti...

Ea continua să zâmbească valurilor, peştilor şi razelor de lumină.

— Iată, hârtia asta o rup în faţa ta...

— De ce?... făcu fata fără să ridice privirea din apă.

— Ca să arăt că-ţi urmez poveţele... ca să-ţi dovedesc că banii pentru mine nu au niciun preţ.

— Asta-i un bun câştigat pentru tine, nu pentru mine...

— Olenka, vezi tu... de pe podul ăsta mă voi arunca, dacă tu nu mă iubeşti...

— Nu te iubesc, Traiane...

Dar băiatul tot spera. Peste câteva zile a venit c-o teză.

— Olenka, vezi teza asta?... Am luat nota trei. Înadins am scris greşit, prosteşte...

— De ce?

— Ca să-ţi dovedesc că pot să mă umilesc...

— Şi ăsta-i un bun tot pentru tine...

— Iubeşti pe altcineva?

— Da.

— E cu neputinţă.

Fata dete cu nepăsare din umeri şi intră în casă.

În ajunul Rusaliilor, Traian veni din nou la vară-sa.

— Olenka, mâine mergem cu toată clasa la biserică. Când mă va mirui popa, voi scuipa în untdelemnul sfinţit, ca să fac voia ta...

— Voia mea?

— Da... Să-ţi arăt că te voi urma pas cu pas toată viaţa, împotriva lui Dumnezeu, împotriva societăţii, împotriva oricui ...

— Împotriva oricui?

— Da... făcu băiatul fericit.

Pentru întâia dată, de atâta vreme, fata lua seama la vorbele lui.

— Atunci, împuşcă pe tatăl tău...

Băiatul nu se îngrozi. Orice i se părea acum firesc.

— Împuşcă-l pe el... căci pe el îl iubesc. Înţelege bine... pe el îl iubesc, pe el îl voi iubi toată viaţa... Pentru el am venit din Rusia până aici.

— Şi dacă-l voi împuşca?... întrebă Traian cu o linişte de moarte.

— În tine îl voi iubi pe el... dar pe tine niciodată.

*

* *

— Doamnă, Doamnă... Domnule colonel...

Este Constantin, ordonanţa, care aleargă ţipând.

— Ce e?... Ce e?...

— Domnişorul... domnişorul...

— Ce e?... Ce s-a întâmplat?...

— S-a aruncat în râu şi s-a înecat...

Mama a pornit ţipând după ordonanţă. Marko, în urma lor. Colonelul nu s-a putut ridica de pe scaun şi deodată s-a frânt din mijloc, ca şi cum i-ar fi căzut o stivă de lemne în spate, prăbuşindu-se cu trunchiul pe masă. Frânturi de gânduri, amintiri de simţiri, imagini şi iar imagini treceau fugitiv şi nelămurit, ca şi cum, aţipit la cinematograf, ar fi privit ecranul. Într-un târziu, sau poate numaidecât, s-a deşteptat. În faţa lui, Olenka îl veghea.

— Olenka, pentru ce ai făcut asta?

Ea s-a aruncat în genunchi.

— Pentru că te iubesc, pentru că trebuia să te înnebunesc... Pentru că mintea ta lucidă îmi era duşmană. Acum, nebun, mă vei iubi, sunt sigură...

El se ridică în picioare.

— Olenka, copilul meu e mort, e o clipă tragică...

— E clipa supremă... Vino acum, voi fi a ta... Nu poate exista o voluptate mai mare ca asta. Vino, Mihai...

Dar în curte se auzeau ţipete de femeie deznădăjduită. Colonelul, rigid şi demn, ca şi cum ar fi pornit la defilare, ieşi întru întâmpinarea mamei.

*

* *

Înainte de plecare, Olenka veni la unchiul său.

— Unchiule Mihai, îţi mulţumesc... N-ai întristat de fel pe tata. Cele întâmplate au rămas secretul nostru pe viaţă. Asta înseamnă că m-ai înţeles. Dar să ştii că plec cu un gol la dreapta mea... E locul tău pe viaţă, căci eu nu voi mai iubi pe nimeni, niciodată...

— Olenka, făcu blând colonelul, eşti poate mai nefericită decât mine...

Fata îşi continuă spovedania.

— La optsprezece ani, intru în mănăstire. Acolo te voi aştepta... Te voi aştepta, rugându-mă... Dacă există Dumnezeu, el mi te va aduce cu siguranţă...

După plecarea fratelui şi nepoatei, Milenka a venit la bărbatul ei:

— Dragul meu, eu şi numai eu sunt vinovată de tot răul... eu, cu sângele meu blestemat. Tu ai fost bun cu mine şi ţara ta mărinimoasă cu ai mei... dar sângele, sângele ăsta blestemat... el n-ascultă de cuminţenie şi recunoştinţă... el a adus toată nenorocirea. Traian m-a moştenit pe mine, nu pe tine...

— Milenka, suntem aşa de pedepsiţi amândoi, ce să ne mai învinuim umil pe altul...

— Nu, Mihai... tu să-ţi cauţi o altă femeie..

— Asta, nu...

— Ia-ţi o amantă, o ţiitoare... şi fă cu ea copii, îmi trebuiesc copii, Mihai... dar copii, în care să te recunosc pe tine numai şi pe nimeni din neamul meu... Căci ai fost singura mea iubire... şi în copiii aceia vreau să te iubesc mereu, să te iubesc mereu numai pe tine.

OCHIUL CU DOUĂ PUPILE[3]

În practica mea de chirurg – fără modestie spus – de chirurg cu renume, mărturisesc cinstit, n-am avut prilejul unor întâmplări extraordinare. Ce spun extraordinare!... dar nici măcar prilejul unor emoţiuni sau coşmaruri care, prin puterea, riscul sau fantasticul lor, să-mi împingă sufletul până la frontiera spaimei sau până-n pragul deznădejdii. Căci, împotriva opiniei curente, meşteşugul chirurgului este o artă restrânsă, artă prea perfect reglementată, artă cu un cod tehnic sever, unde totul este măsurat şi indicat: timpii operatorii, liniile de incizie, disecţia regiunilor, ridicarea părţilor vătămate, suturi, ligaturi... tot, tot, până chiar şi eleganţa unor anumite atitudini şi efecte, pentru galeria ucenicilor şi a celor gură-cască, totdeauna prezenţi la o operaţie ca la un spectacol.

Deci, nici emoţie, nici plăcere estetică în arta de a tăia. O operaţie, oricât ar protesta iluştrii mei confraţi, îţi dă o voluptate tactilă – gâlgâiala sângelui şi căldura viscerelor – iar în loc de o adevărată emoţie fină, un sentiment brutal de putere – ştiind că un semen de al tău e la discreţia geniului şi mâinilor tale.

Acum o retractare. În practica mea de chirurg cu renume n-am avut prilejul unor întâmplări extraordinare, până-n ziua când s-a prezentat în biroul meu Modest Serghie, fiziologul.

*

Serghie era, dintre toţi cunoscuţii mei, omul cel mai cumpătat, fără să fie ceea ce se numeşte, în mod curent, un temperament egal, adică un temperament lovit de cele mai deseori de indiferenţă, scepticism sau blazare. Dimpotrivă. Lipsit de irumperi sentimentale, scump la vorbă şi reţinut la gesturi, se bănuia în el o desprindere totală de preocupările lumeşti, pricinuită nu atât de mulţimea şi adâncimea problemelor studiate, cât mai ales de înfrigurarea sângeroasă a celor nesăţioşi de glorie. „N-are altă amantă – râdeau colegii, invidioşi – decât ştiinţa... dar din nenorocire ştiinţa îi este o amantă infidelă, căci îl trădează la prima ocazie…” făcând aluzie la toate lucrările lui, pe care doar le intuia sau cel mult le iniţia, ca după puţin timp să le vadă rezolvate parcă după gândul lui în alte institute sau laboratoare din străinătate.

De aceea nu mi s-a părut nefiresc deloc auzind ceea ce îmi cere.

— Iubite coleg, – începu el – am, pentru o experienţă, nevoie de ajutorul dumitale. Acea experienţă o vom face asupra mea...

Eu protestai, deşi – fiindcă e clipa mărturisirilor – trebuie să recunosc că am fost măgulit atât pentru încrederea arătată chirurgului, cât şi pentru colaborarea cerută omului de ştiinţă.

— Experienţele pe animale nu mă mulţumesc. Nimic mai forţat decât să concluzi de la cobai la om... mai ales când e vorba de mecanismul atât de fin, de specializat şi de personal aş putea spune, al creierului omenesc.

— Cum, vrei să-ţi trepanez craniul şi să intervin experimental pe creierul dumitale perfect sănătos?...

---

3 Vezi Nota bibliografică de la sfârșitul acestei nuvele.

El clipi din ochi şi de sub pleoapa de sus se iscă o pată fumurie ca umbra unei lacrimi. Atunci băgai de seamă ce ochi obosiţi avea colegul meu. Ochi alungiţi, cu pleoapa de sus puţin căzută, şi totuşi mari prin silinţa de a tot privi, de a tot cerceta, cu irisul negru perforat de o pupilă larg căscată, parcă în acelaşi scop: al iscodirii. De altfel, toată figura lui era muncită, toată numai colţuri şi adâncituri: tâmplele înfundate, fruntea gata parcă să plesnească pe din două, obrajii scofâlciţi cu pometele ascuţite, iar de sub nasul uşor sinuos, gura spână cobora prin câte un şanţ curb până la bărbie.

— Vrei o experienţă pe oameni – începui eu –, foarte bine… dar pentru asta avem un material consacrat: nebunii din balamuc... sau, dacă alterarea creierului lor e o piedică, atunci aşteptăm un prilej potrivit. La prima trepanare ce-mi va veni, te voi chema. Curg în clinică beţivanii, cuţitarii, asasinii… De ei nimeni nu ne cere socoteală.

— Nu… experienţa trebuie făcută neapărat pe mine…

Îi prinsei calculul: reclama… şi de aceea nu-l slăbii.

— Procedeul nu mai are farmecul ineditului. L-au compromis inamicii lui Pasteur înghiţind culturi de microbi… şi l-a compromis toată ceata invidioşilor anonimi care s-au mutilat, şi-au înfipt cuie prin încheieturi, şi-au inoculat lepră, tuberculoză şi sifilis… dragă Doamne, în interesul ştiinţei. Mofturi?… Numai ca să iasă din anonimat… Nişte rataţi ambiţioşi… Nu-i cazul la dumneata…

El mă lăsă să termin şi, redevenit din nou stăpân pe firea lui tare, continuă expunerea experienţei pe care eu aveam s-o realizez asupra lui.

— E un lucru cunoscut, azi. Ochiul are două feluri de sensibilităţi, una pentru lumină, cealaltă pentru culoare… Acum înţelegi?…

Mărturisesc că nu vedeam unde vrea să ajungă. El înţelese nedumerirea mea.

— Vreau să disjung lumina de culoare. Culoarea, fiica luminii, e şi duşmana ei. Deci îmi trebuie o nouă pupilă, o pupilă străină culorii, o poartă de intrare numai şi numai pentru lumină…

— Dar, după câte îmi amintesc, viziunea distinctă se face pe acea *„macula lutea”* corespunzătoare pupilei normale…

— Tocmai de acea regiune trebuie să mă feresc…

Şi intră într-o serie de consideraţiuni de optică, de psihologie şi de fizică, în care nu-l mai putui urmări. Aveam de-a face cu un exaltat al ştiinţei.

*

Azi, la vârsta de aproape optzeci de ani, după o practică ştiinţifică de peste o jumătate de veac, când am curajul să-mi scriu memoriile, am şi curajul să declar că o singură fiinţă de geniu am întâlnit în viaţa mea, şi aceea a fost o femeie: asistenta lui Serghie, Sânzeana Lambrior. Mai mult, Sânzeana Lambrior a fost şi cea mai frumoasă femeie cunoscută de mine. Parcă-i văd intrarea în laboratorul meu. Era toată fulguită, pe păr, pe obraji, pe ochi… de nu ştiam dacă în clipa aceea ningea afară cu fulgi mari sau dacă venea dintr-o livadă de cireşi, bătută de vânt.

Şi râdea.

— Trebuie neapărat, domnule profesor, să întreprindeţi această

operaţie, oricât vi s-ar părea de riscată...

Rămăsesem înmărmurit. De unde aflase?

— Ştiţi cum e patronul...

Şi când rosti „patronul”, privirea mi se prinse de colţul dinafară al ochilor ei. Pesemne ajunsesem maniac de mă legam de privirea oamenilor. Ea avea ochi mari, rotunzi, ochi deschişi meniţi să primească, nu să dea, cu irisul albastru de culoarea floarei de in, şi cu o pupilă mică, punctiformă, parcă mereu închisă. Dar ceea ce mă reţinu mai mult era colţul dinafară al ochilor, acest colţ unde încheietura pleoapelor se resfiră în cute subţiri.

— Ştiţi că pentru o experienţă „patronul” e în stare să-şi dea şi viaţa.

Eu continuam să privesc la colţul dinafară al ochilor. Fără îndoială că ajunsesem maniac. Acest colţ râdea pe socoteală proprie.

— Patronul trebuie încurajat. El este un om de geniu, pe care simţurile noastre insuficiente îl împiedică...

Oare frumuseţea ei îmi turbura simţirea, căci acum desluşeam precis, în ochiul frumoasei vizitatoare, două câmpuri delimitate. Nu ca în povestea în care un ochi râde şi altul plânge... ci în acelaşi ochi, o parte ţinea cumpăna credinţei şi a mărturisirilor cinstite, iar cealaltă râdea vorbind de „patron”.

— Este atât de nesăţios în cercetări, încât doi ochi nu-i ajung...

Dar eu nu luam seama la spusele ei. Făceam sforţări desperate să scap de dublul joc al acestei priviri nemaivăzute, şi, ca ultimă scăpare, începui să detaliez, pe ochii ei, timpii operaţiei ce trebuiau executaţi pe prietenul meu: tăierea corneei, pătrunderea în camera anterioară, efectuarea unei noi pupile... Şi astfel scăpai, lăsându-mă prins de închipuirea operaţiei. La noi, cum am spus, voluptatea e tactilă. Eu, din parte-mi, am avut totdeauna pasiunea operaţiilor delicate, ca un joc rafinat de pacienţă în care mâna parcă sculptează un bob de piper sau încondeiază un fir de nisip. Totuşi ea nu-mi slăbea defel privirea. La fel: jumătate de ochi mărturisea cinstit, iar jumătate râdea... în batjocură.

*

De bună seamă a fost efectul anesteziculuí. Poate şi bandajul care-i astupa amândoi ochii îi prelungea visul, altcum mărturisirea lui mi-ar fi dat de gândit.

— Prietene, îţi mulţumesc... Mi-ai făcut cel mai mare bine...

— Numai rezultatul să fie cel dorit...

— Asta, sigur.

— Experienţa asta îţi va da celebritatea pe care o meriţi.

El făcu cu mâna un semn de indiferenţă.

— Nu celebritatea m-a condus...

Rectificai în limbajul consacrat:

— Dragostea de ştiinţă...

El repetă însă cu acelaşi gest de indiferenţă.

— Nu... ci iubirea, numai iubirea...

După o clipă de dezorientare redevenii calm: prietenul meu era încă sub efectul narcozei.

A doua zi, la vizită, o nouă declaraţie şi mai ciudată:

— Rezultatul este minunat. Întrece orice aşteptare. Deşi sunt cu un pansament gros pe ochi, totuşi văd... văd ceea ce n-am crezut că voi vedea vreodată. Uite, adineaori a fost aici Sânzeana... a stat colo, în acel fotoliu... Ei bine, deşi a trecut mai mult de o jumătate de oră de la plecarea ei, chipul i-a rămas... dar nu cel ireal, imaginativ... ci conturul ei adevărat, dublul de spirit, care însoţeşte trupul şi care e numai lumină...

La scoaterea pansamentului, altă explozie de bucurie.

— Iată acest buchet de garoafe roşii... Sânzeana mi le-a adus... pe fiecare petală a rămas înscris sufletul ei... Dacă floarea nu s-ar veşteji şi nu s-ar prăfui, ar sluji unui prizonier încarcerat pe viaţă, să nu ştie când i-a trecut vremea, având în realitate iubita scumpă lângă el.

La plecarea din clinică mi-a făcut destăinuirea definitivă:

— Ascultă, dragul meu... femeia e cel mai mare dar pe care natura ni l-a făcut...

„Bate câmpii...” îmi zisei. „A început să bată câmpii ca poeţii”... sau eram scrintit şi eu ca un poet...

— Când o femeie îţi intră în viaţă, atunci poţi fi cel mai fericit sau cel mai nenorocit... Ei bine, eu sunt cel mai fericit. Iubesc pe Sânzeana... o iubesc cum nimeni nu poate iubi...

Vorbea cu atâta căldură, încât spiritul meu critic începu să cedeze.

— Acum înţelegi scopul operaţiei... Îmi trebuia s-o privesc mai mult... Îmi trebuia s-o am mai mult... Nu-mi ajungeau numai doi ochi... Eram nesăţios de ea...

Totdeauna am avut o mare indulgenţă pentru îndrăgostiţi, Prietenul meu nu era nebun, ci numai îndrăgostit.

— Odată, Sânzeana mi-a spus: „Ce păcat că suntem prinşi ca între praguri, între două simţuri atât de inferioare, tactilul de o parte şi văzul de alta... Dac-am putea prelungi văzul...”

Îmi amintii ochii ei, pe jumătate gravi, pe jumătate râzători.

— Ea a fost inspiratoare experienţei mele. Pe ea o binecuvântez...

*

Până la desfăşurarea tragediei, pe prietenul meu l-am văzut numai de două ori. Întâia oară, să-mi confirme – în calitate de colaborator – rezultatul experienţei. Dar nu mai vorbea defel ca un om de ştiinţă, îşi pierduse reţinerea, spiritul critic şi chiar limbajul tehnic.

— Dragă, sunt omul cel mai fericit din lume. Experienţa noastră va fi o binefacere... Va trebui s-o propovăduim printr-o cât mai largă publicitate.

— Şi care sunt rezultatele?

— Acum văd tot. Înainte, şi pentru real şi pentru iluzie aveam aceiaşi ochi... Iluzia era un concept al creierului, o părere. Azi, cu ajutorul acestor două pupile am disociat iluzia de real... sau, mai bine-zis, am găsit realul iluziei. Eu cunosc acum ideile lui Plato... Ele există, nu sunt o concepţie utopică... trăiesc cu ele, cunosc realul esenţelor, absolutului...

Eu mă prefăcui a-l crede, ca pe un copil. Era atât de îndrăgostit! El însă trăia aievea această dublă viaţă a realului şi a iluziei. Probă, că la câtva timp a venit din nou la mine.

— Va trebui să-mi completezi binele.

— Cum asta?

— Nu sunt fericit decât pe jumătate. Pupilele cele vechi mă supără. Va trebui să mi le astupi şi să mă laşi numai cu cele artificiale.

Fiindcă redevenise copil, îl amăgii cum se amăgesc copiii, cu vorbe dulci şi amăgitoare. Dar nu mică mi-a fost mirarea când, imediat după el, a intrat Sânzeana.

— Domnule profesor, ştiu care-i voia lui Serghie... trebuie să i-o îndepliniţi...

— Şi pentru ce?

— N-aţi înţeleg?... El a ajuns ca morfinomanul... a doua pupilă e toxicul lui, e morfina lui...

Eu o privii drept în ochi. Aceeaşi situaţie: colţul din afară râdea.

A urmat apoi groaznica tragedie, provocată în bună parte şi de refuzul meu. Într-adevăr, ca morfinomanii lipsiţi de excitant, prietenul meu încerca singur să-şi procure otrava râvnită. În oglindă, cu un ac fin, a vrut să-şi cicatrizeze pupila cea adevărată, dar lipsit de abilitate şi-a perforat ochiul şi întreg conţinutul s-a scurs. Nu s-a dat bătut. Aceeaşi încercare şi de cealaltă parte. Asta am constatat-o la autopsie, căci glonţul şi l-a tras doar printr-un singur ochi, iar celălalt a rămas ca piesă, demonstrativă.

*

A trecut poate un an de la tragicul sfârşit al profesorului Modest Serghie şi bineînţeles că nimic nu publicasem. Fusesem victima unui mistificator de bună-credinţă, dar nebun. Când, într-o zi, mă pomenii cu Sânzeana Lambrior. Era parcă şi mai frumoasă. Mai frumoasă, deşi nu era fulguită de zăpadă, sau da flori de cireş. Mai frumoasă, cu toate că la colţul ochilor nu mai exista acea pală de batjocură.

— Domnule profesor, am venit pentru o mare rugăminte...

— Cu bucurie...

— Voi vorbi deschis... iubesc...

— Nimic mai frumos.

— Iubesc... iubesc un sublocotenent de aviaţie...

— Foarte bine.

— Dar ceva se opune iubirii mele...

— Ce?

— Ochii mei.

Privii atent la ochii aceia minunaţi, să văd ce cusur puteau avea.

— Noi suntem prinşi ca între două praguri...

— Cunosc teoria... între două simţuri, între tactil şi vedere...

— Da, între două simţuri prea distanţate... Când iubeşti, aceste două simţuri trebuiesc apropiate...

— Ciudat... Sărmanul Serghie vedea dimpotrivă...

La colţul ochiului îi apăru din nou surâsul de batjocură.

— La el trebuia să depărtez neapărat privirea, fiindcă eu nu-l iubeam... Serghie trebuia să cunoască iluzia, minciuna... eu, adevărul, concretul... căci aviatorul meu e un animal superb... vreau să-i văd fiecare fibră musculară contractându-se, vreau să-i văd oasele mişcându-se în

încheieturi, vreau să-i văd inima zvâcnind... Şi după cum vezi, am pupilele prea mari...

Eu zâmbii privind la acele pupile punctiforme.

— Aş vrea să le reduc la jumătate. Mă supără lumina prea vie, mă distrag florile care-i plac atât de mult...

Avusei un tresalt.

— Prea bine, domnişoară. Poate voi încerca... Însă un lucru aş vrea să ştiu... Când ai venit pentru prima oară la mine, aveai în păr o fulguială albă... Ce erau, fulgi de ninsoare sau flori de cireş?...

Ea râse cu ochii întregi:

— Nici fulgi de zăpadă, nici flori de cireş... ci bobiţele albe ale unui şal vechi de dantelă.

NOTĂ BIBLIOGRAFICĂ

Apărută în *Gândirea,* XVIII, nr. 8, 1939, p. 431-435.

Inclusă în volumul *Manechinul lui Igor, şi alte povestiri de iubire,* Bucureşti, Fundaţia Regală pentru literatură şi artă, 1943, p. 48-58.

Reluată în volumul *Ceartă oltenească,* p. 62-69.

Comentând nuvela, Sergiu Pavel Dan observa: „Ceea ce-l interesează pe nuvelist, prin urmare, sunt voltele unor semnificaţii contemplative: elogiul metafizic al dragostei, în cazul de faţă: pentru o femeie, Serghie îşi pune problema schimbării configuraţiei ochiului...” (*Proza fantastică românească,* p. 257).

CREIERUL POETULUI

Consemnul profesorului la începutul mesei fusese o invitaţie galantă: «Niciun fel de discuţie ştiinţifică... Nimic decât artă, politică şi mai ales bârfeală. Fireşte, în limitele bunului gust...». Consemnul unui om cu experienţă, consemnul unui cărturar cu sufletul prins în boema şi salonul secolului trecut, care cunoaşte farmecul convorbirii uşoare şi taina profitabilă a galanteriei. Şi totuşi convorbirea alunecase pe nesimţite la ştiinţă, cum era firesc, între invitaţi aflându-se numai medici, asistenţii şi elevii profesorului, apoi cei doi fii ai lui, unul fizician şi celălalt de curând intern al spitalelor, cu toţii tineri, cu toţii doritori de succes, cei mai mulţi folosind faţă de femei acea atitudine de bravadă proprie oamenilor de ştiinţă, îndesată de brutalitate şi de scepticism, iar ca omagiu faţă de maestrul lor, materialismul integral şi intransigent.

— Domnişoară, se adresă Racotă – asistentul prim, care de fapt condusese discuţia cu abilitate – Cătălinei, fiica cea mai mare a profesorului, nicicând teoria mea, sau mai bine zis teoria domnului profesor, pe care mi-am însuşit-o definitiv, pe viaţă, n-o să găsească o mai strălucită demonstraţie ca în cazul poetului nostru... Mâine îi voi examina creierul... Dar cu anticipaţie pot afirma prezenţa acelor leziuni descrise încă de acum treizeci de ani de domnul profesor, care ne explică atât geniul, cât şi nebunia lui...

— Te înşeli, domnule asistent... şi se înşală şi tata, irumpse vehement în discuţie Raul, tânărul intern, şi azi ca de obicei pe poziţie ştiinţifică de adversitate cu tatăl său, care patrona indulgent o atare

libertate. O patrona din slăbiciune pentru cel ce avea să-i moştenească numele, catedra şi faima şi din calcul pedagogic, ca prielnică desăvârşirii unei adevărate personalităţi creatoare.

— O!... râse Racotă, vom auzi din nou, domnule profesor, una din acele teorii cu iz metafizic, atât de dragă azi snobilor, oamenilor de ştiinţă neajutoraţi şi filosofilor pompieri.

Îşi permitea să-l zeflemisească, era omul de încredere al profesorului şi apoi Raul la el în laborator îşi făcuse ucenicia. Dar în zeflemeaua lui intra şi oarecare bănuială, oarecare teamă vagă că s-ar putea disputa succesiunea, căci tinerii ăştia cresc atât de repede, parcă să te ajungă din urmă şi când au şi ajutorul numelui, te egalează, ba chiar te şi depăşesc.

— Nu, domnule asistent... în creierul poetului nu se va găsi nimic, sau leziunile existente nu-ţi vor putea explica nimic. Geniul şi nebunia lui au de bună seamă o cauză comună... aceeaşi aspiraţie pentru a potoli dorurile nestăpânite...

— Refulate... nu-i aşa?

— Da.

— Suntem în plin freudism, domnule profesor... Mi se pare c-am clocit ouă de raţă... Dă-i înainte, amice, cu libido, pansexualism, imoralitate infantilă, complexul lui Edip...

Şi din nou adresându-se Cătălinei:

— Fac apel la dumneata, domnişoară, care nu eşti ca noi medic, ci pictor. Nu vezi cu pupilele noastre mărite de o deformaţie profesională... Te invit în laborator să-ţi demonstrez creierul poetului.

Invitaţii se împărţiseră imediat în două tabere: unii care se luau bine cu asistentul (moştenitorul prezumtiv al catedrei); alţii mai practici care, sprijinind copilul, adulau pe tată. Dar cum Raul se îndârjise la riposta cam uşuratecă a asistentului şi era pornit pe gâlceavă, profesorul, mereu atent la buna dispoziţie a oaspeţilor, îşi aminti de consemnul dat la începutul mesei.

— Cum ne-a fost vorba?... Amicii mei, nu ştiţi să fiţi galanţi. Trebuie să vă învăţ eu să faceţi curte...

Şi ridicându-se:

— Cafeaua o luăm în salon. Dintâi muzică bună şi apoi dans... Mariana ne va cânta ceva.

Exclamaţii, strigăte de bravo, aplauze însoţiră numaidecât ordinul profesorului.

— Nu, nu vreau... protestă fata.

În jurul ei se adunase un grup de adoratori.

— Domnişoară Mariana, trebuie... trebuie...

Ea continua să li se împotrivească, respingându-i cu amândouă mâinile. Era foarte mândră pe arta ei şi nu avea nicio încredere în priceperea lor.

— Mai bine rugăm pe tanti Afina să ne cânte şi noi să dansăm.

Tinerii se simţiră datori să se arate oameni de gust.

— Mai târziu... întâi să ne cânţi dumneata.

— Să vedem ce spune Cătălina. Ea e stăpâna casei, ea e cu programul seratei... şi, ca ultim refugiu, alergă la sora ei mai mare care, în uşa balconului, vorbea cu Racotă.

— Domnule Racotă, un moment... am un cuvânt cu Cătălina.

Asistentul se îndepărtă.

— Scapă-mă, Cătălino.

— Nu... trebuie să cânţi...

— Atunci o să-i omor cu Bach, să se sature...

— Nu, Mozart...

Necazul sorei mai mici se prăfui ca o jerbă de scântei în noapte. În ochii Cătălinei, sub străluciul pupilei, alunecase o umbră. Mariana ştia prea bine, că sufletul plin depozitează tainele în privire.

— Vrei să fii singură? Te-a obosit nesuferitul ăsta de Racotă, ce se târâie lipicios şi arogant, ca un melc cu înţelepciunea în spate...

— Vreau să aud Mozart...

— Bine. Voi cânta pentru tine.

Şi. adresându-se asistentului care, respectos, se ţinea la distanţă:

— Vino, domnule Racotă... vino, să-mi întorci paginile... Vreau să fii în astă seară, «mon ange gardien».

Murise poetul ei drag...

Din balcon, Cătălina privea la bolta înstelată şi ca şi când ar fi lăsat vâslele din mână, aşa plutea balconul de uşor ca pe întinsul unui lac fabulos, cu toată escorta pomilor în urmă-i, cu toată bogăţia cerului deasupra.

Murise poetul ei drag, fără să-l fi cunoscut... Se ferise să-l vadă, se ferise să-l întâlnească din teamă şi bănuială. Doar trăise printre artişti la şcoală, la expoziţii. Oameni vanitoşi şi egoişti, incapabili de o altă iubire decât a propriei lor făpturi. Şi totuşi poezia lui îi adeverise o altă întindere a tăriei, cu un cer mai pur, mai apropiat de om... un cer, rod al pământului, cu sufletul născut din pântecul orizontului, ca vederea din orbita ochiului; un cer grandios şi totuşi mic, să-l poţi prinde în lacrima unui bob de rouă şi care, fixat în osatura stelelor, trăieşte prin constelaţiuni, comete şi nebuloase, epopeea unei fresce.

Murise poetul ei drag parcă după adevărata lege a poeţilor: pe pat de spital, uitat, părăsit de toţi şi, mai rău ca atâta, obiect al indulgenţei tinerilor asistenţi, iar mâine, prin creierul său, servind unei mediocre lucrări a lui Racotă.

Creierul poetului!... Ce-ar putea găsi omul de ştiinţă în această locuinţă pustie?... Un creier nud, redus la materia nervoasă e ca un cer fără poezie, scheletic.

— Te-am prins...

Vocea lui Racotă lovi scurt şi exploziv, ca o piatră de praştie într-o harfă.

— Te-am prins în flagrant delict de visare... Îţi aştepţi luceafărul, nu-i aşa, domnişoară Cătălină?...

Fata îngână o scuză de circumstanţă:

— De aici ascult mai bine muzica...

Dar asistentul continuă pe acelaşi ton de ironică agresivitate, care era sigur că-l prinde, o şarjă abil pregătită încă de acasă.

— Ai un nume predestinat... Un nume, dacă nu compromis de toată inima albastră a romanticilor, în orice caz în deficienţă estetică... Nu te învinovăţesc pe dumneata, ci pe tanti Afina, autoarea unei atari greşeli de gust. Dar ce să faci?... Omul e cabotin în tot, până şi în alegerea unui

nume. Din parte-mi sunt fericit că mă cheamă Gheorghe... nici Gheorghieş, nici Gică, nici Gheorghiţă, nici Jorj... ci pur şi simplu Gheorghe... Poate că Racotă e cam pretenţios pentru un fiu de ţăran, are un iz princiar... de aceea mă bate gândul să-l schimb cu Popescu... Gheorghe Popescu... Ăsta-i un nume cinstit pentru un om care are o singură ambiţie: să nu fie remarcat prin artificii şi efecte străine de valoarea lui...

Asistentul vorbea răspicat şi îndrăzneţ, parcă, prezentându-i toate socotelile sufletului ca s-o facă atentă.

— Tanti Afina a rămas o romantică neînduplecată, în pofida vremii, în pofida progresului, în pofida gustului modern...

— E o artistă.

— Mă ierţi, domnişoară... dar e o persoană demodată. Chiar ţinuta ei de arhiducesă la pensie...

— O, domnule Racotă... protestă fata, uiţi că şi eu sunt artistă...

Asistentul parcă aici voia să ajungă.

— Arta dumitale o admit fiindcă oarecum o pipăi cu degetul... Dar poezia?... Spune-mi cinstit care-i, dacă nu scopul, măcar rostul ei?

Întreba precis, cu acea claritate didactică proprie oamenilor de ştiinţă şi autoritar, parcă să-i prindă ca-n cleşte sufletul; iar Cătălina, dezorientată şi zăpăcită, hotărâtă însă să se apere parcă pe ea odată cu poezia, bâjbâia prin întunerec după argumente, ea care nu cântărise nicicând folosul artei şi nu-i măsurase în întindere activitatea. Racotă observă zăpăceala fetei şi ca să nu strice efectul, redeveni zeflemist şi pamfletar.

— Urăsc poezia fiindcă e inestetică.

— Asta-i prea mult.

— E inestetică prin această indiscreţie de a-ţi «etala» suferinţele şi iubirile, ca şi cum ale tale, poete, au brevet cu sigiliul nemuririi... E inestetică, fiind lipsită de onestitate cu pesimismul ei conceput la cârciumă, între două şpriţuri... E inestetică prin toate artificiile de vorbă, acele figuri de stil: hiperbole, metafore, comparaţii, care nu ştiu pentru ce îmi amintesc cărţile poştale de Paşte... E inestetică prin metafizica ei facilă...

Aci Cătălina îl opri.

— Iată la ce mă gândeam, domnule Racotă, tocmai când ai venit dumneata... că sufletul în noi e incomplet şi cerul pare că-l completează...

Racotă râse victorios.

— Vezi, domnişoară, la ce se reduce transcendenţa poetică?... La traducerea preţioasă a unui gând comun. Mitocanul zice: femeia-i jumătatea bărbatului... Poetul metafizic: cerul, jumătatea sufletului... Şi, fără nicio răutate: Cătălina, jumătatea luceafărului în marea nuntire dintre pământ şi cer...

Cătălina nu se supără şi nici nu observă că asistentul folosea paradoxul şi butada, iar Racotă se lăsă prins în mrejele efectului.

— Dar mai cu seamă e inestetică poezia prin facilitatea ei tehnică...

— O, domnule Racotă...

— O artă implică dificultăţi de creaţie. Epicul, pe vremuri, mai implica oarecare inventivitate... comozii poeţi moderni însă, gonindu-l, au redus totul la o desfăşurare de imagini... Dar pentru Dumnezeu,

domnişoară, imaginile poetice sunt figurile caleidoscopice trântite la nimereală, ale jocurilor de cuvinte, sau ca să folosesc un cuvânt savuros, ale bancurilor...

— Nu, nu...

— Imagini?... Îţi confecţionez câte vrei, sistem Cyrano de Bergerac, la iuţeală, în serie, ca maşinile de duzină. Iată nişte variaţiuni pe o temă fixă: creier de poet şi cer...

Şi fără să-i dea răgaz, privind către cer:

— Stea: coroană de spini a unui creier de poet...

— Luna: nicovală pentru creierul gravid al poetului Jupiter...

— Cometa: cucoană în vârstă, ţinând la piept ca pe o chisea cu dulceaţă, creierul unui tânăr poet...

— Calea laptelui: creieri de poeţi în pelerinaj la Dumnezeu...

— Corn de lună: secţiune prin creierul mic al unui poet...

— Taci, taci... Ce tot spui baliverne...

Lui Racotă i se curmă elanul. Era Mariana sosită în ajutorul sorei sale.

— Taci, taci... Mai bine vino să dansăm...

Din salon se auzea melodia leneşă a unui tango.

— Are dreptate domnişoara Mariana. Să dansăm, da... iată o artă, o adevărată artă... fiindcă toată foloseşte singurul simţ în care cred: simţul concretului...

*

* *

Nu era greu de înţeles că tanti Afina avea plan, numai după felul abil şi totdeodată important cu care îşi invitase nepoata la o plimbare în parcul spitalului, când la ora asta târzie, potrivit pravilei romantice, ar fi trebuit să aştepte sub clar de lună, serenada amintirilor sau să plângă cu Musset, Eminescu şi lord Byron, pe breviarul ei de fată.

— Draga mea, în viaţă sunt îndatoriri...

Cătălina simţea însă că secretul îi scapără în ochi şi stă gata să-i pleznească în buze.

— Tanti Afina, nu te prinde de loc aerul ăsta de pastor evanghelic...

Dar mătuşa, cotind ca din întâmplare pe drumul ce duce la laborator, îi răspunse pe alături:

— Uite, Racotă lucrează... toate ferestrele-s luminate. Grozav băiat!... Are un viitor strălucit... Sunt sigură că el va fi succesorul lui Teodor la catedră...

Cătălina zâmbi.

— Pentru Racotă sunt toate aceste preparative?

— Să vezi, răspunse încurcată tanti Afina.

Şi deodată rupând taina, ca pe un năduf ce o îneca:

— Da, Racotă te iubeşte...

— St... făcu şoptit Cătălina, jucându-i vârful degetelor în faţa gurii ca la copiii ce au spus o prostie.

— Nu, nu... se oţărî tanti Afina, trebuie să asculţi. El ar vrea să cunoască sentimentele tale... Un proiect de căsătorie între oameni ca voi, trebuie cercetat din toate laturile...

Dar Cătălina petrecându-i braţul pe după talie, începu în chip şăgalnic un soi de confesiune:

— Priveşte sus pe boltă, luceafărul... A venit la întâlnire marele, unicul şi statornicul nostru amant... Cum profanezi, sub privirea lui, marea taină încredinţată ţie, nu de preot, ci de poet...

— Ah, nesuferită fată!... Cum ştii tu de bine să încurci pricinile oamenilor... În fiecare fată modernă e o femeie şi un diavol...

— Şi în fiecare romantică o amantă şi o peţitoare...

Şi deodată într-un elan de desprindere totală, uşoară ca Ariel, parcă să-şi ia zborul în ţinutul dintre pomi şi stele, Cătălina începu să se roage, să se linguşească.

— Tanti Afina, priveşte şi ascultă... a sosit ora... vorbeşte-mi, vorbeşte-mi, tanti Afina, de singurul temei al existenţei noastre... vorbeşte-mi de iubire... Arată-mi potecile ascunse ce duc amanţii până la stele şi drumurile întoarse pentru luceferii ce vin să iubească. Vorbeşte-mi de iubire, tanti Afina... Tu ai crezut în ea şi deci ai cunoscut cerul pe care l-ai visat...

Mătuşa se lăsă prinsă:

— Da, ai dreptate... Am crezut în iubire... Vezi tu, noi n-am crezut în Dumnezeu de prea multă iubire, iar părinţii noştri n-au crezut în iubire de prea multă cucernicie...

Vorba ei era păgână, dar sfinţită parcă prin atâta patimă de credinţă şi atâta har de taină. La lumina şoaptei ei, Cătălina simţea măreţia cerului devenind neasemuită în toate direcţiunile gândului şi tăriei. Milioanele de stele, munţii incandescenţi ai nebuloaselor, râurile de fum şi de întunerec, norii albi ai căilor lactee, toate acele orbite moarte din care străluceşte încă lumina nestinsă şi toate acele grămezi de jar şi flăcări din care se vor naşte lumi noi, stau de mărturie ca la săvârşirea unei taine. Şi un gând scos parcă din altă taină, din taina unui fior, gând de cinste fără nicio deşertăciune, fără nicio îngâmfare, îi spunea că şi ea are un destin în marea tăcere a procesiunii cereşti.

— Şi crezi, tanti Afina, că iubirea se poate realiza aici pe pământ?... Nu este ea doar din cuprinsul altei lumi?...

Era atâta credinţă în întrebarea ei, încât nu se mai îndoia că şi răspunsul va avea greutate de adevăr.

— Hotărât, draga mea, iubirea se poate realiza aci... dar numai când norocul, voia lui Dumnezeu, predestinarea sau jocul stelelor fac să se întâlnească doi aleşi...

— Atunci ce ne rămâne nouă, celor mulţi?

Tanti Afina păstra în vorbă felul ei grav şi totuşi blajin de predicator.

— Sunt două acte de adorare care se petrec în mod curent: iubirea şi rugăciunea... Câţi însă ajung să cunoască pe Dumnezeu, câţi ajung să cunoască iubirea adevărată... Fiindcă le lipseşte credinţa... Practicele lor bigote sunt menite să dea naştere poporului de anonimi, din care se aleg apoi adevăraţii eroi ai credinţei şi iubirii: sfinţii şi amanţii perfecţi...

Tăcu puţin parcă să dea răgaz cerului să dea răspunsul prin glasurile sonore ale lumilor şi apoi cu convingere reluă:

— Poţi porunci munţilor să-şi schimbe locul, dacă ai credinţă... iar dacă iubeşti cu adevărat, nu e de fel minune să vezi pe ape luntrea lui Lohengrin, sau de pe cer coborând luceafărul...

*
* *

— Există un cabotinaj şi aci, gândi Cătălina intrând în laboratorul lui Racotă...

Era crescută demult în atmosfera spitalului, a sălii de necropsie şi a laboratorului, şi putea deosebi numaidecât ce e autentic şi ce e regie şi înscenare de circumstanţă. Din propriu îndemn venise la Racotă, ca în faţa unei demonstraţiuni reci, de strictă obiectivitate, să-şi încerce sentimentele şi să-şi verifice felul de comportare a sufletului. O urmărea o grijă unică: lipsa de gust, de care cu atâta îndemânare vorbise asistentul cu două seri înainte. Şi iată că aci etuvele pufăiau ostentativ, eprubetele cu reacţiuni colorate străluceau pe etajere, iar microtoamele îşi ţineau la vedere cuţitele ca nişte ghilotine gata să funcţioneze. Pentru efectul simbolic, câteva cranii stau rostogolite pe mese şi pe jos, printre borcanele cu creieri şi piese anatomice.

Racotă îşi pusese ochelarii de lucru, cu geamuri groase şi rame grele şi îmbrăcat într-o bluză neagră, voia parcă să impună ca savant şi să impresioneze ca vrăjitor, stăpânind cu puteri absolute tot acest material mort, parcă la asalt împotriva lui.

— Domnişoară, iată aci materialul necesar demonstraţiunii mele...

Şi băgând mâna într-un borcan, scoase o masă cerebrală întărită, din care se scurgea un lichid verzui, fumegând de abur înecăcios şi lacrimogen.

— Asta-i creierul poetului...

Atitudinea lui Racotă era impunătoare. În picioare, ţinând ca pe un glob, în podul palmei, creierul, el dovedea numai putere şi energie în toată făptura lui, de la degetele lungi, subţiri şi tendinoase şi până la cutele verticale dintre sprâncene.

— Toată antipatia mea nativă împotriva poeziei are un tâlc metafizic... Să-mi ierţi această contrazicere...

Fără îndoială, Racotă era un om interesant şi ochiul ei de artist, obişnuit cu detaliile, trebuia să noteze fruntea proeminentă ca un etaj suprapus feţei şi ceafa puternică, musculoasă şi ondulată ca o lamă şerpuită, ceafă senzuală.

— Dar iată că ne întâlnim pe poziţie, continuă asistentul, doi inamici, nu doi rivali... Şi de data asta l-am învins definitiv...

Întreaga lui făptură răspândea voluptatea puterii. Ochii îi erau blindaţi între pleoapele strânse şi vorba strivită între maxilare.

— Căci aici sunt leziuni de meningo-encefalită...

Şi cu degetele mâinii drepte, ca şi cu o pensă, începu să ridice o meninge groasă, aderentă, cojind creierul ca pe o portocală. Cătălina avu impresia că se comite o impietate, dar nu se lăsă înduioşată. Sentimentul de milostenie n-avea ce căuta într-un laborator. La urma urmei, material ştiinţific...

— Dar iată partea mea de originalitate... Ne găsim în faţa unui creier infantil...

— Cum?

Racotă râse zgomotos.

— Da... iată aci circonvoluţiunile lobului frontal...

Şi începu să explice dezvoltarea creierului chiar din timpul vieţii embrionare. Cătălina simţea că-şi pierde puterea de atenţie. Tot felul de evoluţiuni, schimbări de formă, contopire de circonvoluţiuni, adânciri de scisuri şi apariţiuni de şanţuri; apoi evoluţiunea creierului în seria vertebratelor, raportul dintre greutate şi inteligenţă, arhitectonia lui, cu ce este vechi, primar, şi ce este nou, supraadăogat.

— În concluzie, domnişoară... Studiul acestui creier este extrem de bogat în concluzii... Geniul i l-a dat nebunia, iar darul poeziei, această întârziere în copilărie, acest infantilism.

Cătălina se ridică. Avea nevoie să pună rânduială în avalanşa de impresii şi de gânduri noi.

— Nu rămâi să vezi cum fac secţiunile?

— Ce-aş putea afla mai mult?...

— Desigur, urmează numai o parte tehnică. Creierul acesta îl «debităm» acum în secţiuni ca să-i studiem cito şi mielo-arhitectonia. Dar «a priori» îţi pot spune: până în adâncul celulelor vom găsi ambele alteraţiuni, cele patologice care i-au dat geniul şi întârzierea în dezvoltare, care i-a dăruit talentul poeziei.

În uşa laboratorului, la despărţire, el rezumă concluzia generală:

— Poetul nostru a venit prea târziu... De fapt soarta lui e tragică: un copil căzut într-o adunare de bătrâni...

*

* *

După cină, înainte ca familia să se despartă, Cătălina chemă pe fratele său Andrei, fizicianul, pe balcon.

— Andrei, am nevoie de un răspuns cinstit. Iată că dubla noastră ascendenţă, romantismul mamei şi materialismul tatei se războiesc în mine... Am văzut pe Racotă, azi, ţinând în mână creierul bietului nostru poet...

— Efecte de cabotin.

— Aşa mi-am zis şi eu... Şi parcă totuşi e ceva mai mult.

— Este veşnica dorinţă de putere a omului. Ţi-ai doborât rivalul, îl jefuieşti de ceea ce are el mai scump, creierul şi inima lui... şi pe urmă materiei moarte îi impui condiţiunile propriilor tale interese...

— Este o victorie a vieţii împotriva morţii, dar cu câtă necinste dobândită... căci dacă acel creier ar putea răspunde...

Andrei râse:

— Cum dracu să răspundă...

— Adevărat... E o prostie...

Şi schimbând vorba:

— Dar aş vrea să-ţi văd gândul... gândul tău de fizician... Mi-e de lipsă pentru lămurirea sufletului meu...

— Draga mea, voi fi scurt şi cât se poate de explicit. Pe mine n-o să mă vezi cu universul în mână, sistem Racotă, pentru simplul motiv, că acest univers fuge de noi, ne scapă. Vechea mecanică cerească a lui Newton, atât de schematică în rigiditatea ei, în care toate mişcările erau determinate şi prevăzute, a dispărut... Azi, universul nostru se vede lovit

de o «tară »... aceea a unui element nedeterminat, care încurcă toate socotelile vechii astro-fizice, atât de meticulos şi de sigur orânduită ca într-un gherghef... Nici determinism şi nici continuitate nu există în univers, ci numai şi numai capriciu... aşa că, ştiinţificeşte vorbind, suntem în imposibilitate de a prevedea adevărata evoluţiune a universului... Cu atât mai mult cu cât azi ştim că nu există un singur univers, ci mai multe altele, toate depărtându-se în mare fugă ca nişte rivale certăreţe, după încăierare... până ce, atingând viteza luminii, vor dispare nemaiputând fi zărite.. După cum vezi, neantul e făcut din lumină...

— Destul, Andrei... Îţi mulţumesc. M-am lămurit...

Înainte de a pleca, tânărul găsi însă de bine să scoată un efect:

— Dacă Dumnezeu a conceput un atare joc, suntem fără îndoială sub stăpânirea unui creier de nebun... şi va trebui să-l punem în cămaşă de forţă...

Rămasă singură, Cătălina simţea nevoia de odihnă. Parcă ieşise dintr-o zgomotoasă încăierare de forţe, de gânduri, de păreri, legate toate de banala cerere în căsătorie.

Prea mult zgomot.

Prea multă mişcare.

Cu toţii, şi Racotă, puternicul stăpân al unui creier de poet şi Andrei, gardianul lui Dumnezeu, erau de fapt nişte fricoşi. Ţipau, se agitau, strigau după ajutor, doar să nu rămână singuri; voiau să afle mereu, deci întrebare după întrebare, fără răgaz de răspuns, gâfâind de oboseală, hămesiţi de foamea puterii, chinuiţi de nelinişte şi purtaţi doar de păreri, din ecou în ecou. Pentru că puteau concepe un univers în afară de iubire. Numai dacă oamenii aceştia ar putea iubi, numai atunci toate cercetările lor ar avea valoarea de adevăr.

Prea mult zgomot.

Prea multă mişcare.

Cătălina ridică, recunoscătoare, privirea către cer. Va veni o clipă când cerul întreg îi va da răspunsul aşteptat, prin darul unui ales. Va fi de bună seamă doar o clipă, dar nici nu-i trebuie mai mult... În aşteptarea ei, să-şi pregătească sufletul prin poezie.

Poetul ei drag, azi nu mai era.

Dar creierul lui, în viaţă, avusese altă menire decât de a sluji lui Racotă. Nu fabrică de imagini, ci altar pentru săvârşirea frumosului... Oare există o taină mai nepătrunsă ca frumosul iscat fără silnicie, dintr-o materie robită puterii? Pe lângă minunea asta, coborârea luceafărului din cer pe pământ poate fi socotită ca un fenomen de nimic.

ÎN NOPŢI DE MAI...

Locotenentul închise ochii. Întreg peisajul continua să pogoare din cer în privire, prin lungi traiectorii de lumină, iar chipul ei, în întunerecul ochilor închişi, se înfăptuia ca şi în noaptea trecută, cald, viu şi vibrant, şi totuşi feeric, desprins ca dintr-un nimb din piatra varului de lună. Privirea sa continua să pogoare mai departe, ducând pe lunecuş luna plină, ca într-o ciutură de fântână. Se mira singur de jocul imaginilor din imaterialul câmp al gândirii. Trăia aievea, dar reconstituia ceva cu totul nou din paleta privirii întoarse lăuntric. Şi acum jocul se completa. Cumpăna voia să se plece de altă parte şi din adâncul sufletului să înalţe

la loc, prin mintea rotunjită ca o gură de fântână, ciutura încărcată cu apă vie şi lună plină.

Locotenentul sări din fotoliu şi alergă la fereastră. Luna era pe cer ca şi în noaptea trecută, şi acum, de bună seamă, se reflecta în toate fântânile pământului, în apele oceanelor şi până în cioburile băltoacelor şi genele smârcurilor. Şi cine ştie dacă nu urca şi cobora în sufletele tuturor amanţilor. Şi fu gelos.

*
* *

Absurd.. .

Asta-i culmea, să fii gelos pe lună.

Locotenentul răsuci cu necaz comutatorul. O lumină crudă, vie şi puternică, lumină fabricată în atelier şi risipită cu rost în becuri puternice, nu căzută orbeşte peste oameni orbiţi, lumină care nu amestecă şi confundă părerea cu realitatea, adevărul cu minciuna, ci dimpotrivă deosebeşte, fixează şi stăpâneşte gândul, simţirea şi obiectele, inundând camera, îi veni în ajutor. Ce se petrecuse cu el? Dar abia încerca să-şi amintească şi numaidecât sufletul său se porni pe lunecuş în jos, iar el să lăsă în voie. Pipăitul intern, acel care cu gheare puternice, ţine trupul şi stăpâneşte gândurile, slăbise de tot. Prea fusese frumos. Ea îl alesese, ea, Raluca Turbure, cea mai frumoasă femeie din oraş, poeta cunoscută în toată ţara, făptura cântată de atâţia artişti, râvnită de atâţia adoratori, ea, forţând cercul strâns din juru-i ca să ajungă până la el, să-i dea a înţelege sentimentele, gândurile şi dorinţele şi faţă de timiditatea şi nepriceperea lui, să-i spună că-l iubeşte. Oare adevărat să fi fost? «Iată sărutul meu, e pentru iubire... Iată buchetul de viorele, e pentru amintire... Iată cercul de lună, e pentru moarte... ».

Ofiţerul stinse din nou lumina. Îi era frică de judecata prea clară. Pentru întâia oară acest sentiment nepermis unui ostaş: frica, şi mai ales frica de o femeie... Totdeauna şi-a soldat iubirile cu succes. Dar femeile lui au fost persoane modeste. Şi acum are o amantă, pe Rozica. Şi gândul lui i se îndreaptă cu duioşie către ea. A cunoscut-o întâmplător. Era premieră unde îşi lucra mama lui. Ce fată bună e Rozica! Drăguţă, simpatică, vorbăreaţă şi fără nicio pretenţie. Ar putea să-i fie şi nevastă. Mama i-a atras atenţia. „Croitoresele acestea au ajuns adevărate doamne... şi cu drept cuvânt se mărită cu oameni «bine »...” Dar nu. A ochit pe fata generalului, Marta. Şi generalul e om bun şi cu mare trecere, iar fata modestă şi serioasă. Dar deodată s-a abătut asupra-i fericirea, cu proporţii de catastrofă. Căci de acum înainte numai pe ea singură o va putea iubi, pe Raluca ce-i intrase în viaţa cu puterea amokului. Şi goni imaginea Rozicăi şi a Martei ca pe nişte imagini obositoare.

*
* *

— Raluco, parfumul trupului tău nu e de esenţă umană... E un efluviu de rouă picurată cu praf de lună...

Ea îi puse un deget pe buze:

— Taci.

Ofiţerului i se strânse privirea pe un val de lacrimi, ca inima, de durere, pe un val de sânge. În noaptea luminată de Mai, alături cu iubita sa pe banca dosită a parcului, el era în stare să creeze, folosind toate farmecele gândirii nebune, un joc minunat de vis şi capriciu.

— Raluco, iubirea mea te va conduce în balul cerului, să pălească de necaz rivala ta Andromeda... căci rivalele tale sunt numai constelaţiile...

Ea râse cochet şi indulgent, cum se râde de un copil prostuţ.

— Cum se cunoaşte că eşti ofiţer...

— Ai dreptate, Raluco... Regret că nu sunt poet. Nu joc, ci adevăr îmi trebuie în aceste clipe în care nu se poate minţi... Poetul singur e în stare s-aleagă stelele bob cu bob pentru diadema ta de regină şi cometele pentru buchetul tău de mireasă... Nu joc, ci adevăr...

— Ăsta-i adevărul... făcu ea, şi-l prinse în braţe.

Ofiţerul simţi acea încătuşare de oase întărite în încheieturi şi de muşchi încordaţi până în degete, ca la oameni ce se caţără pe vârf de catarg, în timp ce buzele ei înălbite cu tot fardul nopţii, pe sub buzele lui, îi căutau dinţii. Şi totuşi mintea-i înnebunită continua să peregrineze. Fericirea este o realitate ce se înfăptuieşte aievea... Şi deodată avu o revelaţie. Întreg universul rămăsese nemişcat şi el trebuia să-şi ţină răsuflarea, ca să nu vatăme, cu niciun suspin măcar, această imensă nemişcare. Stea, frunză, lebădă pe lac... doar motive pentru fericirea ei...

Ea îl slobozise din îmbrăţişare şi acum, rezemată de speteaza băncii, părea că singură ritmează imensa albă nemişcare. El continua să se zmerească. Strop de rouă ascuns într-un păinjeniş de lună, care să-i fericească ochii măcar o clipă, sau bob de nisip care, într-o viaţă întreagă, îi va sălta cât durata unui pas, piciorul în mers, ăsta era el.

Deodată ea se întoarse către dânsul.

— Dinţii tăi... de ei nu mă pot sătura. Ţi-aş smulge buzele ca să le descopăr goliciunea până în gingii şi te-aş pune să zdrobeşti sâmburii de măsline... Îmi trebuie melodia cărnii şi ritmul zdrobirii...

*

* *

Locotenentul Stelian Georgescu din infanterie.

Ăsta era el. Sta cu «Baladele cosmice», volumul ei de versuri, pe genunchi şi se simţea prost, umilit şi nefericit. Le cetise în toate felurile, pe şoptite ca amanţii şi tare ca şcolarii; în jilţ, cu ochii strânşi parcă pe graniţa dintre litera scrisă şi umbra imaginii, sau plimbându-se prin odaie ca să fie cât mai treaz, cât mai puternic, cât mai stăpân pe sine. Zadarnic! N-a înţeles nimic. Un destin nefericit îl strânge în pielea lui de om mediocru, ca într-o manta de ploaie. E locotenentul Stelian Georgescu din infanterie şi nimic mai mult. Şi cum ar fi vrut, în fiecare strofă, în fiecare rând, în fiecare cuvânt s-o regăsească! Să-i pună aceeaşi întrebare pentru acelaşi răspuns, sau mai bine să-i fi răspuns din propriul ei imbold, fără ca el s-o întrebe; să-i fi răspuns cu grabă, cu nerăbdare... Căci este muncit de grozavele chinuri ale îndoielii. Poate că nu este alesul... Şi la acest gând simte cum îl năpădesc valuri vijelioase de sânge şi otravă.

Toată smerenia lui îngerească s-a şters ca o pată de soare sub umbra unui nor. Nebun a alergat la cazarmă, de-a dreptul la doctorul Dogăroiu, om reputat prin inteligenţa şi însuşirile lui de luciditate.

— Iubesc, doctore...

— La vârsta noastră nimic mai...

Ofiţerul îl priveşte şi chipul celuilalt parc-ar fi fost propriul său reflex într-o oglindă. A spus «la vârsta noastră», şi asta a fost parcă de ajuns să stabilească o identitate între ei doi. Şi totuşi doctorul e înalt, subţire, construit ca un desen cubist numai din pătrăţele, cu trunchi drept ca o cutie de carton, fără piept şi fără pântec cu fruntea în dreptunghi pe sub părul în perie şi piramida nasului trasă puternic în jos peste nări, cu o faţă plină de colţuri şi scobituri, în care întunerecul pătrunde ca în nişte cuiburi.

— Ai avut-o?

Şi-şi însoţeşte întrebarea de un zâmbet verzuliu tras sinuos între ochi şi colţul gurii.

— Doctore, se repede locotenentul, sunt bolnav.

— Bolnav de dragoste... rânjeşte din celălalt ochi, doctorul.

— Da, bolnav de iubire... Nu mă mai cunosc. Mi-am pierdut stăpânirea de mine însumi. Sufletul vagabondează...

— Doar prin stele...

— Iar mintea mea nu mai e în stare de raţionamente.

— Coerente...

— Aşa e.

Doctorul făcu o pauză ca să-şi fixeze pacientul prin pupilele larg deschise, până în adâncul sufletului.

— Spune cinstit că iubeşti pe Raluca.

Locotenentul lăsă privirea în jos ca un vinovat.

— Toată lumea ştie, numai tu te crezi ascuns...

— Aşa e, doctore.

— Cum o vei avea, cum ai să te vindeci.

— Nu, doctore... pasiunea mea creşte cu timpul şi, mai mult, fără voinţa mea se spiritualizează... Sau această spiritualitate nu e decât nebunia care mă pândeşte, nu nebunia îndrăgostiţilor, ci nebunia propriu zisă, boala creierului incurabilă şi nimicitoare.

— Fii liniştit... Lasă că te vindec eu.

Şi trăgând de sub un maldăr de dosare, o agendă, deschise la litera M.

— Priveşte aici.

Ofiţerul ceti: No. 184. Data: 18 Mai. Numele pacientului: Mihalcea Raluca. Diagnosticul: bronşită. Onorariul: la timpul potrivit.

Doctorul rămase cu degetul la rubrica «onorariul».

— Ai înţeles ce înseamnă «la timpul potrivit?»

Şi fiindcă ofiţerul nu răspunse, el completă, băgându-i-se în ochi:

— Nu fii prost, camarade. A fost şi amanta inspectorului, fiindcă e profesoară... şi a colonelului, fiindcă îi plac militarii. Şi colonelul, om în toată firea, s-apucase şi el să prindă muşte de pe bolta cerească... Dar cu mine lucrurile se vor schimba.

Şi râzând:

— Eu sunt al dracului om de afaceri... cumpăr dragoste pe cost de

consultaţii.

*
* *

În salonul de acasă regăsit aşa cum îl ştia, fără nicio schimbare, locotenentul se revede copil când, pândind plecarea tatălui la cazarmă, pe furiş intra în odaia oprită, se ascundea într-unul din fotolii şi începea să răsfoiască albumul de fotografii. Şi azi are înainte acelaşi album cu scoarţe de pluş roşu, cu monograma atârnând doar într-o ţintă şi cu încheietoarea ieşită din resort.

Câtă duioşenie se desprinde dintr-un album de fotografii şi ce refugiu dulce între filele tari cu miros de praf şi carton vechi. De la prima pagină amintirile încep să coboare colina minţii fără zgomot, fără grijă, parcă străbătând o uşoară pâclă a lumii care a fost odinioară. Ce bine că n-a găsit nici pe mama acasă. Să fie câtăva vreme singur. Abia acum îşi dă seama că trage înhămate în urmă-i două insule plutitoare: moartea şi copilăria.

Iată pe tatăl său aşa cum era de fapt, ţeapăn şi cazon, în poziţie de drepţi ca-n front, cu călcâiele alipite, pieptul înainte, pântecele supt, cu o mână ţinând chipiul şi cu cealaltă sprijinită pe sabie. Şi dintr-odată, o violentă turburare între imagini sub privirea ţeapănă şi nepăsătoare a fotografiei. O ordonanţă pălmuită fiindcă a intrat cu bocancii în salon. Un copil ţinut de soldaţi şi bătut cu cureaua fiindcă a luat patru la matematică... E fratele său, Ionel, mort în război. Apoi o femeie frumoasă plângând pe furiş, să nu fie văzută de copii. «Ţi-e gândul numai la amanţi»... Acea femeie e mama lui.

Locotenentul ar vrea să plângă, dar nu reuşeşte. Tatăl său a murit şi pentru morţii de demult nu mai ai decât umbre de regrete prelungi şi grave ca notele de orgă, dar numai umbre.

Pe cealaltă filă se găseşte el cu mamă-sa. El în uniformă de elev, adolescent mândru şi puţin caraghios, pozând cu ifos, şi mamă-sa cu ochii trişti şi mari, prin care oricine, afară de soţ, putea descoperi cinstea şi puritatea sufletească. Apoi pe altă filă, inginerul Raul Damian, naşul. Ce om minunat! Dintre toţi cunoscuţii casei, era singurul care aducea o nobleţe în comportare, o voie bună în vorbă şi o dărnicie de om bogat şi aristocrat. Poate pentru această dărnicie îl suporta maiorul. Era şi atât de frumos

— Puiule, Puiule...

Locotenentul s-a ridicat încet, ca un om întrerupt dintr-un lucru pe care numaidecât va să-l reia.

— Ce faci, Puiule?... Ce te-aduce, Puiule?...

Ofiţerul îşi făcuse chiar din tren un plan hotărât.

— Mamă, vreau să mă-nsor.

— O iubeşti?

Băiatul n-a răspuns nimic. Întrebare prea firavă pentru o atât de mare pasiune.

— Gândeşte-te bine... numai dacă o iubeşti...

Şi începu să-i vorbească blajin şi înţelept. El îi înţelegea întreaga-i durere, de dincolo de sfaturile părinteşti, dar şi în acelaşi timp îşi dădea

seama că nu pentru învoire se găsea acum de vorbă cu mama sa, în vechiul salon, sub umbra nopţii ce cobora. Singur se minţise. Dorea o lămurire. Care? Nici măcar n-o bănuia. Ea continua să-l povăţuiască. Şi avea atâta graţie în pronunţare şi atâta înmlădiere în povestire, ştia să folosească imagini atât de plastice şi să imprime un ritm atât de potrivit, încât el se simţi transpus într-o vorbă pe care o cunoştea şi totuşi nu-şi dădea seama a cui este. Şi deodată chipul din album se lumină. O rază de lună se furişase pe lângă storul ridicat şi se ghemuise pe faţa lui Raul Damian, ca becul unui licurici. Îi ajunsese pe nesimţite întunerecul nopţii, dar nici mama, nici fiul nu făcură nicio mişcare să aprindă lumina. Apoi oglinda lunii începu să joace peste ei, în cameră. Un vânt nocturn, continuând vălul căii lactee, le aducea parcă, prin fereastra deschisă, toată aroma stepelor interplanetare. O mare verde încheiată din inele albe se legăna în jurul lor.

— Spune-mi, mamă, adevărul...

Copilul se găsea pe muchea neprecisă dintre real şi vis.

— De la cine am moştenit acest păcat... al iubirii care nu se sfârşeşte în îmbrăţişarea trupurilor...

Îşi dădea seama că săvârşea o nelegiuire, că-şi punea mama la o tortură nepermisă, dar pe măsură ce insista cu întrebările, mintea i se lumina de adevăr.

— Mamă, de la tata n-am putut primi un atare dar, deci de la tine sau de la «el»...

— Puiule, Puiule... făcu mama desperată.

Dar, ca omul blestemat, el îşi uitase şi de necinstirea părinţilor şi de mânia lui Dumnezeu.

— Mamă, ori e moştenire, ori e nebunia care mă paşte...

— Puiule, pentru Dumnezeu...

Copilului i se muie glasul de ruşine şi durere.

— Nu, mamă, nu vorbi... Sunt un ticălos, că pentru liniştea mea forţez sfinţenia unei taine. Nu vorbi. Lasă-mă s-o descopăr singur...

Sufletul ei făcu un pas înapoi, parcă, în trecut. În starea în care se găsea copilul, să lase femeii şi nu mamei întreaga răspundere.

— Dacă adevărul e acela pe care mi l-a arătat picurul de lumină pe fotografia lui, te rog, taci... Să ne despărţim fără nicio vorbă...

Ea simţea cum puterea îi dispare, cum adevărul nu-l poate mărturisi în această noapte destinată iubirii. Trecuseră, Raul şi ea, unul pe lângă altul o viaţă întreagă şi au rămas străini în prietenia lor. Ăsta a fost tristul adevăr şi totuşi azi nu trebuie spus. Poate nici n-a fost aşa. Poate că prin tonul cuvintelor, prin urma unui gest mai lent, printr-o floare sau printr-o privelişte, şi-au mărturisit iubirea.

Dar acum niciun cuvânt.

Căci el a murit şi moartea, în loc să-i despartă, i-a apropiat mai mult. A fost numai pietate pentru un prieten dispărut sau alt sentiment?

Da, trebuie să tacă, fiindcă numai tăcerea dă realitate visului pe care nu l-ai visat şi înfăptuieşte marele circuit dintre un mormânt şi un gând rămas stingher. Numai tăcerea iernii întinereşte natura în primăvară. Da, trebuie să rămână nesimţită în hotărârea ei. Niciun cuvânt copilului.

Şi deodată întreaga fire a devenit numai tăcere şi poezie. Fiindcă

sub geană s-a spart o lacrimă, 0 lacrimă răsfrântă peste timp, într-un dor, ca lumina peste spaţiu, într-o stea. Şi între zvonurile de lumină, şi azi ca şi atunci, izvorul gâlgâie ca un clavir de păpuşă. Mireasma crudă a măceşilor încheie bolţi albe până în cer, iar ploaia stelelor se strânge în băltoace de argint. Şi azi ca şi atunci, paşii amanţilor se afundă uşor în pământul jilav. Şi o privighetoare, sus, sfredeleşte tunel tainic pentru sufletele făcute una...

*

* *

După întoarcerea în garnizoană, locotenentul n-a mai ştiut ce-i liniştea. Raluca l-a primit bine, l-a iubit, dar strigătelor lui de suferinţă ea a răspuns aiurea.

— Eşti gelos... prea bine. Aşa te vreau. Gelozia e semn de sănătate şi tinereţe. Ia să te doară măseaua, să vezi cum m-ai lăsa singură în această noapte de Mai, în care ţi se pare că fiecare stea pentru fericirea mea a fost creată...

— Aş crede, Raluco, dacă n-aş fi gelos şi pe ele... Gelozia mea e de altă esenţă. Nu ştiu cum să-ţi spun... cosmică parcă...

— Prostii... Sâmburi de măsline aş vrea să zdrobeşti între măsele, în loc de cuvinte...

Iar când i-a vorbit de căsătorie, ea l-a mângâiat blajin şi i-a răspuns cât mai frumos.

— Niciodată, dragă Puiule, niciodată... cunosc ce-i căsătoria...

El încercă să fie convingător.

— Fostul tău bărbat a fost un ticălos...

— Şi tu eşti prea cinstit.

— Nu.

— Ba da... eşti prea cinstit.

— Tu nu mă iubeşti de loc.

— Cum să nu... dar iubirea mea nu se poate concentra în întregime asupra unui moment.

— Cum?... Eu sunt un simplu moment...

— Da. În viaţă găsesc alte atracţii care depăşesc cu mult iubirea. Gloria, de pildă...

Bietul locotenent a plecat zdrobit de la amanta lui. Atât de rău ajunsese, încât o femeie să-i facă elogiul singurului ideal ostăşesc: gloria. Simţea că aşa nu mai merge. Trebuia să termine într-un fel. Mai întâi să se lămurească. De ce suferea? De prea multă iubire sau de gelozie. Rival nu avea deocamdată. Dar cum el nu reprezenta decât un «moment», mâine cine ştie?...

Iubire sau gelozie?

Nu mai poate deosebi fiindcă a dezlegat baierile gândurilor, amestecând laolaltă bogăţia cu sărăcia.

Un moment numai?

Nebun ce-a fost. De dragul veşniciei a dat cep cerului şi acum va să fie potopit prin propria sa greşeală, căci dincolo de luminiţele stelelor e numai moartea.

Ofiţerul se trezeşte din visare.

— Moartea... iată soluţia.

Apoi, liniştit, şi-a luat revolverul din saltarul biroului. Revolverul, fratele de cruce al militarului. Cum de l-a uitat? Cum de l-a nesocotit? De azi înainte îl va purta mereu în buzunarul tunicii, cum poartă logodnicul inelul în deget şi preotul crucea de piept.

*

* *

A venit în parc, în noaptea de Mai, mai frumoasă ca oricând... A venit, fugind de la întâlnirea promisă. Fiindcă a vrut să pună aceeaşi întrebare şi cerului şi ei.

— E doar un moment?

Răspuns nu are, dar cândva îl va găsi. Îi va veni fie urcând greoi scările raţiunii, fie folosind mintea într-o viziune directă, cum foloseşte cerul steaua când s-aprinde de viaţă. Prin urmare, să gândească, să cerceteze, să sufere, dar în acelaşi timp să privească şi cerul şi să se încânte de frumuseţea lui. În atari clipe, sufletul e traiectorie întinsă pe mari depărtări, de la ţeava revolverului şi până la steaua polară. Se răzbună păcatul mamei. Zadarnic l-a dosit, păcatul a răbufnit în el. Căci, după firea lucrurilor, ar fi trebuit să fie un ins mediocru, locotenentul Stelian Georgescu, în bună tovărăşie cu micile necazuri ale vieţii, bătând ordonanţele sau însurându-se ca să-şi maltrateze nevasta şi copiii. Şi acum, singur în grădina fermecată, el cere sfat revolverului din buzunar şi stelelor de pe cer. Păcatul mamei! Tot o noapte de Mai ca cea de azi o fi fost. Şi sufletele amanţilor de altădată se vor fi apropiat lin, cum se apropie două vapoare pe mare, şi amândouă vor fi pornit în larg, în timp ce bogăţiile treceau dintr-unul într-altul.

Deodată se opri din visare. Cotind aleea spre râu, a apărut o pereche de îndrăgostiţi. Era ea. A recunoscut-o numaidecât. Ea şi cu doctorul Dogăroiu. Instinctiv, locotenentul a pus mâna pe revolver, dar mâna i-a căzut jos ca paralizată. A vrut să se scoale, să alerge după ei, să-i prindă. Cu neputinţă. Sufletul său căta departe, pe urma a două vapoare legate punte de punte, care înaintează încet, trase de lumina lunii, ca de nişte otgoane de argint.

*

* *

— Mamă, lasă-mă să mă mărturisesc ţie. Numai tu mă poţi pricepe.

— Vorbeşte, Puiule drag.

— Închipuieşte-ţi, i-am văzut laolaltă, îmbrăţişându-se... şi aveam revolverul la mine... Nu înţeleg cum de nu i-am ucis şi nu m-am ucis...

— Sufletul tău nu poate fi cuprins în îmbrăţişarea unei femei...

— Dar, mamă, slăbiciunea mea e şi mai mare. Sunt atât de păcătos încât nu-mi urăsc duşmanul, ci, dimpotrivă, îl iubesc... căci în noaptea aceea a făcut-o fericită, laolaltă cu stelele de pe cer şi cu miresmele din iarbă. Or, preţuieşte mai mult o stea decât un om şi o mireasmă, mai mult decât un suflet?...

— Iubirea ta se va realiza cândva…

— Unde, mamă?

Ea îl trase la fereastră.

— În altă lume… în una din acele stele multe…

— Cât e de departe acea lume…

— Nu, Puiule… Când ajungi să iubeşti pe rivalul tău fiindcă ţi-a fericit o clipă iubita, înseamnă că acea lume e aproape de noi. Poate am şi intrat în ea, dar e atât de pură încât numai sufletul în extaz o poate pipăi uneori…

PEDEAPSĂ[4]

— Atenţiune… când va bate gongul, va fi ora…

Dar ora întârzia să fie anunţată. Auzii desluşit bătaia gongului trecând prin fereastra cabinei ca un obuz aerian. Auzii şrapnelele sonore cazând proaşcă[5] peste bulbucii valurilor şi, mai mult chiar, înseşi suspinele brizei stârnite împrejurul vaporului nostru ce plutea acum ca fantoma unei cetăţi moarte, pe întinsul apelor.

Şi totuşi eram treaz, ca niciodată de treaz, deşi la masă se băuse mult vin vechi de Cotnar şi şampanie de Pommery, veritabilă.

La lumina camuflată putui vedea pe ofiţerul din faţa mea, locotenentul Titi Zătreanu, închizând ochii şi aspirându-şi adânc, până în suflet parcă, întreaga făptură; văzui pe comandorul Centea, şeful misiunii, jucând table cu maiorul Păscuţiu… şi continuai să particip la veselia generală din careu, care nu voia să ţină seama nici de barajul minelor, nici de apariţia submarinelor, nici de zborul aeroplanelor şi de niciuna din numeroasele primejdii ale războiului pe apă, necum de mesajul ţării, urmărindu-ne ca un semn bun şi ca o pază credincioasă pe acele îndepărtate plaiuri marine.

Sunt un bun observator. Asta intră în însuşirile meseriei mele. Dar patima pentru observaţie, voluptatea egoistă de a iscodi sufletul omenesc golit de orice înveliş social, imboldul nestăpânit de a trage cu urechea la şoapta gândului şi curiozitatea de a privi prin pupila altuia ca prin gaura broaştei – îşi au altă obârşie. Prietenii – câţi mi-au rămas – spun că sunt un ticălos. De fapt sunt numai un ratat. M-au muncit ambiţii mari, gânduri de glorie. Am vrut să ajung profesor universitar şi m-am trezit medic în portul Sulina. Ca răzbunare m-am înverşunat în ştiinţă. Dar ştiinţa şi-a râs de mine, ca de o călăuză proastă. Parazitul cancerului cu care am crezut că voi revoluţiona ştiinţa – la controlul celorlalţi – s-a dovedit a fi un grosolan artefact.

Am vrut să iubesc…

Dar asta nu interesează memoriul de faţă. În concluzie: fiindcă sunt un ratat, căruia nu i-a mai rămas decât bucuria – de altfel foarte cinstită – de a iscodi şi a observa cele străjuite în sufletul altuia ca-n fund de mare, mă găseam pe bordul vasului de comerţ, care aducea din Anglia maşini

---

4 Vezi Nota bibliografică de la sfârșitul acestei nuvele.

5 1. Cantitate de apă, de noroi etc. care țâșnește de undeva și împroașcă. 2. (În expr.) A face (sau a da) proașca (sau proașcă) (în, între sau prin…) = a face prăpăd, a se năpusti, a da năvală, a da iama (în, între sau prin, printre…).

multe şi piese diferite pentru arsenalul marinei, unde eram concentrat după propria mea cerere. Spre onoarea mea, dibuiam în această pornire nu numai dispreţul nedreptăţitului şi amărăciunea ratatului, dar şi o tentativă cinstită de documentare. Gloria, fără îndoială, e un ulcer care roade crunt măruntaiele neisprăvitului, însă ştiinţa la urma-urmei devine o pasiune. Voiam să notez atitudinea şi comportarea oamenilor pândiţi, la fiece clipă, de moarte. Norocul mă ajuta. Comandorul Centea înţelegea să supravegheze singur încărcătura, atât de preţioasă unor timpuri de pregătiri militare intense, şi nu luase la înapoiere calea prudentă a drumului-de-fier, aşa că la numărul „subiectelor" echipajului se adăuga, cel mult mai preţios, al misiunii militare. Pentru studiul meu era un prilej unic: nici instrumente, nici laborator, nici animale de experienţă. Ochiul meu şi sufletul celuilalt. Atât! Şi fiindcă aveam să notez toată laşitatea, toată cruzimea şi toată infamia oamenilor în preajma morţii, era cinstit să încep cu mărturisirea propriei mele laşităţi, propriei mele cruzimi şi propriei mele infamii.

*

— E adevărat, doctore, mă agrăi „Benjaminul" echipajului, elevul Marius Dănicel, că în clipa înecului îţi revezi întreaga viaţă? Viaţa întreagă, nu în chip sporadic înfăţişată pe mari întâmplări, ci în toate mărunţişurile şi amănuntele ei, secundă cu secundă, ca într-un film tras cu iuţeala fulgerului...

Dar când să dau răspunsul, surprinsei în ochii locotenentului Zătreanu luminile pupilelor oscilând ca acele unui manometru.

„I-e frică..." rânjii eu în mine. Ăsta-i omul meu.

Într-adevăr, deşi barometrul nu era în scădere şi semnele cerului nu prevesteau furtună, vântul îşi schimbase deodată direcţia. Notai, fenomenul. Toată dimineaţa, cerul fusese de un albastru-molatec, cu un uşor puf alburiu, şi valurile mării goneau liniştite şi regulate ca răsucite de sul, iar acum vaporul sălta sub valurile întărite, ca sub nişte resorturi de oţel: se auzea scârţâitul coastelor în „chilă", se simţea gâfâiala motoarelor.

— E adevărat, doctore?

În „careu", voia bună dispăruse. Comandorul juca table cu maiorul, apărând piesele cu palmele întinse la fiecare aplecare a vasului; locotenentul Zătreanu fuma, ceilalţi încercau să citească. Fiecare se minţea. Îşi ziceau că hărţile cicloanelor, barometrele, sau la nevoie telegrafia fără fir ar fi dat de ştire.

— Doctore, nu vrei să răspunzi?

— Puştiule, – îl întrerupse comandorul –, tu nu ştii că pe un vas de război – cum este al nostru, acuma – nu se vorbeşte de moarte şi nici...

— Eu nu mă tem, domnule comandor...

— Nu teama, ci cuviinţa... Pe marinarul, adevărat marea nu-l îneacă, cel mult îl logodeşte...

— Cu a lumii crăiasă... completai eu cu ochii ţintă la locotenentul Zătreanu...

Acum, în jurul nostru, parcă se tăiau lemne într-o pădure, aşa sunau de puternic şi de înfundat, ca nişte securi, valurile întărite, în coasta

vasului.

Eu eram în elementul meu. Mă bucuram... Mă bucuram pentru interesul ştiinţific, mă bucuram numai aşa din pură voluptate, savurând grija acestor războinici în faţa primejdiei. Căci puteam evita furtuna coborând către est, dar atunci intram în zona periculoasă. Eram prinşi în cleşte. De o parte, braţul furtunii; de cealaltă, braţul minelor germane.

— Zău, doctore, spune-ne... Iată că domnul comandor a plecat... nu se putea juca table. Ce revedem în clipa înecului?...

— Asta n-oi şti să-ţi spun, puştiule... dar află că în clipa înecului voi fi lângă tine.

Cuvintele mele se continuară cu bătăile clopotului pe bord. Acum vijelia era în toi. Vântul urla ca şi cum s-ar fi luptat, în munţi, cu stejarii codrului. Vaporul se ridica din proră ca un cal nărăvaş şi apoi se afunda, căzând în salturi mari ca o stâncă ce se rostogoleşte la vale. Eu rânjeam drăceşte. Din ce în ce mai bine.

— Voi fi lângă tine...

— Să mă ajutaţi?

— Voi fi lângă tine, lângă Zătreanu...

Zătreanu nu pricepu provocarea. El gândea aiurea decât la vorba noastră. Era un om frumos Zătreanu, dar mie nu-mi plăcea. Nu-mi plăcea tocmai fiindcă era prea frumos. Frumuseţea este o însuşire inferioară pentru un bărbat, îl arată neevoluat, rămas în vârsta adolescenţii. Nu-mi plăcea fiindcă era tăcut, singuratic, parcă în continuă meditaţie. Şi nu-mi plăcea fiindcă, inginer de meserie, scria versuri... Pentru mine poezia e cea mai neghioabă şi mai ridicolă îndeletnicire în viaţa modernă; iar poetul, un uriaş căzut în mintea copiilor.

— Voi fi cu carnetul în mână, ca un reporter... notând ultimele voastre impresiuni.

Cuvintele mele simţeam cum se înfig ca nişte gheare de oţel în trupurile lor scurse de vlagă. Timpul se scurgea greu în noaptea de panică şi de pedeapsă. O umbră aluneca sub fiecare din noi, poate umbra morţii. Şi clopotul, înnebunit, suna în gol...

— Mie nu mi-e teamă... spuse convins aspirantul.

Simţeam însă că-şi făcea curaj.

— La plecare, mama mi-a închis un lacăt în mână, adică m-a legat cu pământul.

Râsei sinistru şi îmi dădeam seama că fiecare hohot al meu semăna cu rostogolirea unui craniu pe scările iadului.

— Atunci, doctore, după părerea dumitale, făcu maiorul, vreo drăgălaşă torpilă, furişată ca o ondină, o să ne sărute cu foc... sau şi mai frumos, mingea unei mine o să ne dea un picior undeva, ca să dăm un spectacol de circ rechinilor.

Zeflemeaua maiorului, deşi cu scop liniştitor spusă, îmi ajută planul. Cum aş fi vrut să văd pe Zătreanu, pe distantul poet, făcând tumbe prin aer. Îmi revenii iute însă. Poate că trupul lui elastic ar fi făcut rotunjimile elegante ale unei spirale şi în cădere s-ar fi desfăşurat săgeată, ca al unui perfect înotător. Sunt inşi care rămân esteţi până în clipele cele mai caraghioase sau cele mai grave ale vieţii.

— Zătreanu ne scapă... glumi mai departe maiorul. El e atât de frumos... şi pe lângă toate, şi poet... Cu siguranţă sirenele, ondinele şi

nimfele mării, ne fac, de dragul lui, o escortă nevăzută...

Zătreanu se mulţumi să zâmbească. În mine muşca invidia şi dorul de evidenţiere.

— Mă, băieţi... eu vă scap de la moarte... eu, fiindcă am o răfuială cu cineva...

— Cu vreun rival?

— Nu... cu o femeie.

Acum furia valurilor devenise nestăpânită. Trâmbe imense se înălţau până-n crugurile cerului. Auzeam opintelile de facere ale pântecului mării şi iureşul spiralat al coloanelor de apă. Prin urmare alte unelte de distrugere decât cele militare. Cu atât mai bine... Aveam impresia că eu conduc această luptă... că eu sunt căpitanul tuturor stihiilor dezlănţuite; că, la porunca mea, trâmbele au ţâşnit din apă şi clopotul de bord s-a pornit în neştire.

— O femeie... repetai eu. Şi o voi căuta în toate bordeiele pământului, până ce o voi găsi...

Acum toate privirile fură aţintite asupra mea. Nimeni nu lua seama la uruitul macaralelor pe bord, la limbile de vânt ce hăuiau ca-n codru.

— De ce prin bordeie, doctore?... întrebă timid Dănicel.

— Fiindcă pe fata fugită de la părinţi, cu mai multe probabilităţi o găseşti într-un bordel, decât la mănăstire... şi râsei încât singur mă speriai de propriul meu râs.

— Doctore, asta-i o butadă...

Zătreanu vorbise. În fine, ieşise din splendida lui izolare.

— Nu, Zătrene, nu-i o butadă... Pe femeia urmărită trebuie s-o găsesc în bordel, altcum tot sensul vieţii mele piere...

El dete să răspundă, când aparatul de radio, care zicea încetişor muzică uşoară, anunţă:

„Când va bate gongul, va fi ora...”

Ca de obicei, Zătreanu închise ochii. Eu fui pe urma lui, parcă să-l urmăresc până în suflet. Când îşi reveni, gongul bătuse, ora fusese anunţată, muzica îşi reluase cursul vioi. În cameră, dintr-o dată se stabilise voia bună. Şi într-adevăr, în zadar îmi întindeam auzul spre mare. Niciun vuiet, niciun zgomot. Marea era liniştită ca un lac şi vaporul se legăna uşurel ca o luntre.

*

Povestea vieţii mele?... Dar nu m-am silit s-o ascund nicicând. Toată tăria faţă de alţii, toată siguranţa faţă de mine, de la acest act de îndrăzneală purcede. Şi totuşi, în împrejurările de atunci, am avut impresia că mi s-a scos fără voie, că am făcut o mărturisire silită, că forţe superioare sufletului meu (inteligenţă, voinţă, simţire... atât...) au intervenit. Şi aceste forţe veneau nu de la interesul oamenilor, nu de la trebuinţa lor de a afla, de a petrece sau de a profita... ci de aiurea, poate de la faţa cerului atât de schimbătoare, când lăptoasă ca faianţa, când metalică, poleită cu argint curat... poate de la broderia, valurilor minuscule, sau de la jocul lor în parapetul de tablă al vasului.

Ne găsim pe punte, odihnind, pe *chaise-lonque*-uri sub un baldachin de pânză, privind peste copastie în larg.

— Oare de ce n-or fi delfini în jurul nostru?

— Ne pândeşte vreo mină, Dănicel... făcui eu cu răutate, nu atât ca să răspund elevului, cât mai ales să vatăm contemplarea lui Zătreanu.

— Dar bine, doctore.... era vorba că ne scapi de moarte? mă agrăi ironic maiorul Păscuţiu.

— Eu atâta ştiu şi atât am spus: că nu voi muri până ce...

Dar, în clipa aceea, din careu se auzi vestirea crainicei: „Când va bate gongul va fi ora...”.

Recunosc, mă zăpăcii. Sufletul meu se zbătea între ascultarea postului de radio şi privirea lui Zătreanu. Până să mă dezmeticesc, ora fusese anunţată. Era ca un făcut. În faţa lui Zătreanu să nu prind niciodată ora oficială. Ideea asta începuse să mă persecute: Nu mai era o întâmplare, o coincidenţă, ci un fapt. Şi un gând nărod mi se prinse în minte: Zătreanu era aliat cu timpul.

Prin gaura podului îşi făcu apariţia mecanicul şef, Guşăilă, un om subţire, chel, cu ochii oblici, şi parcă apariţia lui îmi veni în ajutor.

— Priviţi la Guşăilă cum iese din pântecul vaporului, ca un diavol din infern... Priviţi-l bine, căci apariţia lui o s-o vedeţi, nu o dată, nu de o sută de ori, ci mereu, mereu... la infinit...

— Ce vorbă e asta, doctore?... făcu Zătreanu.

Din nou îl adusesem pe pământ.

— Da, Zătrene, aşa e cum îţi spun... potrivit veşnicei întoarceri a lui Nietzsche. Căci noi la infinit ne vom întâlni aci, la infinit vom naviga ca acum, speriaţi, obsedaţi, halucinaţi... la infinit vom sări în aer...

— O, doctore... cine mai admite teoria lui...

— Orice spirit metodic, care duce determinismul până la ultimele lui concluzii.

În clipa aceea, orizontul se crăpă ca un pământ uscat şi prin despicătura lui apăru un fulger.

— Ai vorbit cu necaz, doctore... glumi Dănicel, iată că s-a năruit cerul pe dumneata...

Şi adevărul grăia. Pe orizont apăruseră ca din senin nori negri, umflaţi de ploaie şi de piatră. Din nou mă găsii în elementul meu.

— Mă, fraţilor, eu v-am spus că nu voi închide ochii, până ce răzbunarea mea nu va fi împlinită.

Ploaia începuse să cadă cu picuri repezi şi tari, împroşcând fiecare bulbuc, fiecare val.

— Spune-ne, doctore, necazul dumitale...

— Nu vă e frică?

— Nu... făcu Dănicel.

Întreg orizontul era acum un brâu murdar din care ţâşneau flăcările trăsnetelor. Din pântecele vasului, ieşeau mereu, mereu, draci negri. Vântul începuse să urle, marea, să se agite. Dar niciunul din tovarăşii mei nu părăsea puntea. Le trebuia parcă decorul acesta drăcesc pentru drăceasca mea povestire. Când a trecut timpul, nu ştiu. Ura mea împotriva profesorului Cosmuţ, care-mi luase catedra, gonise timpul şi adunase toate stihiile în jurul meu. Le-am povestit râvna luptei, durerea insuccesului, umilinţa ratării. Apoi am detaliat răzbunarea... fericirea mea, când destinul mi-a pus în mână duşmanul, ca pe un ghiveci cu flori pe care-l poţi trânti la pământ.

— Fraţilor, cea mai mare lucrare a vieţii mele, o lucrare care parcă nu încape în orizontul acestei lumi, a fost denunţul, meu la parchet... Îşi însuşise un laborator, comandat pentru institutul Universităţii…

Acum furtuna se înteţise. Valurile îşi aruncau spuma până aproape de punte, stropindu-ne. Dar niciunul din noi nu părăsea locul.

— A venit şi nevastă-sa şi s-a umilit ca soţie... şi eu am respins-o ca bărbat... Şi pe urmă am întâlnit-o în balamuc, nebună...

Nimeni nu clintea, deşi vaporul se înclina când pe o coastă, când pe alta.

— Şi acum îi caut fata prin bordeiele pământului... pe ea am s-o plătesc şi o s-o am...

Un tunet sună în orizont şi totuşi atât de aproape ca şi cum ar fi explodat în inimă.

— Fraţilor, gândiţi-vă că astea toate se vor repeta potrivit teoriei întoarcerii eterne, la infinit... că, la infinit, voi băga în puşcărie pe Cosmuţ... că, la infinit, voi întâlni pe nevastă-sa nebună în balamuc... şi că, la infinit, voi plăti, într-un bordel murdar, pe fie-sa...

*

Zătreanu se închina parcă în faţa nemărginirii.

Deşi noapte, îi vedeam prea bine trupul înalt, încovoiat puţin pe spate, capul ridicat, ochii ţintă spre cerul înstelat. Pentru mine, un prilej unic de iscodire. Stăteam în umbra catargului de la proră şi îi urmăream privirea dincolo de ochii lui. Şi trebuie să mărturisesc fără ruşine că acea privire mă fura. Stelele, deasupra mării, sunt cu mult mai frumoase ca cele de la munte sau din grădină. Există o feerie a cerului... şi de bună seamă, una a mării. Cerul, mantie încrustată de nestimate... Marea, mătase cu fluturaşi de aur... Sau poate şi mai mult... Cerul, tremur de ochi setoşi... şi marea, tremur de piele înfiorată. Sau poate şi mai mult încă. Cerul ce se dăruieşte; marea, trup ce primeşte...

„Când va bate gongul...”.

Atunci mă deşteptai în plină răzvrătire. Mi-era ruşine de propria-mi slăbiciune şi mi-era necaz că prin intermediul lui, ca şi altădată, mă lăsasem păcălit.

— Ce faci aici, Zătrene?... făcui eu indiferent, apropiindu-mă cu paşi domoli, ca un om ce-şi face siesta.

— Mă gândeam la cele două jumătăţi de inimă aruncate în mare...

— De cine?

— De poveste... De balada norvegiană...

El îşi întoarse spre mine chipul luminat dinăuntru în afară, ca şi cum toată feeria din sufletul lui s-ar fi proiectat pe cer şi pe mare. Nu pot să sufăr acest orgoliu al poeţilor.

— E vorba de logodna iubiţilor despărţiţi prin zidurile temniţelor, prin întinderea mărilor sau răutatea oamenilor… şi care reuşesc totuşi să-şi schimbe jumătăţile de inimă în loc de inele...

Râsei zgomotos ca să subliniez naivitatea lui, de fapt ca să stric vraja clipei.

— Poate şi dumneata ai o inimă dublă...

— De ce nu?

Urăsc naivitatea la un om matur – o cred făţarnică – şi totuşi glasul lui Zătreanu, cu toată duioşenia ce se desprindea din el, nu minţea... mă ducea pe cărarea dintre adevăr şi fantezie, serios, cu bună-credinţă, ca vorba unui astronom care, în faţa boltei înstelate, emite o ipoteză ce pentru mine, laic, este o copilărie.

— Văd eu, prietene, c-ai să ajungi nemuritor.

— În lumea asta, nu... în cealaltă, da...

Nici de îndumnezeiţii ăştia mistici nu fac cine ştie ce caz. Şi la ei aceeaşi făţărnicie. Dar nici acum nu putui riposta după pofta inimii mele.

— Eşti tânăr, Zătrene, eşti prea tânăr. Şi eşti poet... prea poet. Să mai vorbim peste vreo cincisprezece ani...

— O, doctore, cum vorbeşti... Dar zilele mele sunt numărate. Ce spun zilele? ceasurile, clipele...

Numaidecât îmi făcui o socoteală: chipul lui frumos sfârtecat de peşti şi de crabi, iar mândrul lui trup supus unei lente putreziciuni... apoi craniul gol, la fel cu toate cele din colecţiile muzeelor de anatomie, bătut, alungat de valurile mării şi înfipt ca într-un par în scheletul toracelui. În care, nu ştiu pentru ce, vedeam inima vie pulsând.

— Şi ce-ţi dă această siguranţă a morţii?

El tăcu puţin. Se vedea că se luptă cu sine, apoi îşi descărcă sufletul:

— Păcătuieşti, doctore, păcătuieşti contra conştiinţei dumitale, menţinându-te pe o teorie atât de falsă ca cea expusă acum câteva zile.

— E teoria lui Nietzsche adaptată de mine, în interesul meu propriu...

El nu-mi dete răgaz să-l contrazic.

— Doctore, nicio demonstraţie matematică n-ar putea dovedi credinţa mea... şi totuşi aşa e... mi-o mărturiseşte acel presentiment al morţii, care nu se înşală nicicând.

— Eşti amorezat, Zătrene...

— Iubesc, doctore.

— E totuna.

— Nu... E o mare diferenţă...

Din nou pauză. Trebuia să mă ţin tare. Vocea lui în care nu puteam dibui nicio urmă de înşelătorie, ochii lui atât de curaţi în faţa siguranţei morţii, recunosc că-mi turburau scepticismul cu care voiam să colorez atât oamenii, cât şi întâmplările.

O lumină de linişte şi de pace se lăsase în jurul nostru, o lumină desprinsă parcă din ghearele soarelui, şi din trupul zilei, o lumină de Vinere Mare. Orizontul tremura pe mătăniile valurilor şi un clopot începuse să sune parcă peste câmpie, clopotul din satul meu.

— Ascultă, doctore...

Mă deşteptai furios pe mine. Mă lăsasem dus prosteşte. Dar acum aveam să-mi prind gândul ca o caracatiţă de vorba lui şi să n-o slăbesc.

— Ascultă, doctore... am fost şi eu sceptic că şi dumneata... şi eu am fost necredincios ca şi dumneata... şi eu am fost robit simţurilor ca şi dumneata... Iubirea, mult timp, era totuna cu aventura. Repede, indiferent şi trecător,... asta-mi era deviza. N-am crezut în femeie...

— Nici să nu crezi... am răspuns, devenind din nou stăpân pe puterea de judecată.

— Dar când am întâlnit-o...

— Ştiu... E atât de bună şi de nevinovată...

— Nu. Era o Marie Magdalenă...

— Iar dumneata un...

— Nu glumi, doctore... Destinul, căci numai de destin e vorba, ne-a adunat: unul, de la un capăt al ţării, celălalt, de la alt capăt...

— Şi v-aţi iubit... ştiu... *le coup de foudre*...

— Mai întâi ne-am plăcut şi pe urmă ne-am iubit.

— Ştiu... cum nu se mai iubesc decât turturelele.

— Nu... Cum nu se iubesc decât aleşii, predestinaţii. Fiecare întâlnire era un prilej...

— De fericire.

— Nu. De înălţare...

— Şi acum?

— Suntem aproape în pragul morţii... trebuie să fim. Nu se poate dura pe pământ o fericire atât de mare. E prea mic pământul, e prea scurtă viaţa pentru fericire. După atâta iubire, urmează, fatal, moartea... o cere însăşi fericirea. Urmează veşnicia, viaţa cealaltă, care e numai iubire...

Şi privind parcă dintr-o dată bolta înstelată şi marea sclipitoare:

— Vreau moartea, doctore... o invoc de la cer, chipul veşniciei, şi de la mare, niciodată trădătoare...

Găsii prilejul de a deveni rău.

— Şi dacă dumneata mori şi ea nu?...

El rămase cu ochii pironiţi asupră-mi.

— Cu neputinţă... în aceeaşi clipă amândoi... Înţelegi? În aceeaşi clipă amândoi trebuie să murim...

— A fost o convenţie?

— Nu. Totdeauna, ne-am ferit de convenţional... dar e un consemn al destinului.

— Şi dacă ea totuşi nu ascultă de consemn?

El rămase gânditor.

— Atunci, ea va fi cea pedepsită...

Şi dintr-o dată deveni exuberant:

— Cu neputinţă, doctore... Vezi dumneata, veşnicia ne aşteaptă dincolo... şi fiindcă e o veşnicie de iubire, cel ce pierde doar o clipă din ea va fi de-a pururi păgubit. Şi ce pedeapsă mai grea, doctore, decât pierderea unei clipe de iubire...

— Asta nu-i o siguranţă.

— Ei bine, eu o am... Ţi-am vorbit de balada celor două jumătăţi de inimă. Când doi iubiţi se logodesc, îşi schimbă jumătăţile de inimă... Aşa se face că rămânând aceeaşi fiinţă, devine şi cealaltă...

— Poveste.

— Poveste?... Ce-i aia poveste?... Doctore, cum greşeşti dumneata. Determinismul ştiinţific, în care am crezut şi eu, e o simplă numărătoare de zile şi de ani. Dar timpul se măsoară, uite pe cer, cu ani de lumină... De ce această poveste să nu ni se fi întâmplat chiar nouă?...

— Atenţiune...

Era Radio-România care se auzea prin uşa careulu.

— Tăcere... făcu Zătreanu închizând ochii.

— Ce e?... Ce e?...

— Acum am întâlnire cu ea…

O clipă rămăsei buimac. El intrase în extaz. Cu ochii închişi, nu mai vedea, nu mai auzea nimic.

— „Când va bate gongul, va fi ora...”

Dar nu putui auzi mai departe, de răul unui gând infam. Fără să-l întreb, fără să mă gândesc la datoria secretului profesional, fără să iau seama la propria mea prostie, profitând de uitarea în care căzuse, îi alunecai tiptil-tiptil... hoţeşte, mâna pe sub haina deschisă, până în dreptul inimii. Jur că n-am fost pradă unei iluzii... jur, ca la tribunal, pe onoare şi conştiinţă, că la fiecare pulsaţie, inima lui lovea cu două bătăi, ca şi cum ar fi avut două vârfuri.

*

Oare să fi fost adevărat? Nu cred decât în simţurile mele, ele nu mă mint... altfel tot sistemul meu filosofic, întemeiat numai pe concret, măsurat şi determinat, s-ar nărui şi o dată cu el toată tăria, tot rostul meu de a fiinţa. Or, pulpa degetului arătător păstra net amintirea celor două vârfuri de inimă.

Dar pe vapor se petreceau şi alte minunăţii. De pildă, cu neputinţă să prind ora oficială, transmisă cu atâta statornică credinţă de bunul Radio-România, de câte ori lângă mine se găsea Zătreanu. Şi alta... de câte ori porneam să explic sau să justific ura împotrivă lui Cosmuţ, marea însăşi parcă-mi sărea într-ajutor cu isonul ei tumultuos. Începea să se agite, să se înfurie, să se răzvrătească. Oare căpătasem putere de magician, eu, scepticul, necredinciosul, partizanul exclusivist al materialismului absolut?...

— Doctore, se anunţă clipa cea mare... Trebuie să-ţi vii în fire, să te pocăieşti...

Era Zătreanu. De data asta, eu priveam în largul mării peste parapeţi; de data asta, eu o întrebam prosteşte, ca pe o fiinţă vie, dacă îmi este aliată sau duşmană... Dar apariţia lui Zătreanu, cu vorba lui blajină şi acea siguranţă aproape mistică, mă scoase din fire. Ce se petrecea oare în creierul meu sănătos? Ce perspective mă aşteptau, lăsându-mă pradă propriilor mele halucinaţiuni... sau şi mai prost, visurilor unui poet?...

— Ascultă, Zătrene, eu sunt sigur că nu voi pieri... îi răspunsei eu cu necaz îndesat. Căci, va să mă realizez aici pe pământ, nu în altă viaţă, chiar dacă acea viaţă e veşnică...

Dar vorbeam parcă în virtutea celor ştiute mai înainte. Acum, mintea mea îşi pierduse rânduiala. Fiindcă îl uram prea tare, fiindcă îl uram ca pe o piedică răsturnată în calea mea.

Departe, în zare, apăruse un stol alb de păsări, un semn de pace, de fericire, născut parcă din împreunarea mării cu cerul, un ison imaculat vorbei lui Zătreanu. Şi în aerul irizat, alte imagini şi mai albe şi mai luminoase: ţinte de argint în brâul orizontului, aerul tremurător ca un frunziş de plopi sidefii şi pe boltă, umbre albe ca ale unor aripi de heruvimi.

Cu o mare opinteală a sufletului mă dezmeticii. Doar eram un ins

înarmat. Scepticismul taie ca un scalpel şi destramă ca o lanţetă. Căci tovarăşul meu minţea. Există o farsă a iubirii integrale, un sistem comod al superiorităţii fără nicio sforţare şi o comportare totdeauna profitabilă, cea a moralei din vârful buzelor. Gândurile astea umpleau toată făptura mea de o bucurie nestăpânită.

— De altfel, mă îndoiesc de sinceritatea dumitale.

El, aproape involuntar, îmi prinse mâna.

— Pune aici, pe inima mea...

Eu rânjii satisfăcut.

— Ştiu... Îţi cunosc beteşugul. Ţi l-am dibuit într-un moment de transă. Ai două inimi contopite în inima dumitale... dar nu e ce crezi... nu sunt inimile din poveste...

— ?...

Printr-o sforţare extraordinară a minţii mele, repezită tocmai în primii ani de facultate, îmi amintii de procesul ciudat de dezvoltare a inimii în viaţa embrionară.

— Ai un viciu de dezvoltare... Ţine minte de la mine... inima provine din doi muguri...

Şi continuând să rânjesc mai mult în suflet decât pe chip:

— Ai rămas ca în pântecele mamei... redus doar la valori embrionare...

Dar minţeam cu înverşunare, căci frumuseţea lui Zătreanu se întemeia mai cu seamă pe putere şi bărbăţie. Acum i-o prindeam în întregime: avea ceva din puritatea statuilor greceşti. Prin gesturi, atitudine şi mişcări, îmi amintea de Discobol. Chipul lui era atât de alb ca şi cum nici soarele, nici ploaia, nici vântul nu l-ar fi atins vreodată. Părul blond, ondulat, cădea pe o frunte largă, uşor boltită, minunat de curată, fără niciun creţ, fără niciun gheb osos, plutind parcă pe arcurile sprâncenelor. Nasul era drept, puţin adâncit la rădăcină şi ochii de culoarea orizontului, când azurii ca cerul, când verzi ca marea liniştită.

— Doctore, ne aşteaptă veşnicia poate... Cum te prezinţi în felul acesta la porţile ei?

— Nu, nu... ţipai eu şi în patima mea simţeam din ce în ce deznădejdea luptei. Mă aşteaptă porţile bordeielor...

— Doctore...

— Fiindcă n-am terminat povestea mea... Pe fata duşmanului meu va s-o găsesc într-un bordel. Tatăl în puşcărie, mama la casa de nebuni... şi ea în bordel... De aceea la fiecare escală cobor şi mă afund în toate cartierele imunde... Nu e aici vreo fată cu numele de Angela Cosmuţ?...

Şi râzând ca într-o excitare frenetică:

— Angela Cosmuţ, prostituată... Ascultă, ce fericire... O voi căuta peste tot în această viaţă... şi o voi căuta mereu-mereu, de-a lungul veacurilor, în nesfârşita rostogolire a timpurilor, potrivit întoarcerii eterne.

Dar atunci glasul mi se înecă în gât, căci parcă mi-ar fi dat cineva un brânci, aşa mă repezii asupra lui Zătreanu. Şi el, cum sta aplecat peste balustradă, se încovoaie deodată mai-mai să cadă în mare. Văzui gabia de la catargul din prora venind către noi ca şi cum ar fi fost trasă cu otgoanele.

— În lături... ţipai.

Şi abia atunci îmi aminti că vaporul oscila de la pupă la prora, ca şi cum ne-am fi dat în bărcile de la Moşi. Avui timpul să văd puntea de comandă coborând încet, apoi imaginile deveniră tot mai întunecate, tot mai confuze. Bubuituri ca de tun zguduiau când babordul, când tribordul. Ţipete de oameni, comenzi, strigăte de ajutor, apoi o explozie înfundată în cazane şi deodată piesele comandorului Centea, aruncate ca nişte jucării în aer... şi din nou ţipete, înjurături, blesteme. Eu nu mi le puteam nota, fiindcă eram pe urma lui Zătreanu. Îmi dădeam seama că era ultima clipă şi nu voiam s-o pierd. Cum am ajuns în apă, n-am ştiut niciodată, căci o puternică lovitură în cap mi-a întunecat vederea tocmai când vaporul s-a frânt în două ca o felie de dovleac. Dar imediat l-am regăsit. Sunt un bun înotător, atunci însă mă mişcăm agale, tot pe urma lui. Pe dinaintea mea am văzut pe comandorul Centea înotând cu o mână, iar cu cealaltă ţinând, ca pe un copil ce trebuia salvat, cutia cu secretele de fabricare; apoi pe aspirantul Dănicel lovind apa cu pumnul strâns pe lacătul de-acasă. Văd pe ceilalţi toţi. Dar eu mă depărtez de ei, mereu pe urma lui Zătreanu. Din nou o lovitură în ceafă. Parcă-i o lopată, parcă-i o mână de om... nu mă interesează. Mă interesează clipa, e o clipă unică. Mă găsesc la un hotar. De o parte e noaptea îngheţată a mării; de cealaltă, un ţinut care nu mai are nimic pământesc. De o parte, în mare, ard stelele cerului, dincolo sunt numai lumini! În jurul meu bat toate vijeliile; în jurul lui Zătreanu e numai un spirit pur. Da, mă găsesc la un hotar. Hotarul visului, al basmului sau al poeziei. Simt că devin copil, că povestea devine realitate şi că un pas mai mult m-ar face solidar cu însăşi veşnicia. În jurul meu se rup lanţuri, se surpă ziduri de fier, se smulg temelii adâncite în fund de mare. Mă găsesc la un hotar.

Dincolo de sticla opacă a pupilei mele, clipa s-a scurs, noaptea vremelnică a trecut, o zi nouă se arată. Da, mă găsesc la un hotar, la hotarul dintre apele potopului şi lumina curcubeului. De o parte e speranţa; de cealaltă frumuseţea... de o parte e dorinţa; de cealaltă, bucuria... cu o ureche aud gemetele învinşilor; cu cealaltă, cântecul îngerilor.

Atunci, prin faţa mea1, cu iuţeală de bolid a trecut, tăind suveică valurile mării, o arătare ciudată. Vederea căpătă în acea clipă putere de microscop. N-a fost nici stea căzătoare, nici torpilă, nici făptură marină, nici banc de corali desprins. Era un ghem de carne vie, care pulsa ritmic şi solid, un organ viu, era o jumătate de inimă. Imediat mi-am amintit de baladă norvegiană, de discuţia noastră, de Cosmuţ... şi asta m-a trezit la realitate. Cu sforţare supraomenească, ca şi cum aş fi ridicat un vapor în spate, mi-am reamintit de datorie. Eram salvat. Salvat prin propria mea voinţă. Numaidecât marea a început să se agite. Ea – jur – mi-a pus în braţe, acolo în fund, un colac de salvare păstrat parcă înadins pentru mine. Şi pe măsură ce mă ridicam către suprafaţă, auzeam tot mai departe, tot mai departe, glasul lui Zătreanu, glasul lui în afară de timp şi de spaţiu strigând:

— Iubito... iubito... iubito...

*

Sfârşitul acestei întâmplări a fost şi mai ciudat, dacă într-adevăr se

poate vorbi de un sfârşit. Bineînţeles şi atunci, ca şi în alte dăţi, mi-am dat silinţa să mă ţin strâns numai de dreapta socoteală şi de buna chibzuinţă, totuşi pricini nedesluşite încă mi-au înşelat isteţimea şi şi-au bătut joc în felurimi de chipuri de ale mele orânduieli.

O chema Alina...

Am recunoscut-o îndată ce şi-a făcut apariţia în holul sanatoriului din Constanţa, unde-mi făceam convalescenţa. Am cunoscut-o după ochii ei alungiţi ca sâmburele de prună, de culoarea orizontului, când azurii ca cerul, când verzi ca mărea liniştită... am recunoscut-o după acea frunte uşor boltită, minunat de curată, fără niciun creţ, fără niciun gheb osos, plutind parcă pe arcurile sprâncenelor... Am recunoscut-o după nasul drept, puţin adâncit la rădăcină şi după buzele pline. Şi fiindcă avea o manta ca un himation[6] grecesc şi în cap părul blond ca o cască de aur, nu ştiu de ce am avut impresia Afroditei, cea născută din spuma mării.

Înfăţişarea aceasta grecească o cunoşteam. Era chipul lui Zătreanu, tradus femenin. Şi din nou îmi amintii de ciudata lor logodnă, de jumătăţile de inimă schimbate, de... Dar mersul amintirii se opri în minte, căci spiritul meu de observaţie, neîndurătorul meu aliat şi duşman, îmi descoperi, sub pleoape, o umbră ce scobora spre bărbie în văl întunecat.

— E doliul ei... poartă un doliu pe viaţă...

Dar în clipa aceea, aparatul de radio anunţă: „Când va bate gongul, va fi ora paisprezece...”.

*

Vizita amantei lui Zătreanu îmi măgulise vanitatea şi îmi cinstise orgoliul. Fără îndoială avea de gând să vorbească tuturor ofiţerilor scăpaţi din naufragiu, dar pentru primele informaţiuni mă alesese pe mine, după o serioasă chibzuire. Voia să afle?... Ce? Orişice... De pildă, plimbările lui singuratice pe bordul vaporului, contemplarea stelelor, vorbele schimbate, gândurile dibuite şi chiar gesturile lui din urmă, poate şi alte amănunte fără nicio însemnătate pentru alţii: ascultarea veştilor, bătăile gongului...

A doua oară am întâlnit-o pe digul de la Constanţa. Venea înspre mine, venea încet, fără să mă vadă, venea atât de încet şi părea atât de imaterială, ca şi cum chiar atunci ar fi scoborât din rama cerului, prin nişte trepte aeriene. Spre norocul meu, din când în când mişca braţul spre mare, dând parcă de mâncare peştilor, altfel m-aş fi lăsat prins, ca şi pe vapor, de farmecul aparenţelor. Imediat începui să judec pe cei doi amanţi, cu răutate.

— Mincinoşilor... era parcă vorba să pieriţi amândoi în aceeaşi clipă?...

Ea se apropia. Acum îi distingeam trupul deşirat ca al statuilor greceşti, cu picioarele lungi şi sânii mici. Trup spiritualizat parcă. Îi înţelegeam şi gestul de ofrandă. Arunca flori în mare.

— Flori pe mormântul lui... îmi zisei cu răutate.

Şi atunci aceste sentimente reţinute se rezolviră în patima mea iscoditoare de a afla, de a cerceta. Ce dar avea femeia aceasta de-şi

---

6 Mantie grecească amplă care se purta prinsă cu o agrafă pe piept sau pe umăr.

putuse ridica amantul deasupra iubirilor obişnuite, a iubirilor care nu te poartă prin cerul înstelat şi prin valurile înspumate, a iubirilor care nu te duc în pragul nebuniei, a iubirii ce se uită îndată ce mâinile s-au desprins, privirile s-au întors şi inimile şi-au reluat bătăile lor fireşti?

Mă apropiai de ea şi cerui voie s-o însoţesc. Ea primi bucuros. Ştiam cum să procedez: el, şi numai el. Frumuseţea lui, arta lui, nobleţea lui... Dar mă ferii să-i pomenesc de gândurile lui din urmă, despre siguranţa sfârşitului, de marea încercare şi de a doua viaţă în veşnicie. Deodată ea se opri. Ne găseam în oraş după mai multe ore de hoinăreală. Prin ferestrele deschise auzirăm semnalul postului Radio-România: „Când va bate gongul...” Ea închise ochii şi rămase nemişcată.

— Aceeaşi patimă ca şi la el... gândii eu.

Dar nu era aceeaşi, căci un suspin i se sparse în gât şi în ochi; iar auzul meu, în timp ce ea hohotea, putea nota precis:

„Atenţiune.:. A fost ora 13 şi 48 de minute...”.

*

Peste noapte am luat o hotărâre definitivă. Alina trebuia să-mi devină amantă. O iubeam? Nu... Nici măcar n-o doream. Dar posesiunea unei femei are şi alte temeiuri: vanitatea, curiozitatea... iar la mine, mereu acea trebuinţă neistovită de a cerceta, de a afla. Şi când îmi pun în cap un gând, pentru izbutirea lui nu cunosc piedică. Cinstea se împacă perfect cu lipsa de scrupul.

*

Cerul era un uragan de stele... Mă deşteptai surâzând de propria-mi nerozie. Oare, fiindcă o aşteptam? Ce prostie! Cerul era nemişcat, fixat în constelaţii ca-n nişte lanţuri.

Ah, din nou aceeaşi greşeală a închipuirii!... Cu siguranţă că venea, dar pentru asta nu înseamnă că trebuia să procedez ca Zătreanu. Trebuia să găsesc mai întâi adevărul adevărat între sutele şi miile de chipuri ale adevărului prefăcut. Deci, răbdare şi neistovită priveghere – virtuţi care totdeauna mi-au dat tăria. Aveam să-mi urmăresc planul precis, amănunţit şi bine chibzuit ca într-o lucrare ştiinţifică, cu atât mai mult cu cât anumite semne îmi anunţau o slăbire a vigoarei mele raţionale şi o cedare pe panta iluziilor.

Trei zile n-o văzusem. Înadins, ca s-o intrig, ca să mă caute, ca să mă dorească. Nu plecase din Constanţa, cum s-ar fi cuvenit. Doar scăpaseră din naufragiu şi comandorul Centea şi maiorul Păscuţiu şi elevul Dănicel. Adevărat, Zătreanu nicicând nu privise, împreună cu ei, la cărările zodiacului şi la drumul lunii...

Sosirea ei în cazino m-a găsit cu privirea pe cer. Atunci, ca o pedeapsă împotriva propriei mele slăbiciuni, mă hotărâi să devin banal şi mediocru. Plaja era minunată, marea avea virtuţile băilor emoliente, îţi mângâia muşchii şi-ţi întărea nervii, mai ales ochiul de mare de lângă Tuzla, strâns aproape ca o lagună şi străjuit de zidurile falezei, loc cunoscut doar de puţini amatori. Ea ascultă răbdătoare povestirea mea, primi şi invitaţia pentru a doua zi şi deodată frânse, brusc, vorba:

— Doctore, nu te miră faptul că n-am plecat încă?

Răspunsei cu o mutră nevinovată:

— Ai nevoie de odihnă, scumpă prietenă... şi marea...

— Nu, nu... Vreau să-mi povesteşti despre el... am impresia că nu ştiu tot....

În sufletul meu se răsuci, ca o frigare, necazul. Din nou el.

— Cred că-mi ascunzi ceva.

Încă o dată, justeţea intuiţiei femeieşti.

— Care au fost ultimele lui cuvinte? Spuneai c-ai stat lângă el în clipa înecului...

— Aşa e... vorbeam cu el. Cu el m-am scufundat. Laolaltă am înotat până ce m-a pălit, nu ştiu ce, în cap... vreun rest de epavă sau pumnul salvator...

— Şi care au fost ultimele lui cuvinte?

Eram în greu impas. N-am scrupule, e adevărat, dar mă tem de minciună nudă, de minciună neîngrădită. Are o tonalitate care te descoperă.

— Ultimele lui cuvinte?

Eu o cotii cu abilitate.

— Ca să răspund la întrebare, aş vrea să ştiu ce făceai dumneata în acea clipă. Cred c-ai reperat-o în timp, după informaţiile din ziare...

O văzui turburată.

— Vorbeşte, te rog... vreau să ştiu dacă pot...

— În clipa aceea mă găseam la o cărturăreasă... irumpse ea.

— La cărturăreasă?... făcui în batjocură.

După această sforţare, privirea ei se întări.

— E ciudat, nu-i aşa?... ca o intelectuală ca mine, doctor în filosofie de la Sorbona, să se ducă la cărturăreasă... Dar altcum n-aş fi femeie şi amantă...

Cinstea mărturisirii ei îmi prefăcu în pulbere planul. Mă simţeam neputincios să aduc vorba pe drumul propus. În acest impas, mă pusei la adăpostul unei tăceri grave, impunătoare, sibilice. Tăcerea e un admirabil mijloc de a-ţi reface socotelile. Ea nu observă nimic.

— Doctore, eu am o mare datorie...

— De bună seamă... Frumuseţea dumitale ţi-o arată...

Femeia îşi continuă ideea:

— Am o mare datorie... să trăiesc pentru el. Să ţin doliu pentru el... şi să-i duc gloria măi departe.

— Care glorie?... mă îndârjii eu. Gloria unui volum de poezii?

Ea clătină din cap.

— Altă glorie... Gloria care nu e trecătoare, gloria nepieritoare... gloria pe care o vor povesti, din secole în secole, apele mării şi stelele cerului...

Căzuse în patima poeziei. Eram deci în largul meu.

— Vezi, doctore... timpul şi spaţiul nu există...

— Ne întoarcem la Kant...

— Fiindcă doi oameni, despărţiţi prin zidurile închisorii, apele mării, sau răutatea oamenilor, se pot întâlni zilnic...

— Ştiu... de câte ori bate gongul...

— Da.

Alina continua să privească cerul. Însă în ochii ei nu mai recunoşteam privirea lui. Semn bun. Zeflemeaua şi bagatela s-au dovedit totdeauna admirabile mijloace de a reduce pe extatici la loc, în ogorul simţurilor.

— Bunicii noştri se strigau prin tulnice... părinţii, prin telefon... iar noi, prin telegrafie fără fir... Iată, râsei eu, cum dispare timpul. Cu acelaşi sistem dispare şi spaţiul: căruţă, tren, avion...

Surâse de glumă mea şi surâsul arunca praf fin, parcă de cretă, în umbra ochilor. Prea bine. Iată că şi doliul ei, celebrul doliu pe viaţă, se destrăma. Dar limpezimea ochilor nu dură mult. O umbră lăsată din cer îi acoperi faţa cu un crep. În minte îmi încolţi un gând nărod: cerul, aliatul ei... Ridicai privirea, văzui luna tăiată pe din două de un nor, ca de un cuţit.

— Doctore, ai dreptate. Tot mai mult îmi întăresc convingerea că minunile tehnicei moderne, cu care atât ne fălim, reprezintă numai o palidă imagine a ştiinţei viitoare. Închipuieşte-ţi o omenire stăpână a tuturor undelor universului... Gândeşte-te la nişte istorici care nu vor răsfoi paginile mincinoase ale cărţilor... ei vor vedea şi auzi de-a dreptul trecutul nostru în stele...

— Astrologi...

— Indiferent de nume... Ei vor cunoaşte toate lungimile de undă care transmit, din lumină în lumină, atâta vreme cât va dura universul, fiecare din faptele, gândurile şi simţirile noastre... Atunci va fi judecată veşnică, atunci vom deveni nemuritori, căci întreg universul este o imensă cutie de rezonanţă, în care nimic nu se pierde... şi fiecare din noi vom fi proiectaţi vii, cu toate faptele noastre cele mai ascunse, până va exista pe pământ un ochi care să vadă şi o ureche care să audă...

Era transfigurată. Chipul şi vorbirea ei transfigurau parcă şi cerul chiar. Tăria nu mai era un pustiu cu nisipul în flăcări, nebuloasele nu se azvârleau nebuneşte în infinit, spiralele incandescente nu se fragmentau în lumi cu rosturi absurde, ci totul vibra, totul trăia, totul se încheia în aceeaşi solidaritate, slujind de-a pururi omul.

— Atunci se va scrie o altă istorie... nu a războaielor, ci istoria marilor iubiri... Nu eroii urii vor conta pentru umanitate, ci apostolii iubirii...

Aş fi vrut s-o judec aspru, potrivit sistemului meu cinic, dar nu izbutisem.

— De aceea am vrut să trăiesc... Va să desăvârşesc pentru istoria timpurilor viitoare dovada unei adevărate iubiri... doliul pe viaţă...

În clipa aceea se auzi semnalul de la radio. Ea închise ochii. Când îi deschise erau înlăcrimaţi.

— N-a venit.

Şi în continuare, aparatul anunţă:

„A fost ora 23 şi 35 de minute...”.

*

Ajunsei acasă în plină noapte, după o lungă plimbare pe malul mării. Pe masă, o scrisoare:

„Unui fenomen ciudat datorez această scrisoare grăbită. Odată acasă, i-am privit ca de obicei fotografia, fotografia care nu mai are niciun secret, nicio taină pentru mine, ba dimpotrivă, care mă stăpâneşte şi mă defineşte. Conturul chipului său îl ţine strâns pe al meu, ca şi graniţa unei hărţi care stăpâneşte o ţară întreagă.

Şi totuşi, într-o clipă pe care n-am putut-o reţine, atât a fost lipsită de precizia timpului, fotografia mi-a fugit din ochi. Ăsta-i adevărul: a fugit... Contururile s-au depărtat parcă până în orizont şi conţinutul s-a afundat în beznă.

Oare nu-i o pedeapsă?

Oare, în luptă-mi împotriva urgiei timpului n-a fost o trădare şi în gloria veşnică, o simplă iubire de mine?..."

Răspunsei imediat:

„În toată acţiunea dumitale nu găsesc decât vanitate. Vanitate şi în doliul pe viaţă... vanitate şi în bravarea timpului... vanitate şi în gloria universală...

Vrei să cunoşti adevărul neschimonosit de nicio părere? Vrei să dobândeşti adevărata nemurire? Atunci gândeşte-te la veşnica întoarcere şi trăieşte-ţi viaţa numai în voluptate, de care să ai parte mereu, în toate vieţile ce se vor repeta la infinit, identice, clipă de clipă, cu cea de azi."

*

Venind la plajă, la locul întâlnirii, îmi îmboldeam curajul din toată puterea sufletului. Trebuia să fie a mea nu numai din dorinţă, dar chiar dintr-un scop de terapie sufletească... Mai cu seamă din acest scop. Altcum cine ştie dacă nu mă lăsam dus ca Zătreanu. Raţiunea, când nu e bine strunită, imediat cade alături, iar nebunia aşa începe, prin concesiuni făcute raţiunii.

Alina mă aştepta. Poate că odihnea, poate că gândea, poate visa, dar m-aştepta trântită pe covorul de nisip, între stâncile falezei şi valurile mării, cu capul în mâini, cu privirea în depărtare. Cât era de frumos modelat trupul ei în costumul de baie, sub linia dură şi elastică, întinsă de la ceafă la gleznă şi atât de alb ca şi cum atunci pentru întâia dată îl arăta soarelui şi vântului mării. Acum aveam un obiectiv precis. Acest trup. El avea să mă ţină în cătuşele simţurilor. Mă aşezai pe nisip, alături de ea, hotărât să procedez bărbăteşte.

— Doctore, aş dori să continuăm convorbirea noastră de ieri...

Răspunsei brutal, fixându-i glezna, de la care se ridica o pulpă subţire dar plină şi încordată, ca un gât de şarpe vrăjit.

— E inutil, fiindcă planurile dumitale se întemeiază pe o iluzie, pe un fapt neadevărat.

De data asta, privirea i se turbură. Eu continuai cercetarea. Avea şolduri mari, cuprinzătoare, o talie strânsă, şi un piept cu sânii tari şi mai revărsaţi decât aş fi crezut.

— Care ar fi trebuit să fie datoria mea?... Întreb nu pe prieten, ci pe omul datoriei...

Vorba ei îmi aminti pe fata lui Cosmuţ. De ea era legată datoria mea.

În clipa aceea marea începu să se agite. Ca să gonesc gândul străin, continuai să învăluiesc cu o privire tare, cu o privire plecată parcă, din dinţi, gâtul ei rotund şi miraculos.

— Care ar fi datoria mea, doctore?

— Fiecare avem, în primul rând, o datorie faţă de noi înşine…

Soarele ardea cu putere, dar marea se întunecase. Se întunecase parcă din frământări submarine.

— Dumneata ai o datorie faţă de frumuseţea asta… faţă de trupul ăsta minunat.

Ea devenise gânditoare. Planul meu se înfăptuia parcă mai uşor decât aş fi crezut.

— La o parte cu fantomele… la o parte cu strigoii.

O pală de vânt, plecată din inima soarelui, înteţi în jurul nostru un vârtej de nisip şi apă. Lumina începuse să piară, marea să devină tot mai furioasă, dar eu nu luam seama.

— Pentru ce te laşi sedusă de vanitate?

Ea se strânse într-o mască de nisip.

— Vanitate e să mori o dată cu iubitul…, vanitate e să-i duci memoria mai departe de-a lungul secolelor.

— Cum, doctore, dumneata nu crezi în posibilitatea veşniciei?

— Ba cred… Cred mai mult decât dumneata care, din lipsă de curaj, aduci veşnicia la simţurile şi sufletele ipotetic evoluate ale celor ce vor veni după noi… cred mai mult decât Zătreanu, care bănuia o veşnicie de iubire transcendentă…

— Vezi?

Mă apropiai de ea. Simţeam, în pâcla rece a uraganului ce se anunţa, tremurul fierbinte al unui trup gata să cedeze.

— Cred în veşnicia clipei… cred în bucuria clipei. Cred că tocmai noi doi ne vom iubi acum, această clipă se va repeta mereu, mereu, la infinit…

— Atunci şi ura…

Vorba ei sau mugetul mării – nu ştiu bine – îmi scoase la iveală din nou pe fata lui Cosmuţ. Eram însă prea îndârjit ca să nu mă las prins.

— Ura dă şi ea clipe tot atât de voluptuoase… Iată, urăsc o femeie, pe cât te iubesc pe dumneata… şi vreau s-o am din răzbunare, după cum pe dumneata din dorinţă…

Ea încetase parcă să se apere. Vedeam cum se zbate în suflet, vedeam cum puterile îi slăbesc tot mai mult! Este o clipă unică, când femeia se simte fără niciun ajutor. Cu mine erau toate puterile pământului. Întunericul care se scobora tot mai afund, marea care ne împroşca întruna cu valuri tari şi vântul care ne biciuia cu plesnete de oţel. Vigoarea mea de mascul se întărâtase de ură şi dorinţă. De partea mea erau toate stihiile… Era o luptă a cărnii împotriva spiritului, a realităţii împotriva poeziei, a mea împotriva lui Zătreanu. Era clipa aşteptată, clipa marei răfuieli. Doar mâna să fi întins…

— Care au fost ultimele lui vorbe?… făcu ea într-o mişcare de sforţare maximă.

Eu rânjii de la înălţimea puterii mele de vrăjitor dezlănţuitor de stihii.

— Ultimele lui vorbe?… Ultimele lui vorbe?…

Gâfâia, parcă s-ar fi întors la ţărm dintr-o uriaşă luptă cu marea. Mai avusei îndrăzneala să arunc o ultimă sfidare lui Zătreanu.

— Ultimele lui cuvinte?...

O simţeam aninată de această întrebare, ca un înecat de o mlădiţă..

— Ultimele lui cuvinte?... repetai eu în batjocură. Ascultă atunci, femeie slabă, ele au fost cele fireşti: ajutor, ajutor...

Dar în clipa aceea un val mare, tare ca o piatră, mă lovi drept în frunte. Puternică lovitură... căci mi-a trebuit timp să-mi limpezesc privirea. Parcă nu mă dezmeticisem încă şi deodată văzui pe nisipul mării, între mine şi ea, acea ciudată arătare, acel ghem de carne vie, care pulsa ritmic şi solid. De data asta aveam dovada sigură, fără putinţă de greşeală. Îi vedeam pulsaţiile, auzeam bătăile... Era un crâmpei de adevărat organ anatomic, scos parcă atunci din trup. Era o jumătate de inimă...

Îndârjit de necaz şi de uimire, am dat să înşfac blestematul mădular şi să-l strâng până ce ultimele pulsaţiuni vor înceta. Dar mâna ei îmi luase înainte.

— Te-a trădat... ţipai eu zăpăcit, te-a trădat... Ultimele lui cuvinte au fost: ajutor, ajutor…

— Minţi... minţi... eşti un mincinos...

Şi deodată o văzui aruncându-se în mare. Fără să mă gândesc, sării după ea. Sunt un bun înotător, dar ea căpătase puteri de ondină. Parcă o văd cu jumătate de inimă în mână. În mâna întinsă ca pentru o ofrandă, despicând valurile, săgeată. De câte ori credeam că o ajung, un val mare îmi tăia drumul. Marea îmi devenise vrăjmaşă. Drumul ei era luminat de toate stelele cerului; în jurul meu, întunericul furtunii. Şi vântul îmi devenise duşman. Şi totuşi aveam forţă îndestulătoare să înving. Înotam de zor pe urma ei. Ajunsesem parcă la un ţinut cunoscut. Parcă mai fusesem cândva. Da, da... la înecul lui Zătreanu. Mă găseam acum, ca şi atunci, la un hotar. Hotarul visului, basmului sau poeziei. Devenisem copil şi un pas mai mult m-ar fi făcut solidar cu veşnicia. În jurul meu se rupeau lanţuri, se surpau ziduri, se smulgeau temelii adâncite în fund de mare. Da... Mă găseam la un hotar. Atunci mă păli după ceafă o lovitură şi în acelaşi timp şi un gând: fata lui Cosmuţ. Gândul, ultimul meu duşman sau ultimul meu aliat. A fost o durată de o clipă pentru hotărârea cea mare. Trebuia să mă întorc înapoi. Înapoi era datoria mea. În acest timp, Alina cu jumătatea de inimă în mână, acum crescută ca floarea de crin în potirul ei, înainta în veşnicie.

Şi, pe măsură ce mă ridicam spre suprafaţă, auzeam tot mai departe, tot mai departe, glasul ei, glasul dinafară de timp şi de spaţiu: .

— Iubitule... iubitule... iubitule...

*

Poate a fost o halucinaţie, poate o nebunie, dar poate un adevăr. Războiul încurcă limba simţurilor şi amestecă socotelile clipelor. Colegii mei, pentru care este scris acest memoriu, vor judeca. De un fapt îmi amintesc însă cu preciziune. Când mi-am revenit în fire din al doilea înec – miraculos pentru echipajul de salvare – postul de radio anunţa ora oficială: 13 şi 13 minute...

Şi atunci mi-am dat seama că din toată întâmplarea asta, eu rămâneam cel pedepsit. Eu aveam să cunosc de-a pururi rostogolirea timpurilor în veşnicie, dar niciodată veşnicia. Pentru mine totdeauna gongul avea să anunţe ora oficială. Pentru mine nicicând o femeie n-avea să strige: iubitule, iubitule, iubitule...

Şi toată viaţa mea aşa va rămâne, o pedeapsă. Până la sfârşit va trebui să alerg din bordel în bordel, după faţa lui Cosmuţ. Şi asta mereu-mereu... Acum şi la infinit. Acum, în viaţa asta şi la infinit, în toate vieţile ce vor urma pe acest pământ. Numai pe acest pământ de care suntem legaţi ca dulăii în lanţ şi împiedecaţi ca vitele în islaz, pe acest pământ, de unde privim lumea prin zăbrele şi ascultăm armonia constelaţiunilor printre zăngăniri de oţel, pe acest pământ unde totul se înlănţuie precis şi hotărât, potrivit neîndurătoarei legi a veşnicei întoarceri...

NOTĂ BIBLIOGRAFICĂ

PEDEAPSĂ

Apărută în *Gândirea,* XIX, nr. 5, 1940, p. 349-365.
Inclusă în volumul *Manechinul lui Igor,* 1943, p. 91-127.
Reluată în volumul *Ceartă olteneasc*ă, 1973, p. 70-96.

Nuvela a fost considerată, alături de *Trădare* şi *Manechinul lui Igor,* drept una dintre cele mai izbutite scrieri fantastice ale prozatorului. Majoritatea comentatorilor s-au pronunţat elogios despre modalităţile de abordare ale fantasticului aici, între care şi Petre Drăghici, care observă: „La fel construcţia întreruptă, cu cele două planuri ale povestirii: real şi fantastic, oareşicum suprapuse şi întretăiate din *Pedeapsă,* unde inima despicată a celor doi amanţi pluteşte ca o floare vie pe imensitatea talazurilor după naufragiul unui mic vas de război, planuri despărţite prin obsedantul anunţ... reuşeşte să ne sugereze posibilitatea unei alte lumi, paralele cu cea reală" (Petre Drăghici, *Victor Papilian, „Manechinul lui Igor",* în *Luceafărul,* VI, 1945, nr. 9, p. 347).

Un alt comentator, criticul şi istoricul literar D. Micu, afirmă: „Notabilă, deşi de un fantastic prea medical, e *Pedeapsă,* în care disputa între gândirea şi cunoaşterea prin mijloace intuitive de natura harului revine în termeni cunoscuţi" *(„Gândirea" şi gândirismul,* Bucureşti, Minerva, 1975, p. 798).

FEMEIA DIN ÎNTUNEREC[7]

Lui D. D. Roşca.

— Ful de valeţi.
— Ful de dame.
Colonelul zvârli cărţile pe masă.
— Să fie a dracului de treabă, a treia întâlnire nenorocoasă în după-amiaza asta?

7 Vezi Nota bibliografică de la sfârșitul acestei nuvele.

— Fie, mă Sile, da’ ai un noroc…

Şi văzând cum avocatul strângea maldărul de hârtii mototolite şi de piese noi-nouţe, albe, curate şi strălucitoare, care parcă lui i s-ar fi cuvenit, continuă ironic:

— Voi, avocaţii, găsiţi mijlocul să trucaţi chiar şi norocul.

Colonelului nu-i tăcea gura. Asta, la el era patimă, fie că era în ghină, fie că era în carte.

— Domnul avocat Posticescu n-are să aibă noroc în dragoste, glumi o doamnă tânără, cu chipul viu şi isteţ, pielea albă şi părul roşu, dracul gol, care părăsise salonul plin, să dea o raită pe la masa de joc.

— Asta-i o prejudecată, draga mea, se grăbi să ia apărarea jucătorilor, domnul inginer Motaş.

— Iată, eu nu mă pot plânge de această opoziţie. Am avut noroc la cărţi… şi, bârfind norocul meu în dragoste, aş mânia soarta…

Şi într-adevăr, mâinile lui mici, fine şi albe, cu degete subţiri, alungite şi nervoase, cât şi repeziciunea şi eleganţa cu care împărţea partenerilor cărţile, dovedeau numai două îndeletniciri: cărţile şi femeile.

— *Passe…*

— *Passe…*

Avocatul Posticescu răspunse, fără să ridice cărţile de jos:

— *Passe…*

Ajunsese să se sfiască de norocul său. Asta i se întâmpla pentru întâia oară în viaţă. Atâta noroc! De altfel nu era un jucător pasionat. Se nimerise din întâmplare la clientul său, colonelul Mircea Procopiu, să-i explice de ce întârziase cu prezentarea la regiment. Fusese la ţară şi, între timp, izbucnise în Capitală, rebeliunea. Consecinţa imediată: suspendarea trenurilor, dispariţia maşinilor, blocarea şoselelor, deci o imposibilitate fizică. Pentru nimic în lume n-ar fi vrut să se creadă că profită de anumite legături stabilite între el şi colonel, de interesele profesionale. Cu atât mai mult cu cât colonelul ştia, în chip elegant şi discret, să împace calitatea sa de şef cu cea de client. Dar la colonel găsise petrecere întinsă: ziua de naştere a doamnei. Rebeliunea se terminase, lumea îşi reluase ocupaţiunile, întâlnirile, petrecerile.

— Ce faci, Sile?

Avocatul tresări. Se lăsase dus de gânduri.

— *Passe…*

Şi din nou nu ridică, de pe masă, cartea.

— Şi care e secretul dumitale, domnule Motaş?… întrebă cochet doamna, care acum privea, cu ochi şăgalnici la avocatul în „vână”. Cum împaci norocul cu iubirea?

— Nu-i un secret, făcu el, filând cărţile.

Şi imediat:

— Deschid eu.

— Deschiderea-i la perechi.

— Mă înveţi meseria, procurorule?

Procurorul era un ins înalt, uscat şi pedant. Parcă era mereu în serviciul funcţiunii; supraveghea jocul, intervenea autoritar la deschidere, iar ochii lui saşii şi întunecaţi, aveai impresia că-s ai unui detectiv şi că spionează cărţile vecinilor.

— Sunt sigur că tot domnul Posticescu ia potul, surâse, galeş,

doamna.

— Dragă, să înveţi mai întâi codul chibiţilor şi pe urmă să chibiţezi, o apostrofă, sec, procurorul.

— Eşti un nesuferit, Petrache...

Şi, uşor bosumflată:

— Nici că se putea mai bine decât să te cheme Petrache şi să fii procuror.

Glasul ei răspundea ochilor, părului şi tenului, glas sonor şi argintat.

Ostentativ, femeia trecuse în spatele inginerului Motaş. Avocatului îi tremura mâna filând, deşi voia să se stăpânească. Valet, damă... Nimic mai urât la cărţi, decât să te arăţi lacom la câştig. Zece, damă... Este, de bună seamă, o mare voluptate să simţi mototolirea bancnotelor sau rezistenţa metalică a monedelor. Dar acest sentiment cere să fie dosit sub masca unei perfecte indiferenţe. Încă o damă... Brelan de dame! Sigur că va câştiga. Să se stăpânească deci. Gesturile să-i fie lente, nobile şi oarecum obosite.

— Perechi de aşi.

— Brelan de zece.

— Brelan de dame.

— Damele să-ţi mănânce capul... se înfurie acum de-a binelea, colonelul. A patra întâlnire...

Văzând femeia din faţa lui, care, aplecată puţin peste umărul inginerului, îi surâdea ironic, avocatul simţi în suflet un sentiment de izbândă. Omul căuta prilej din orice manifestare să se fălească.

— Tu, Aglaie, – făcu colonelul – îmi porţi ghină.

Posticescu continuă să-şi exalte sentimentul de bravadă.

— Poftiţi lângă mine, doamnă. Eu nu mă tem de prezenţa dumneavoastră.

— O să fie geloasă damă de treflă... glumi, acru, procurorul, împărţind cărţile.

Avocatul continua să privească din când în când la femeia din faţă. Nici nu-i păsa de apostrofe, ca şi cum nu ei i se adresau. Bosumflarea de adineaori era simplă cochetărie. De altfel, tot chipul ei dovedea nepăsare şi ingenuitate. Ochii verzi, nasul cârn şi gura râzătoare.

— Acum mi-a venit mie damă de treflă, făcu colonelul.

— Nu ştiu dacă pentru tine sau pentru altcineva o fi venit, îi tăie avântul inginerul. Dama de treflă e femeia din întunerec...

Posticescu ridică privirea către femeia din faţa lui. Avea o rochie azurie, uşoară, scurtă şi decoltată, şirag de mărgele albastre la gât, cercei tot albaştri, încât fără să vrea răspunse în gând inginerului:

„Aglaia, cine o fi ea, e femeia din lumină...”

În jurul lui, ronda cărţilor mergea în grabă. Acum se oprise la inginer. Amestecând cărţile, mâna lui părea un ciocan electric, aşa de repede şi ritmic cădea, şi la fiecare lovitură cărţile pachetului de sus se împrăştiau în cele ale pachetului de jos. Avea ceva de prestigitator în mâinile lui, şi de drăcesc în ochii mici de miop, veşnic la pândă după sticlele ochelarilor. Posticescu se hotărâse să dovedească eleganţă de comportare. Mai mult pentru femeia din faţa-i, pentru femeia din lumină. Aceeaşi vorbă: *„passe”,* trecu din gură în gură şi când îi veni rândul rosti indiferent: *„passe”.* Din nou nu ridicase cărţile de pe masă. Alt rând, apoi

altul. El trecu cărţile. În fine, procurorul deschise. Deschidere la pereche de aşi.

— Merg şi eu, făcu avocatul.

Nici nu ridicase cărţile. Îl încuraja însă lumina ochilor din faţă.

„Ochii verzi, părul roşu, rochia albastră... câtă lumină!...” îşi zise el.

— Ce faci, Sile?

— Merg şi eu...

Şi atunci se hotărî să fileze cărţile. Şapte, şapte... Posticescu ridică privirea către ajutorul şi complicele său, apoi se întoarse la filare. Nouă, as... Din nou cătă în sus, întâlni zâmbetul luminos, şi, sigur pe el, se întoarse la filare. Ultima carte. Era sigur şi totuşi inima-i bătea mai tare în piept. În mână trebuia să aibă cel de al treilea şapte. Acum urechile îi vâjâiau uşor şi peste ochi i se aşezase o uşoară ceaţă. Încet-încet, cu o voluptate perversă, să-şi prelungească această stare de dulce chinuire, trăgea cartea ultimă. Brelanul de şapte nu-i o combinaţie extraordinară, dar la urma-urmei este o carte... Dar în loc de şapte, apăru banala damă de treflă...

Posticescu, involuntar, căuta privirea complice. Îi surâdea. Norocul era la datorie. N-avea nimic în mână, dar prin asta avea să-şi dovedească bravura. Era o chestiune de ambiţie faţă de o femeie, şi un act de încredere faţă de noroc.

— Câte cărţi?

— Servit, răspunse avocatul şi savură cu anticipaţie cacialmaua.

Nu-i păsa de ce schimbau ceilalţi, nu-i păsa nici de şarlatania lui, permisă – ce-i drept – dar tot şarlatanie de fapt.

— Două hârtii... făcu procurorul care deschisese jocul.

— Iată-le, zise colonelul.

— Plus şase, făcu Posticescu calm.

Rumoare.

— Câte ai schimbat? se repezi colonelul.

— Niciuna.

— Nu plătesc, făcu inginerul sfredelindu-l cu privirea.

— Nici eu.

— Nici eu.

Posticescu avea acum un sentiment de izbândă totală.

— Ce-ai avut, domnule avocat? îl întrebă Aglaie, cu glasul ei luminos.

— Plăteşte, dacă vrei să afli, o bruftui procurorul.

Posticescu zvârli cărţile. Izbânda parcă totuşi îl ruşina. Dar femeia se repezi pe masă şi adună cărţile. Procurorul, brutal, îi prinse mâna. Abia dacă putu întoarce ultima carte.

— Damă de treflă.

Tocmai atunci intră stăpâna casei.

— Mircea, a venit domnul general.

Colonelul se ridică şi imediat partida se sparse. Toată lumea plecă întru întâmpinarea înaltului oaspe. Posticescu rămase acolo. Nu voia să se îmbulzească împreună cu ceilalţi. Avea însă o vagă părere de rău. Plecase şi femeia din lumină. La el nu privea decât damă de treflă apărută la lumină din întunerecul pachetului de cărţi.

— Jocul de cărţi te face superstiţios... O meteahnă care până azi nu

mi-o cunoşteam. Poate, fiindcă te oboseşte cu aceleaşi şi aceleaşi imagini... A fost de ajuns ca o voce să rostească o prostie: „femeia din întunerec...” ca mintea mea să găsească ripostă: „femeia din lumină...” Nu sunt nici poet, nici literat... pe mine nu mă prinde antiteza diavol-înger, Marta-Maria, Iuda-Iosif din Arimateia... pe mine nu mă prinde jocul simbolurilor.

Şi văzându-se singur, părăsi biroul colonelului. În mintea lui stăteau înfipte cele două imagini: femeia din lumină şi femeia din întunerec.

*

Sosirea generalului comandant întrerupse deocamdată partida. Generalul, se ştia doar, nu putea suferi jocul de cărţi. Iată deci un bun prilej de plecare. Dar stăpâna îl opri.

— După ceai...

Avocatul se supuse, deşi toată lumea asta, în bună parte militară, cu care făcuse cunoştinţă de circumstanţă, nu-i spunea nimic. Azi însă se simţea lipsit de vlaga lui obişnuită, oarecum pasiv la vorbele şi dorinţele celorlalţi. Pesemne că rebeliunea îi obosise sufletul mai mult decât ar fi crezut. Avea o parte a sufletului estompată în trecutul imediat. Pe nesimţite, un gând întunecat se furişă în întunerecul străzii, unde trăiau încă vii asalturile oamenilor înnebuniţi, răpăiala mitralierelor şi uruitul tancurilor. Şi atunci el, omul cel mai cuminte şi mai cumpătat cu putinţă, omul cel mai nepăsător la agitaţiile politice, omul care nu-şi vedea decât de meserie şi de tihna lui zilnică, se simţi pradă unor idei absurde, aproape delirante, să pornească, să ţipe, să lovească. Nebunia din stradă îl scosese din minţi, aşa că nici prezenţa unei societăţi vesele nu-i era de folos, nu-i contura sufletul la loc, nu-l apăra... ci dimpotrivă, mai rău îl destrăma.

Posticescu se retrase binişor în budoarul doamnei. Aci, deocamdată nu era nimeni. Toată lumea făcea cerc în jurul generalului, în salonul cel mare. Se trânti pe sofa şi îşi aprinse ţigara. Dar nici fumul de tutun nu i se arătă prielnic, îi accentua starea de nelămurire, de destrămare. Dacă o rămăşiţă a sufletului lui judeca serios şi legat, ca de obicei, prin cealaltă gândurile îi alunecau în întunerec, în neant. Iată, de pildă, toate aceste doamne şi domni tineri şi eleganţi, petrecând din plin... Ei bine, nu mai departe de acum trei zile, fiecare dintre ei s-ar fi putut trezi cu un glonţ în trup. Ce repede uită omul! Ce mare trebuinţă de veselie este în noi... Sau, poate, şi în sufletele lor se făcuse aceeaşi spărtură, pe unde curgeau, din întunerecul necunoscut al nopţii, şoaptele neliniştii şi fiorii morţii. Poate, tocmai ca să astupe această spărtură, se adunaseră într-o societate veselă...

Avocatul se minună singur de aceste gânduri. El era un om ocupat şi grăbit. N-avea răgaz de consideraţiuni metafizice. Oamenii, pentru el, erau făpturi perfect circumscrise; greşelile şi păcatele lor – după urma cărora el trăia – nu erau decât defecte lăuntrice, simple deranjări sau slăbiri de resorturi într-o maşinărie. Şi azi, fiecare parcă avea ceva turbure, ceva nesigur în înfăţişare. Sau, poate unde nu-i vedea direct, ci prin întunerecul oglinzii din faţa lui?...

Încăperea era ţinută parcă înadins în semiobscuritate. Stăpâna

casei se complăcea într-o lumină stranie, amestec de roşu, verde, portocaliu. Şi pentru ca să mărească misterul, sumbra feerie era proiectată de jos, din interiorul unui cămin. De bună seamă, în vederea muzicii... Se pare că anumiţi amatori, muzicieni de rară sensibilitate, mai bine-zis de o perversă sensibilitate, pretind că prin jocurile de lumină auzul se întregeşte, armonia devine vizibilă şi se poate auzi glasul colorilor. De altfel, totul în această încăpere era orânduit numai şi numai pentru audiţii muzicale: covoarele de pe pereţi, covoarele de pe jos, o draperie grea astupând singura fereastră, perinile împrăştiate ici şi colo, şi această sofa pe care era atât de bine să te trânteşti, să fumezi şi să visezi... Şi ce modulări de sensibilitate trebuie să fi produs această lumină subtilă şi fugace, care, chiar fără muzică, te pătrundea, te moleşea, te zăpăcea! O priveai cu ochii deschişi şi n-o puteai prinde. Pe alocurea cădea în pete mari ca sângele, pe alocurea se subtiliza în semiobscuritate, tremurând ca miesmele putregaiului...

Dar pentru ce atari efecte, când azi pianul fusese mutat dincolo, în salon, unde avea să slujească muzicii uşoare şi locu-i era umplut cu florile primite în dar, de stăpână? De neînţeles... Dar şi florile azi îşi aveau secretul lor. Parcă le cunoştea, parcă nu. Dintr-un coş se înălţau, triumfători, lugeri lungi, cu flori imense, în care petalele strânse aduceau cu nişte păsări. Puteau fi crini, puteau fi tot aşa de bine magnolii sau flori tropicale carnivore. Din două cornuri de abundenţă, aruncate ca din întâmplare pe taburete scunde, se revărsau flori mici, multe, foarte multe, aducând, în lumina schimbătoare, mai mult a roi de insecte sau a praf de pirită strălucitoare, decât a petale adunate laolaltă. Şi mereu flori... O profuziune de flori în toată camera, pe cămin, pe măsuţe, pe jos chiar, în vase de tot felul, în urne de cleştar şi de porţelan, în ceşti de lut şi în farfurii de faianţă. Şi jocul acesta de lumini, şi toată beţia asta de flori, te scoteau din minţi imediat ce închideai ochii. Atunci totul devenea uşor, imaterial, te simţeai pornind în lunecuş lin, ca într-o luntre de bambus, sub bolta de frunziş a unei păduri virgine...

Posticescu avu o clipă de rătăcire a simţurilor. Oglinda din faţă-i tresărise parcă. Apoi se dezmetici. Ce rost avea această mobilă grea de cristal, aşezată în colţul de lângă fereastră, prin care se proiecta, în camera tăinuită, toată aglomeraţia salonului de oaspeţi? Nu vătăma oare avântul muzicii? Nu frângea fiorul artei?...

Ciudate gânduri îi treceau azi prin minte. Şi doar nu se găsea întâia oară aici. Nu o dată, stăpâna casei îl poftise să fumeze, până ce colonelul, totdeauna în întârziere, se reîntorcea. Pesemne că lumina asta stranie şi senzuală, îi turbura întreaga simţire. Ia să fi fost luminată ca de obicei, cu becuri obişnuite, scoborând de sus din tavan, nu scamatoreşte de jos, cu ajutorul becurilor vopsite...

Posticescu se simţi întors la judecata lui sănătoasă. Prin urmare, pleca de la clientul său cu buzunarul ticsit. Nu-şi numărase banii, dar fără îndoială trebuia să fi fost cam în vecinătatea a treizeci de mii de lei. Ciudată întâmplare. El la cărţi nu câştigase nicicând, de altfel nici nu era jucător de meserie, sau măcar pasionat; juca rareori, când se nimerea.

Prin oglindă urmărea defilarea din salon. Domnii în negru, doamnele în toalete... Ca la cinematograf. Acum începea parcă să priceapă rostul oglinzii. Ea îl ţinea treaz, ea îl ţinea în contact cu lumea,

cu realitatea. Era o poartă...

Deodată gândurile i se opriră. În oglindă apăruse un cap. Din nou aceeaşi rătăcire. Un cap retezat parcă. Apoi se mustră. Recunoscu chelia, bărbiţa şi ochelarii inginerului Motaş.

— Ce faci aici?

Avocatul încercă să zâmbească, dar zâmbetul îi alunecă înainte de a ajunge la faţă.

— Închipuieşte-ţi, domnule inginer, am avut o viziune greşită, o iluzie.

— Ţi-a smintit judecata acest parfum tare.

Avocatul nu luă seama la explicaţia inginerului, era preocupat numai şi numai de greşeala simţurilor lui.

— Nu ţi-am prins în oglindă decât capul, ca la cinema... Capul numai pe ecran, printr-un ingenios trucaj, se desprinde din trupul insului.

— Sau la Moşi, când ţi-l retează cu securea.

Avocatul continua să vorbească tot pentru el.

— Eu sunt un pasionat amator de cinema. Iată că filmul se întoarce, cu atâta dragoste, asupră-mi, că parc-ar vrea să mă reţie în lumina lui fantastică şi reală.

— Ai spus o vorbă mare.

Inginerul se aşezase pe sofa, lângă el, şi ochii îi scânteiau înapoia ochelarilor. Era un om interesant. Chelia, bărbiţa şi ochelarii cadrau cu talia lui micuţă şi spiritul strălucitor.

— Se întoarce cu dragoste asupră-ţi...

Din nou, Posticescu îşi dete seama că alţii îl înţeleg mai bine, în cazul de faţă inginerul şi, povestindu-i, parcă se lămurea şi el. În suflet, o undă de întunerec aluneca peste un stăvilar, apoi alta, şi mereu aşa şi, în urmă-le, veneau parcă mase mari de întunerec, gonind. Munţi?... ziduri?...

— Păreri, păreri... gândi el şi începu să se mărturisească inginerului. Iată, m-a ajuns azi cea mai ciudată întâmplare din viaţă...

Parfumul florilor exotice, pe care inginerul i-l descoperise, îl simţea cum i se infiltrează în suflet. Masele din întunerec, care-l asaltau, erau parcă roase de acest otrăvit viciu.

— Ai câştigat la cărţi?

— Dar în ce fel... făcând toate combinaţiile şi dând şi o adevărată luptă ca să pierd, după cum partenerul meu făcea toate combinaţiile ca să câştige.

Inginerul râse. Avea un râs sec şi uscat, de asemenea pe potriva bărbiţei şi a ochelarilor.

— Pentru că şi dumneata şi ceilalţi aţi vrut să forţaţi cartea... Ce îngâmfare să provoci destinul, ce neghiobie să vrei a-l deturna... Or, cartea e destinul sub forma lui adevărată, a numerelor. Zadarnic te încumeţi s-o înfrunţi, zadarnică-i adularea, blestemul sau calcularea... nu există decât o singură atitudine posibilă: s-o accepţi.

— Dragă domnule inginer, eu sunt om realist. N-am timp de scrupule şi chinuri metafizice; meseria mă îndeamnă la lucrul pozitiv şi nici prin structura sufletului meu nu sunt înclinat spre transcendent...

Fusese tare şi cu sforţare trecuse el la atac. La un atac, nu împotriva inginerului, ci împotriva sa. Dar senzaţia de gol, ce se umplea de întunerecul parfumat, persista.

— Eşti încă tânăr.

Avocatul ştia c-ar fi trebuit să râdă, dar râsul în loc să se arate în afară, cădea lăuntric în pulbere grea.

— Sunt tânăr numai în armată, unde am grad de căpitan, dar am făcut războiul celălalt şi am nici mai mult nici mai puţin de 47 de ani...

Ce straniu rostise cuvintele astea! Trebuiau să facă una cu sufletul şi el parcă le auzea spuse de altă voce.

— Ascultă-mă, avocatule, nu trebuie silită cartea, după cum nu trebuie silită femeia...

Avocatul încercă din nou, să râdă, dar undeva tresări o umbră. În noapte sau în sufletul său?...

— N-am făcut niciuna, nici alta...

— Cartea îşi are socotelile ei, ca şi femeia. Ea te alege, ea aleargă după tine, ea te face să câştigi... Ea este antiteza meschinei noastre făpturi, ea este idealul pe care n-am ştiut să-l realizăm... şi care te caută când tu îl nesocoteşti. Cartea, ca şi femeia, face parte din secretul numerelor. Numai Pitagora şi cu cărturarii ştiu asta.

Se ridică deodată şi arătând în oglindă:

— Iată, a venit prietena mea, doamna Alexiu.

Şi apoi, prietenos:

— Mă întorc să continuăm discuţia, să te iniţiez în misterul cărţilor, care e totuna cu misterul femenin.

Avocatul rămase cu ochii în tavan. Trupul şi-l simţea îngreunat, dar senzaţia nu-i displăcea, fiindcă totdeodată trupul i se slobozea din fiecare încheietură. Oboseala şi odihna curgeau parcă în două curente distincte, la fel cu lumina asta senzuală, la fel cu parfumul ăsta straniu. Ştia că trebuie să plece, şi cât de mult se complăcea în această stare de trândăvie! Trândăvie artificială, întocmită de lumină şi parfum. Parc-ar fi vrut să împiedice orice schimbare, să suprime orice act voit... dar nu ca în beţia de opium sau de cocaină... căci mintea lui continua să vagabondeze. Avea să meargă la cinema, azi se schimba filmul... Teatrul, opera şi concertele îl oboseau, cinematograful însă nu. Două ore de odihnă agreabilă găsea în orice film, de la cele mai simpliste, mai sentimentale, până la dramele cele mai complicate, de la puerilitatea lui Mickey Mouse şi până la revistele de mare înscenare.

În salon, dincolo, cineva începuse să cânte la pian. Dar ce muzică nepotrivită... În loc de o arie uşoară, de un vals vienez sau un tango, se pornise o muzică chinuită, nelogică, plină de contraziceri, o arie complicată şi nesuferită. Avocatul îşi confirmă părerea: chiar şi muzica nu capătă sens decât la cinematograf. Era ora 6 şi jumătate. Prin urmare mai avea o jumătate de oră pentru ceai, fiindcă orice taxi îl ducea în câteva minute la cinema. Avocatul îşi surâse fericit. Se lăsase furat de atmosfera camerei. Iată cum un gând vesel interpus artificial, solda în bine cele mai grave preocupări. Să-şi amintească deci că rebeliunea era terminată, că avea bani din belşug căzuţi ca din senin... şi, după părerea inginerului, cine ştie dacă nu-i cădea şi o femeie...

— O femeie... repetă avocatul cu gând şters şi întunecat.

Odaia toată bătea în roşu, stofele, tapiţeriile, covoarele musteau picuri de sânge. Parfumul răspândea efluvii amare, parcă de tuberoze, de mătrăgună şi de chiparoase. Şi muzica agita acest tumult bizar şi

voluptuos. Senzaţii stranii îl urmăreau. Acum, lumina, sunetele şi parfumul se contopiseră, se făcuseră una. Cântecul nu mai exprima jocul precis al sunetelor. Sunetele se materializau în lumină, şi lumina iradia numai parfum. Doar pragul să-l fi trecut şi toate aceste mase sonore de lumină parfumată s-ar fi năpustit asupra-i. Pragul... Care prag? Poate cel al sufletului, poate cel al lumii. Dincolo de el, dai de fântâna invizibilă dintre spaţiile interplanetare, de fântâna fără fund, fără greutate şi fără nicio şoaptă, acolo unde fierbe veşnicia în clocot imaterial şi unde nasc din când în când, din roi de întunerec, acele făpturi, bolizi sau stele căzătoare, care se prăbuşesc la pământ, doborându-te.

Deodată, toată starea asta de magică gândire, poate de delir halucinatoriu, poate aievea de turburare cosmică, se proiectă în oglinda din faţă. Da, oglinda era pragul bănuit.

Avocatul închise ochii cu putere, apoi îi deschise ca să nu cadă din nou în greşeală. Nu era o părere. Prin oglindă o femeie căta la el. O femeie cu ochi mari şi profunzi ca petalele tropicalelor begonii, şi cu decolteul dur şi moale ca de marmoră, împodobit doar de o cruce mare şi neagră, crucea „damei de treflă”.

Avocatul rămase nemişcat. Nu gândea, fiindcă în mişcarea gândurilor ar fi vătămat clipa. Îşi dădea seama de-a dreptul, prin mijlocirea simţurilor. Raţionamentul lui atât de practic se evaporase şi cunoaşterea se făcea, în această vastă imobilitate, printr-o contopire în frumos. Parfumul, muzica şi lumina alcătuiau nori nemişcaţi, interpuşi între lume şi imagine ca-n tablourile cu madone.

Un fior pornit din umeri şi piept îl trezi. Sentimentul imediat fu cel de jenă. Parcă se surprinsese vorbind singur şi se temea să nu fi fost văzut. El era de părerea celor mulţi, că numai nebunii şi ramoliţii se pierd în monoloage. Repede, ridică privirea în oglindă. Acum îl privea, surâzător, inginerul. Avocatul se ridică. Îi venise poate salvarea. Senzaţii tari şi stranii îl urmăreau însă. Acum, muzica, parfumul şi lumina, din nou se descompuseră. Fiecare acţiona altcum. Parfumul îl ţinea pe loc, muzica-l chema, iar lumina îl îmboldea. Şi tot înapoi, înapoi pe urma clipei trecute, pe urma amintirii.

— Unde pleci, prietene?

Avocatului îi revenise parcă sufletul în vatra trupului.

— Te aşteptăm, domnule inginer, şi văzând că nu vii, am pornit să te găsesc.

— Dar ce s-a întâmplat?

Posticescu se simţi ţintuit de acei ochi mici şi pătrunzători. Oare bătrânelul ăsta să fi observat ceva? Se gândi să fie tare, deci cât mai plat şi mai prozaic posibil.

— Aş vrea să mă duc la cinema... Eu am curajul să mărturisesc: îmi place cinematograful. Pentru alţii o fi o artă inferioară, pentru mine o singură artă...

Dar vorbind în felul acesta, îşi dădea seama că repeta o gândire din trecut. Azi, sufletul judeca altfel.

Inginerul îi oferi tabachera, apoi, luându-l de braţ, îl întoarse pe sofa.

— Mai mult decât atât, cinematograful e singura artă realistă, completă inginerul. La cinematograf, rampa, oribila rampă, lipseşte şi

spectacolul coboară peste noi. Orice spectator se simte prins în acţiune. Mie, teatrul îmi lasă în fiece moment impresia de comerţ uman... şi mai mult chiar, de convenţional. Iată un exemplu. Presupune un nebun sau un farsor de prost gust, care în momentul culminant, în momentul inhibitor al unui spectacol de teatru, ridică revolverul şi trage. Înţelegi numaidecât... panică în sală, dar panică şi pe scenă. Cât ai clipi din ochi, scena s-a golit. Repetă întâmplarea la cinema... Filmul va continua implacabil, ca destinul.

— Nu prea înţeleg.

— Totul este hotărât la cinematograf, de la Mickey Mouse până la femeia fatală.

— Ah, femeia fatală...

— Da, ea...

— Nu există femeie fatală...

Dar îşi dete seama că vorba pornise altfel decât gândirea.

— La teatru, un râs, un aplauz sau o huiduială... şi tot tragicul femeii fatale s-a prefăcut în fum. Pe când la cinematograf ea vine asupră-ţi cu forţa inevitabilă a stihiei.

Avocatul o ţinea întruna, prosteşte.

— Nu există femeie fatală...

Îşi dădea seama că e în afara convorbirii; şi mai mult chiar, e banal şi neinteresant. Şi totuşi parcă se apăra.

— Am pledat atâtea şi atâtea crime pasionale... Mobilul e întotdeauna acelaşi: interesul. Acel: iubeşte-mă, că te tai... are deobşte o corespondenţă sonoră... sonoră, bineînţeles în sens monetar.

Şi vru să râdă, dar râsul şi-l simţi strâmb pe faţă, parc-ar fi fost tras cu aţă.

— Tot secretul femeii fatale stă în acest: iubeşte-mă, că te tai... E stupid, dar adevărat. De la ţărancele cu simţirea obtuză de broască şi până la rafinaţii esteţi cu sensibilitatea subţire ca firul de borangic, fenomenul n-are altă cauză. Sunt cu mult mai cinstite crimele pentru hoţie... şi totuşi juraţii şi judecătorii sunt plini de compătimire pentru aşa-numitele crime pasionale şi fără îndurare pentru criminalii cinstiţi.

— Ei, scumpule, femeia fatală, la fel cu cartea, vine din necunoscut, te copleşeşte cu dragostea ca să te omoare...

Avocatul voia să se arate eroic:

— Nu mă tem de ele, mai mult chiar, le doresc. Ele reprezintă pâinea noastră cea de toate zilele; ce ne-am face în lipsa lor?....

— N-ai vorbi aşa lesne, dac-ai urmări figurile de balet ale acestor femei...

— Cum asta?

— Iartă-mă că vorbesc aşa de ciudat, dar nu uita... sunt inginer, geometru... evenimentele, pentru mine, se prezintă în linii geometrice. Un fapt îl descompun... Unde dumneavoastră nu vedeţi decât vârtej şi confuzie, eu găsesc doar arabescuri şi linii precise, potrivit acestei limpezimi de natură geometrică.

— Ceaiul e servit... Domnii sunt rugaţi...

Era ordonanţa colonelului, preschimbat acum în valet, care, potrivit noii demnităţi, îşi însuşise şi limbajul ceremonios de circumstanţă.

Cei doi domni se ridicară şi trecură în salon. Aci, lumea îi despărţi în

curând. De altfel, Posticescu nu era convins de acea geometrie a destinului şi de acel joc de balet al femeilor fatale. El căuta cu ochi prădalnici pe ciudata femeie de adineaori. Îl poseda. Imaginea ei se legase prea mult de starea de voluptuoasă visare. Zadarnic însă. Luă o ceaşcă de ceai şi se întoarse din nou în ascunzişul său.

Deodată muzica începu să cânte alt cântec, tot atât de complicat, tot atât de chinuit. Gândurile i se încâlceau, i se amestecau. Inginerul ăsta era un ins interesant. Se juca de-a paradoxul, dar orişicum, asta-l prindea. Figurile de balet ale destinului... Ce bine ar fi să le vadă aci, în această cameră tăinuită. Cu geometria inginerului, el nu putea găsi decât flori, colori, parfum, perne, covoare... dar, în ambianţa de acum, toate aceste făpturi exaltau şi alte virtuţi, fiecare avea un timbru, un accent special, şi toate la un loc alcătuiau ceva cu totul nou... un preludiu de înfăptuire a sufletului. Poate mai mult chiar, deschideau drumul figurilor de balet.

Posticescu îşi aminti că la Moşi, la barăcile de tragere la semn, este o mireasă care, dac-ai ţintit exact, vine spre tine rotindu-se ca o balerină. De unde vine?... De după o perdea.

Avocatul îşi zâmbi. Amintiri de copil. De câtă vreme nu mai fusese la Moşi, nu mai pusese mâna pe armele cu aer comprimat. Dar şi azi o vedea. Pe cine vedea? Zâmbetul i se lungi pe faţă. În oglindă, din nou ciudata lui necunoscută. Avocatul se ridică. Trebuia s-o găsească, trebuia să-i vorbească... Va afla pe cineva să i-o prezinte. Dar când să treacă pragul odăii, avocatul nu-i putu prinde decât silueta decolteului, alunecând parcă prin mulţimea invitaţilor, decolteul de care sta atârnată crucea damei de treflă.

*

La cinematograf aceeaşi lume multă. Planul autorităţilor era vădit: lăsaseră petrecerile slobode, ca lumea să-şi întoarcă gândurile de la neorânduială şi să uite. Să circumscrie deci sufletul insului. Doar nu numai el, avocatul Posticescu, o fi fost cu o parte a sufletului răsfirată în întunerec.

Avocatul ajunsese la timp, abia trecuse jurnalul. Se simţea însă stânjenit. Aceeaşi senzaţie ciudată îl încercuia. Atenţia lui căta aiurea, era parcă rămasă în drum, unde se pierdea pulverizându-se într-un nor de praf întunecat, şi c-o sforţare trebuia s-o concentreze şi s-o aducă la clipa prezentă. De bună seamă efectul turburărilor. Fiecare ins, în împrejurarea de faţă, avea, cu siguranţă, privirea sufletului întoarsă în întunerec. Acolo, la lumina limpede a cugetului, răspundeau doar fumegări şi, la sunetele lor clare, doar şoapte şi zgomote surde. Fiecare element îşi avea dublul său de întunerec. Banii din buzunar se prefăceau într-o monetă mică, neagră, de forma inimii sau ca foaia de trifoi. Ochii aceia mari şi neuitaţi se prelungeau în nişte adâncuri, pe unde sufletul cobora mereu în infinit, iar cuvintele inginerului Motaş desenau linii abrupte, şi arabescuri, pe unde se întorceau parcă din altă lume, muzica, parfumul şi lumina.

Dar şi filmul avea parcă celălalt capăt ancorat în întunerec. Era intitulat pretenţios: *Femeia de totdeauna...* Întâi apărea zeiţa Hator a egiptenilor. O femeie cu trupul alungit şi mâinile întinse, puţin recurbate,

parcă zburând de pe trambulină, ca la un concurs de înot, întruchipând bolta cerească. În evoluţia ei nu se vedea nici mare, nici pământ, ci numai lumină. Născută din lumină, ea se desfăşura o dată cu curcubeul, ca să se termine tot în întunerec... Pe urmă, zeiţa japoneză Mizuki, zeiţa florilor din livadă, care lua fiinţă eteric, din parfum şi boarea zefirului... Apoi, rusalcele, sirenele şi ondinele, fetele cântecului, şi ale valurilor.

Pentru întâia dată, cinematograful nu-l putea aduna de la gândul său şi, ce era mai ciudat, acest gând nu era legat de vreun interes profesional, sau de vreunul personal. Mâine avea să îmbrace haina militară. O nouă viaţă începea, cel puţin pentru timpul concentrării, şi gândul lui era obsedat de strania lumină din salonaşul soţiei colonelului. Avea o mulţime de procese, de afaceri care trebuiau puse în ordine, şi pe el îl urmărea acum – cine ştie dacă nu şi mâine – parfumul cel exotic şi senzual. Nici chiar filmul, destul de interesant, nu-i ţinea trează, îndestul, atenţia. Sau poate i-o trecea dincolo?... Dincolo de prag. Din nou acelaşi gând absurd al pragului. Şi pe urmă cuvintele inginerului geometru... Avea, de bună seamă, dreptate. Este o analogie, o corespondenţă, sau poate şi mai mult, o legătură între evenimente... de pildă între coloare, sunete şi parfumuri... Lumina se poate transforma în parfum, parfumul, în muzică, Zeiţa Hator să devină Mizuki şi aceasta, sirenă sau rusalcă...

Acum filmul reprezenta naşterea Atenei. Iată pe Zeus suferind de o groaznică migrenă şi pe Hefaistos cu securea în faţă-i. Bineînţeles, la durerea unui zeu, tratament eroic. Pe urmă, splendida apariţie a Pallas Atenei. Ce admirabil simbol... şi ce elementar adevăr. Femeia cea mai minunată a timpurilor, protectoarea eroilor şi inspiratoarea artiştilor, este doar produsul creierului unui bărbat, al unui bărbat lovit în moalele capului...

*

Cinematograful nu-l odihnise. Afară, cu tot aerul rece, nu se dezmeticise. Dimpotrivă, avocatului i se părea că este buimac de somn. Strada era abia luminată, un felinar ici-colo, sfredelea negura. În timpul rebeliunii se stricaseră motoarele de la uzină. Casele, în întunerec, îşi estompau conturul, gardurile şi zidurile se proiectau într-un singur plan, ca într-un decor de carton. Şi prin negura deasă, totul căpăta un aspect şters, fantomatic, ca la cinema. El însă se orienta foarte bine. Trecuse de strada Dionisie şi acum avea să străbată Grădina Icoanei. Un fior uşor îl zgribuli în palton. Poate că-l încerca febra. Pe celălalt trotuar se strecurau câţiva inşi. Mergeau şters, parcă proiectaţi pe zid. Când să intre în grădină, o patrulă înşirată în monom îl întâmpină. Posticescu ar fi vrut să-l legitimeze, să-l oprească, să-i scoată o vorbă, dar soldaţii trecură pe lângă el, ieşiţi ca din pământ, fără o vorbă, fără un semn. Şi mersul lor era tăcut, parcă pe paşi de cârlţi, şi trupurile lor se strecurau în negură ca nişte umbre condensate. Şi grădina la fel de transformată. Decor de carton, pe care se întinsese lumina de la proiector. Poate şi el era o fantomă în acest decor ireal. Şi totuşi îl urmăreau şoapte în întunerec, care ar fi putut deveni sunete de muzică, o briză purtând miresmele putregaiului în adâncul ei, şi nişte sclipiri, când albastre, când verzi, în umbrele pomilor. Cât era de singură această grădină! Să fi fost luna pe

cer, o floare, o ramură înmugurită măcar... dar nimic, pomi goi şi tufişuri întunecoase. Acum, parcă şi cealaltă parte a sufletului începea să se resfire prin singurătate. Să fi văzut un om, s-ar fi dus la el, i-ar fi vorbit, l-ar fi rugat... El era un egoist, un om care nu ducea lipsa celorlalţi, un izolat. Şi iată că azi se temea de singurătate, avea nevoie de un suflet, avea nevoie de căldură. Aşa i-a trecut timpul, zi de zi. Zile banale, nopţi fără nicio vrajă.

Avocatul îşi repetă:

— Fără nicio vrajă.

Doar cinematograful îi arăta câteodată o viaţă de vis, o viaţă de armonie, unde pentru fiecare dor al nostru se găseşte răspunsul fericit. Acolo printre flori parfumate, poţi zburda cu sălbătăciuni de faun. Acolo, ziua e în veşnică sărbătoare. Cerul e un joc de curcubeie. Câmpul plin de lanuri aurii, coşurile grele de poame... Şi fiecare pas, fiecare salt răscoleşte parfumul tare de fân cosit. Acolo, în plină lumină aştepţi...

Avocatul se opri. În faţa lui, o femeie. Abia acum îşi dădu seama că el alerga, şi că femeia se îndrepta spre el de asemeni în pas foarte grăbit.

— Domnule...

— Doamnă...

Femeia venea din întunerec. Un şal negru, căzut până pe umeri, nu-i lăsa liber decât medalionul obrazului. Dar Posticescu o recunoscu numaidecât. Era ea, femeia din oglindă, femeia de la petrecerea colonelului. Nu putea să se înşele. Paloarea, ochii mari, frumuseţea obosită...

— Ce noroc, doamnă... N-am avut prilejul să vă fiu prezentat în saloanele colonelului Procopiu. Mă prezint deci singur, în împrejurări atât de ciudate... avocatul Posticescu.

— Nu e nicio trăsură... şi caut strada...

— V-aţi rătăcit. Sunteţi tocmai împotriva ei. Şi eu merg într-acolo...

Posticescu se dumiri numaidecât. Era o provincială care nu cunoştea Bucureştii.

— Ce noroc, doamnă...

Glasul îi devenise cald, vorba tremurătoare.

— Poftiţi braţul meu... E alunecuş şi întunerec mare. V-am văzut la petrecerea de astă-seară... mai bine-zis v-am văzut adineaori în oglindă şi acum, în întunerec...

Femeia tăcea. Un parfum straniu se răspândise împrejurul lui: parfumul odăii misterioase. Acum sufletul lui Posticescu se schimbase cu totul. Se găsea definitiv în realitate. Nu în cea halucinantă din salonul colonelului, nici în cea iluzorie a cinematografului, ci în adevărata realitate. O femeie îi intrase în viaţă, dar în ce fel? În chip misterios, cum numai realitatea, când este mai autentică, o poate întruchipa... Totul i se părea firesc.

— Ştiţi, doamnă, inginerul Motaş... bătrânelul cel simpatic, a făcut o apropiere între femeie şi carte.

Îi privi chipul la lumina unui felinar. Nu se mai îndoia, ea era femeia visată, femeia aşteptată, fiindcă norocul i-o aducea cum îi adusese şi pe damă de treflă.

— Azi am câştigat la cărţi mult-mult... şi se pare că un câştig la cărţi e fatal.

Dar se opri, ca să nu fie ordinar. Femeia îi zâmbea, cu zâmbetul ei obosit şi straniu.

— Eu nu sunt prieten cu colonelul Procopiu. Întâmplător mă aflam acolo... soarta m-a adus ca să vă întâlnesc.

— Sunt foarte obosită.

Posticescu găsi prilejul fericit.

— Iată, suntem la mine acasă... Vă ofer un ceai...

Şi în suflet se bucură. Soarta îl mâna pe drumul cel bun. Toate se înşirau la precizie. Damă de treflă, femeia necunoscută din lumină, parfum şi cânt... Femeia eternă era lângă el.

Posticescu nu sună, nu chemă servitorul. Era prea uluit, prea fericit. Femeia se aşeză lângă sobă. Îşi scosese şalul, mantoul. Deodată îi apăru decolteul în toată frumuseţea lui şi de gât atârnând amuleta fatidică, crucea damei de treflă.

*

Fu o noapte de iubire unică. Tot ceea ce gândul lui abia îndrăznise să nădăjduiască şi tot ceea ce dorinţa sa năzuise se înfăptuia acum liber şi adevărat. Nici n-ar fi crezut că-n suflet să poarte atâta sete de iubire, şi atât nesaţiu de vorbe frumoase. Iubirea ei se înfăptuia numai în acorduri între timp, gând şi vorbă. Pentru întâia dată, avocatul îşi dădea seama câtă vrajă avea vorba în iubire. Dincolo de simţuri, dincolo de voluptate, dincolo de frumuseţe, rămânea doar cuvântul... cuvântul, călăuză printre stele, printre flori şi printre ape, până dincolo de vis... cuvântul, tainică legătură între vibraţia sufletului şi esenţa universului... cuvântul, parfum, muzică şi lumină... Câte femei nu-i trecuseră prin viaţă! Abia dacă şi le mai amintea. Nişte nume în notes printre cele ale clienţilor, ale misiţilor şi ale diverşilor oameni de afaceri. Nu credea decât în iubirea efemeră. În iubirea care se uită. Iubirile mari erau doar pretexte pentru dramele pasionale, la curtea criminală. Şi iată că soarta îl pedepsea. Se simţea învins de iubirea unică, se simţea stăpânit de patima cea mare. Pe femeia frumoasă din faţa-i nici nu îndrăznea s-o treacă pe răbojul celorlalte iubiri. Şi abia atunci îşi dădu seama că nu ştia cum o cheamă. Era zăpăcit de cap, nu numai de simţuri.

Trecuse ora 2 după miezul nopţii şi femeia sta gata de plecare. Se iubiseră, el îi jurase, cinstit, o iubire veşnică... şi, lucru nemaipomenit, nu ştia cine-i şi cum se numeşte.

— Te voi conduce eu până acasă.

— Nu... până la trăsură sau la un taxi.

Ochii ei, după această noapte de febră, erau şi mai adânciţi. Lumini întunecate şi sălbatece străluceau în pupilele lor.

— O, de n-am găsi nicio trăsură... Atât aş vrea să se prelungească timpul petrecut lângă dumneata.

Încă o descoperire: n-o tutuia, cum făcea de obicei. Nu îndrăznea.

— Drumul făcut alături de dumneata măreşte, pentru întâia dată în viaţa mea, limitele pământului. Am senzaţia unui explorator care dă de noi ţinuturi. N-am crezut nicicând posibilă atâta fericire.

Scoborâră scara şi acum se găseau în stradă. Ceaţa se mai ridicase. Câteva stele sclipeau. Strada se întindea dreaptă până la capăt.

De n-ar veni vreo maşină. Ar fi vrut să meargă, să tot meargă... Unde? Nu ştia. Dar bănuia ţinuturi minunate în noapte, ţinuturi pe care el putea pune stăpânire prin ajutorul femeii cu ochi mari şi adânci, de lângă el. Un foşnet de maşină îi întrerupse gândul şi două lumini se proiectară asupră-le.

— Un taxi, zise femeia şi făcu semn.

Avocatul avu impresia că de el se rupe destinul.

— O vorbă, numai o vorbă... Spune-mi cine eşti?

Automobilul se opri lângă ei.

— Te-am văzut la colonelul Procopiu, când m-ai privit prin oglindă. Am înţeles că eşti destinul care s-a prins de mine...

— Ascultă, făcu ea cu vocea ei gravă şi învăluită, nu ştiu cine-i colonelul Procopiu, n-am fost la nicio petrecere, nu te-am văzut niciodată. Povestea mea e simplă: m-am răzbunat, o simplă răzbunare femeiască... Bărbatul meu m-a înşelat cu servitoarea şi eu m-am jurat să-l înşel cu primul venit. Primul venit ai fost dumneata... Vezi deci, nimic misterios, nimic nenatural... O simplă răzbunare. Întâmplarea nu e o scenă de cinematograf... e aşa de obişnuită, că frizează banalul...

Şi se urcă în maşină. Posticescu rămase cu ochii ţintă, până ce maşina se pierdu în întunerec.

*

Avocatul nu mai putu dormi restul nopţii. Gândurile cele mai ciudate şi mai chinuite nu-i lăsară o clipă de odihnă. O femeie intrase în viaţa lui... O femeie minunată... Câteodată se întreba dacă întâmplarea fusese aievea sau nu era decât un vis. Nu, nu... Parfumul ei îmbăta încă odaia; sunetul grav al vocii ei vibra în urechea lui şi adâncul ochilor ei se aşezase ca doi ochelari asupra ochilor lui. Timpul până dimineaţa i se păru grozav de lung şi totdeodată nu-şi dete seama cum a trecut. La ora 7 se sculă şi începu să se îmbrace. Îşi scoase singur uniforma. Nu voia să aibă de-a face cu servitorul. Îl deranja în gândurile lui... şi gândurile lui erau toate-toate, întoarse în noapte.

Oare adevărat să fi fost?

Deodată, pe masă străluci ceva. Încă nu se luminase bine şi el nu voise să aprindă lumina. Se repezi la masă. Ce bucurie!... Crucea damei de treflă... O uitase la el. Posticescu luă amuleta şi involuntar o duse la buze, apoi o puse în buzunarul tunicii.

— De azi înainte nu mă mai părăseşte...

Pe urmă îşi recapitulă întâmplarea. Oare ea să fi fost femeia din oglindă?... Nu, de bună seamă nu!... Căci o femeie ca ea nu minte. Prea se desfăşuraseră toate în adevăr. Sentimentul cu care pleca de acasă era cel al siguranţei şi al adevărului. Femeia asta nu putea minţi. De altfel nimic nu minţise de ieri, nici dama de treflă care-i adusese câştig, nici cinematograful cu femeia eternă, născută din sunet, coloare şi lumină... şi nici femeia necunoscută.

Chemă servitorul. Acesta îl privi mirat.

— Domnul avocat pleacă la concentrare?

— După cum vezi... Dacă vine vreun client, nu sunt acasă decât diseară la 8. Şi domnul secretar tot atunci să vină.

Apoi porunci:

— Adă-mi mantaua.

— Pe domnul îl prinde foarte frumos mantaua, făcu linguşitor servitorul.

Posticescu îşi aprinse ţigara, îşi trase mănuşile şi plecă. Ziua se arăta bună deşi ceaţa întuneca din nou strada. Avocatul o luă alene. Nu era de fel obosit. Dar parcă voia să savureze fiecare clipă, fiecare pas. Pe aci a apărut azi-noapte femeia din întunerec; tot pe aci a dispărut din nou în întunerec. Dar, nu se poate... va veni, se va întoarce, el o aştepta... Deodată gândurile i se curmară; în faţa lui apăruse o femeie. Parcă o cunoştea, parcă nu. Dar până să se dumirească, femeia întinse un revolver. Posticescu auzi trei detunături una după alta şi se prăbuşi la pământ.

*

S-a trezit într-o rezervă la spital. În jurul lui tot cunoscuţi procurorul, colonelul, inginerul... ca la partida de pocher.

— Nu te mişca, făcu inginerul.

— O singură întrebare... spuse procurorul. Cunoşti pe femeia criminală?

Posticescu nu răspunse. Procurorul interpretă tăcerea potrivit gândului său.

— Atunci e adevărat?

— Ce?

— A fost o rebelă.

Mintea lui Posticescu se mai limpezi.

— O rebelă?... Dar ce-a avut cu mine?

Colonelul răspunse:

— O rebelă, care s-a jurat să împuşte pe primul ofiţer întâlnit.... şi primul ofiţer ai fost dumneata.

Lui Posticescu, îndârjirea colonelului nu-i era pe voie. Nu credea în povestea asta cu rebela.

— Nu cred, colonele... Ce să aibă cu mine?...

Dar colonelul era furios.

— Dar pedeapsa ei va fi exemplară... zidul.

— Nu, colonele, nu... vă rog...

Sufletul lui se limpezise de tot fumul negurii. De la damă de treflă şi până la femeia cu revolverul în mână, legătura era precisă.

— Nu, colonele... e femeia născută din lumină, sunet şi parfum... e femeia eternă...

Procurorul înţelese pe dos, potrivit felului său bănuitor...

— Prea multă nobleţe, Posticescule... Vrei să spui c-a fost amanta dumitale... şi dintr-o crimă contra siguranţei statului, vrei să faci o crimă pasională...

Posticescu avea impresia că acum totul s-a sfârşit, că va închide ochii definitiv. Dar cu aceeaşi siguranţă ştia că femeia trăsese asupra lui, fiindcă asupra lui trebuia să se abată glonţul ucigaş. Pretextul putea fi rebeliunea sau altceva... faptul hotărât era însă moartea lui. Cu vocea căznită, ca s-o facă cât mai reală, el declară:

— A fost amanta mea... e adevărat.

Toţi erau siguri c-a început delirul.

— A venit din întuneric cu crucea damei de treflă... Şi-a realizat sufletul din lumină, sunet şi parfum, ca zeiţa Hator şi Ondinele... s-a întruchipat în femeia unică... şi m-a răpus ca rebelă...

Ceilalţi căutau cu milă la dânsul.

— Venită din întunerec, ea a dispărut în întunerec.

Şi ca-n extaz, chipul lui Posticescu zâmbea.

— Să mergem... sunt al tău, sunt al tău...

NOTĂ BIBLIOGRAFICĂ

FEMEIA DIN ÎNTUNEREC

Apărută în *Luceafărul,* II, nr. 3, 1942, p. 90-101, cu dedicaţia „Lui D. D. Roşca”.

Inclusă în volumul *Manechinul lui Igor,* 1943, p. 128-139.

Nuvela a reţinut atenţia mai multor comentatori, între care citǎm opinia lui P. Drăghici care o socotea „una dintre cele mai reuşite piese ale volumului” pe motiv că „Relaţia dramatică dintre Eros şi Thanatos este prezentă într-o reprezentare modernă şi originală” (Petre Drăghici, art. cit., p, 347).

Un comentariu amplu dedică prozei fantastice a lui V. Papilian şi Ov. S. Crohmălniceanu, din opiniile căruia reţinem: „Acolo unde procesul psihic îşi păstrează autenticitatea şi nu e silit să ia o nefericită turnură tezistă (Râsul, Suflet străin, Creierul poetului ş.a.), evoluţia lui insolită creează o atmosferă fascinantă, care intrigă tocmai prin lipsa ei de miraculos *(Ochiul cu două pupile, Femeia din întunerec, Lacrima)”. (Literatura română între cele două războaie mondiale,* I, Bucureşti, Minerva, 1972, p. 523).